

ISSN 1429-8627

AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE

Profesor Krzysztof Przeclawski

Doktor honoris causa
Akademii Wychowania Fizycznego
w Krakowie

KRAKÓW 2006

ISSN 1429-8627

**AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE**

Profesor Krzysztof Przecławski

Doktor honoris causa
Akademii Wychowania Fizycznego
w Krakowie

KRAKÓW 2006

Kolegium Redakcyjne

Przewodniczący: Ryszard Winiarski

Członkowie: Jerzy Cempla, Jerzy Januszewski,
Andrzej Matuszyk, Edward Mleczek,
Janusz Zdebski

Sekretarz naukowy Redakcji: Waclaw Srokosz

Adres Redakcji: al. Jana Pawła II 78, 31-571 Kraków

Zdjęcia: Andrzej Kotek

ISBN 83-89121-67-0

© Copyright by Academy of Physical Education in Cracow

Opracowanie DTP i druk: Dział Poligrafii AWF Kraków
Kraków, ul. Śniadeckich 12b
Zam. nr 107/2006, nakład 120 egz.

KRZYSZTOF PRZECŁAWSKI

Krzysztof Przeclawski urodził się 23 maja 1927 roku w Warszawie. Naukę w klasach licealnych pobierał na tajnych kompletach. Studia prawnicze rozpoczął na Uniwersytecie Łódzkim. Magisterium prawa uzyskał w roku 1949 na Uniwersytecie Warszawskim. Stopień doktora (1963) i doktora habilitowanego (1970) w zakresie socjologii nadał Krzysztofowi Przeclawskiemu Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk. Tytuł profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego uzyskał na podstawie wniosku złożonego przez Uniwersytet Warszawski. Przez wiele lat (1958–1972) pracownik Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, a następnie Instytutu Badań nad Młodzieżą (1973–1977). Wykładowca Międzynarodowego Ośrodka Studiów Wyższych nad Turystyką w Turynie. Poza pracą nauczyciela akademickiego na Uniwersytecie Warszawskim od 1977 roku, w latach 1983–1991 pełnił funkcję dyrektora Instytutu Turystyki w Warszawie. Prowadził również zajęcia ze studentami w Wyższej Szkole Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie, Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku, a także w latach 1991–1993 w Instytucie Turystyki krakowskiej Akademii Wychowania Fizycznego, pełniąc jednocześnie obowiązki kierownika Katedry.

Członek i założyciel International Academy for the Study of Tourism. Był prezes Komitetu Badań „Socjologia Turystyki” przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Socjologicznym. Założyciel i pierwszy prezes Polskiego Stowarzyszenia Turystyki.

Turysta i podróżnik – odwiedził ponad 30 krajów. Autor licznych prac naukowych z zakresu socjologii i filozofii.

Odnaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

**QUOD FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE SIT
ACADEMIA EDUCATIONIS PHYSICAE CRACOVIENSIS
NOMINE BRONISLAI CZECH ORNATA**

*Die 7 mensis Iulii Anno 2005
ex auctoritate Senatus*

Nos

IANUSSIUS ZDEBSKI

doctor habitatus rerum humaniorum
professor in Facultate Educationis Physicae
h. t. Academiae Rector Magnificus

et

RICHARDUS ŻARÓW

doctor habitatus scientiarum culturam physicam tractantium
professor in Facultate Educationis Physicae
h. t. Facultatis Decanus Spectabilis

et

ZDISLAUS IOANNES RYN

doctor habitatus scientiarum medicarum
professor in Facultate Rehabilitationis Motoriae
Promotor rite constitutus

in

virum doctissimum atque illustrissimum

CHRISTOPHORUM PRZECLAWSKI

Universitatis Varaviensis professorem ordinarium

qui et de scientiis provehendis optime meritus est et virum se praebuit optimis moribus praeditum qui ad scholam Polonam sociologiae itinerationis condendam plurimum contulit et recte docuit itinerantes meliores fieri et mentis suae vires augere, qua re fit, ut cultus atque humanitas excolatur qui iam ante multos annos studiorum ac laborum societatem fructuosissimam cum Academia Educationis Physicae Cracoviensi iunxit

**SCIENTIARUM CULTURAM PHYSICAM TRACTANTIUM
DOCTORIS HONORIS CAUSA**

nomen et dignitatem, iura et privilegia contulimus atque in eius rei fidem hasce litteras, Academiae nostrae sigillo munitas, sanciendas curavimus.

Dabamus Cracoviae, die 14 mensis Septembris Anno 2005

RICHARDUS ŻARÓW

[Signature]
h. t. Decanus Spectabilis

ZDISLAUS IOANNES RYN

[Signature]
Promotor rite constitutus

IANUSSIUS ZDEBSKI

[Signature]
h. t. Rector Magnificus

**AKADEMIA WYCHOWANIA FIZYCZNEGO
IM. BRONISŁAWA CZECHA W KRAKOWIE**

Działając z Upoważnienia Senatu w dniu 7 lipca Roku 2005

My

JANUSZ ZDEBSKI

doktor habilitowany nauk humanistycznych,
profesor na Wydziale Wychowania Fizycznego
w tym czasie Rector Magnificus

RYSZARD ŻARÓW

doktor habilitowany nauk o kulturze fizycznej,
profesor na Wydziale Wychowania Fizycznego,
w tym czasie Dostojny Dziekan

ZDZISŁAW JAN RYN

doktor habilitowany nauk medycznych,
profesor na Wydziale Rehabilitacji Ruchowej,
Promotor według zwyczaju ustanowiony

Znakomitemu uczonemu

KRZYSZTOFOWI PRZECŁAWSKIEMU

profesorowi zwyczajnemu Uniwersytetu Warszawskiego w uznaniu najwyższych walorów naukowych i moralnych oraz za pionierskie zasługi w dziele powstania polskiej szkoły socjologii turystyki, głoszenie idei wychowawczej i kreatywnej funkcji turystyki jako ważnego składnika kultury oraz wieloletnią współpracę z Akademią Wychowania Fizycznego w Krakowie nadaliliśmy zaszczytne miano, godność, uprawnienia i przywileje

**DOKTORA HONORIS CAUSA
NAUK O KULTURZE FIZYCZNEJ**

Dla potwierdzenia tego stanu rzeczy kazaliśmy ten oto Dyplom opatrzyć pieczęcią Akademii Wychowania Fizycznego

Dane w Krakowie, dnia 14 września Roku 2005

Ryszard ŻARÓW

w tym czasie Dostojny Dziekan

Zdzisław Jan RYN

Promotor według zwyczaju ustanowiony

Janusz ZDEBSKI

w tym czasie Rector Magnificus

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 230

LECTURE NOTES
BY
PROFESSOR [Name]
AND
ASSISTANT PROFESSOR [Name]

PHYSICS 230

These notes are intended for use in the course and are not to be distributed outside the course.

PHYSICS 230

LECTURE NOTES
BY
PROFESSOR [Name]

PHYSICS 230

PHYSICS 230

CZEŚĆ I

10250

---

*Przemówienie Profesora Janusza ZDEBSKIEGO
podczas uroczystości nadania Profesorowi
Krzysztofowi PRZECŁAWSKIEMU
godności doktora honoris causa*

Otwieram uroczyste, nadzwyczajne posiedzenie Senatu Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, poświęcone nadaniu godności doktora honoris causa Panu Profesorowi Krzysztofowi Przeclawskiemu. Przewód został otwarty podczas kadencji Rektora profesora Bukowca, mnie przypadł zaszczyt finalizacji przedsięwzięcia.

**DOSTOJNY DOKTORANCI, CZCIGODNI GOŚCIE,
MAGNIFICENCJE REKTORZY, WYSOKI SENACIE, SZANOWNI PAŃSTWO!**

Uroczystość nadania godności doktora honoris causa jest dla Uczelni wielkim świętem. Społeczność akademicka pragnie w ten sposób uhonorować zasługi dla nauki, dla szkolenia kadr, dla rozwoju Uczelni wybitnego naukowca Pana Profesora Krzysztofa Przeclawskiego. Uroczystość ta przypada, zbiega się z trzydziestą rocznicą inauguracji kształcenia na poziomie akademickim studentów turystyki i rekreacji. Ta zbieżność nie jest przypadkowa. Pan Profesor Krzysztof Przeclawski jest ojcem polskiej socjologii turystyki. Człowiekiem, który położył ogromne zasługi dla

Jego Magnificencja Rektor profesor Janusz Zdebski otwiera uroczyste posiedzenie Senatu

Dostojny Doktorant profesor Krzysztof Przeclawski i rektor Janusz Zdebski

rozwoju nauk o turystyce. Inspirował interdyscyplinarne badania naukowe nad turystyką. Nasi studenci od kilku pokoleń uczą się z podręczników Pana Profesora Przeclawskiego. Jego prace są inspiracją dla młodych pracowników nauki. Profesor Przeclawski nigdy nie szczędził czasu, energii na doradę, poradę młodym pracownikom nauki. Przekonałem się o tym sam kilkadziesiąt lat temu, kiedy los sprawił, że miałem to szczęście zetknąć się z Profesorem Przeclawskim i współpracować z Nim na polu nauki. Dlatego też z ogromną radością dzisiaj witam Pana Profesora w murach naszej Uczelni i wyrażam radość, że zaaprobował naszą propozycję bycia członkiem naszej społeczności. Bardzo dziękujemy Panie Profesorze.

Proszę o zabranie głosu Profesora dr hab. med. Zdzisława Jana Ryna, który wygłosi laudację.

Prof. dr hab. med. Zdzisław Jan Ryn

Laudacja

MAGNIFICENCJO REKTORZE, WYSOKI SENACIE,
WIELCE SZANOWNY DOKTORZE HONOROWY, SZANOWNI GOŚCIE,
CZŁONKOWIE NASZEJ SPOŁECZNOŚCI AKADEMICKIEJ,
PANIE I PANOWIE!

Niezasłużony to dla mnie zaszczyt, że w imieniu Rady Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie mogę powitać w naszym gronie Profesora dr hab. Krzysztofa Przeclawskiego, pioniera socjologii turystyki w Polsce, wybitnego uczonego i wychowawcę wielu pokoleń studentów, cieszącego się w kraju i za granicą wysokim autorytetem osobowym i moralnym, wreszcie – Profesora wielce zasłużonego dla naszej Uczelni.

Laudację wygłasza profesor Zdzisław Jan Ryn

Wszystko się zaczęło 3 września 1927 roku w kościele w Wilanowie, w dniu chrztu bohatera dzisiejszej uroczystości. Otóż wieść rodzinna głosi, że były spory co do wyboru imienia i wówczas niemowlęciu podano do wyboru kartki z różnymi imionami. Przyszły profesor po trzykroć wybrał kartkę z imieniem „Krzysztof”. Wybrał imię patrona tych, co podróżują. I tak zaczęła się Jego wspaniała podróż przez życie, przez naukę, przez świat. Warto dodać, że „Christoforos” znaczy – niosący Chrystusa. Nic dziwnego, że ta podróż przez życie była równocześnie podróżą przez meandry duchowości, ze wszystkimi zwątpieniami, ale i zwycięstwami. W dorosłym już życiu, Profesor Przeclawski nawet niebo traktował jako miejsce wędrowania i notował w pamiętniku:

Niebo będzie aktywnością. Poznawaniem geografii i historii. Turystycznym wędrowaniem po krajach i epokach. Poznawaniem wspaniałych ludzi, z którymi będzie można chodzić na długie spacerzy i rozmawiać np. ze św. Franciszkiem z Asyżu.

Nic dziwnego, że już w szóstym roku życia odbył pierwszą wycieczkę fiakrem z Poronina do Morskiego Oka. I tak to, w biografii profesora Przeclawskiego turystyka wyprzedziła naukę.

Członkowie Senatu podczas uroczystości nadania honorowego tytułu doktora honoris causa. Od lewej prof. prof. Stanisław Sterkowicz, Zdzisław Jan Ryn, Andrzej Klimek, Henryk Grabowski, Ryszard Winiarski, Janusz Zdebski, Stanisław Gołąb, Ryszard Żarów, Andrzej Matuszyk, Edward Mleczo, Jerzy Cempla

Profesor Janusz Zdebski wręcza profesorowi Krzysztofowi Przeclawskiemu dyplom doktora honoris causa krakowskiej Akademii Wychowania Fizycznego

Gratulacje Doktorantowi składa promotor profesor Zdzisław Jan Ryn

A naukę zaczął w Warszawie, gdzie się urodził, by ją kontynuować w Lublinie, gdzie ojciec otrzymał zawodowy awans. W szóstej klasie napisał wypracowanie pt. „Z Algeru do Johannesburga” i był to pierwszy przejaw zainteresowań naukowych turystyką. Nauka w liceum przypadła na tajne komplety, a studia uniwersyteckie prawa, rozpoczęte w Łodzi, ukończył w Uniwersytecie Warszawskim, rozszerzając je o socjologię. Zgłębiał też filozofię na KUL-u. Przez cały czas związany z Kościołem, Sodalicją Mariańską i duszpasterstwem akademickim. Po magisterium z prawa (1949, Uniwersytet Warszawski) uzyskał doktorat w zakresie nauk humanistycznych – socjologii (1963, PAN), opublikowany w książce pt. „Miasto i człowiek”. Potem habilitacja (1970, PAN), profesura nadzwyczajna (1982) i zwyczajna (1995, Uniwersytet Warszawski).

Profesor Krzysztof Przeclawski odbiera gratulacje od profesora Ryszarda Żarowa, dziekana Wydziału Wychowania Fizycznego Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie

Zdawałoby się, że kariera życiowa człowieka nauki jak wiele innych. A jednak szczególna. Szczególna dla pokolenia, które doświadczyło okropności wojny i powstania, biedy, głodu i tułaczki. I wielkiego zmagania ducha wobec transformacji ustrojowej, jaką przechodził nasz naród i kraj. Pierwsza dekada po studiach to praca zawodowa w różnych instytucjach i dopiero w 1958 roku Instytut Filozofii i Socjologii PAN. Potem praca w Instytucie Badań nad Młodzieżą w Warszawie, i od 1977 roku Uniwersytet Warszawski (Instytut Profilaktyki Społecznej

i Resocjalizacji). Przez wiele lat (1983–1991) Profesor Przeclawski był dyrektorem Instytutu Turystyki w Warszawie, a w latach dziewięćdziesiątych wykładał w Wyższej Szkole Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki w Warszawie i Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtsku.

Specjalności dydaktyczne to socjologia ogólna, socjologia miasta i socjologia wychowania. Jednakże największą, bo nowatorską pasją stała się socjologia turystyki, w połączeniu z zagadnieniami etyki w turystyce. Do tego doszedł nurt szczególnie: człowiek i religie. W latach 1969–1975 był wykładowcą Międzynarodowego Ośrodka Studiów Wyższych nad Turystyką w Turynie. A ponadto wygłosił wiele wykładów z socjologii turystyki na uniwersytetach i w instytutach zagranicznych: we Francji, Belgii, Włoszech, USA i Chinach.

Nauczanie i wychowanie młodego pokolenia było dla Niego misją o szczególnej wadze. Notował w pamiętniku:

Wydaje mi się, że mój rodzaj twórczości – to „artyzm” pracy dydaktycznej i wychowawczej; Twórczość i miłość – to najwyższa etyka, to przeznaczenie człowieka.

Plonem tego „artyzmu” jest m.in. 5 rozpraw doktorskich, około 150 prac magisterskich i ponad 20 recenzji rozpraw doktorskich i habilitacyjnych. A nade wszystko rzesze wychowanków rozproszonych po świecie. Wielu z nich inspirował twórczo i pomagał w rozwoju naukowym, ułatwiając im zajęcie samodzielnych stanowisk naukowych.

Wspomniane opracowanie szkolne z „Z Algeru do Johannesburga” okazało się zapowiedzią talentu pisarskiego i literackiego. Od 1973 roku systematycznie ukazywały się kolejne monografie: Turystyka i wychowanie (1973), Socjologiczne problemy turystyki (1979), Człowiek a turystyka (1966), Etyczne podstawy turystyki (1997), Turystyka a religie (1999) oraz rodzaj autobiografii filozoficznej, naukowej i podróżniczej pt. Nasz wiek dwudziesty (1999). Z niej pochodzą cytowane wątki biograficzne. Trzy książki o humanistycznych podstawach turystyki i turystyce we współczesnym świecie ukazały się w języku angielskim i francuskim. Podobnej tematyki dotyczą liczne publikacje – rozprawy, artykuły, doniesienia i recenzje – w piśmiennictwie krajowym i zagranicznym, łącznie przeszło sto publikacji.

Wiele z nich jest plonem programów naukowo-badawczych realizowanych samodzielnie lub pod jego kierunkiem, np. w ramach programu centralnego badań podstawowych nad turystyką („Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego”) opublikowano ponad sto prac badawczych.

Profesor Przeclawski wiele podróżował, chociaż pierwszą podróż zagraniczną odbył dopiero w 32. roku życia. Odwiedził 30 krajów, w tym 20 razy

Zyczenia Doktorantowi składają profesor Ryszard Winiarski, dyrektor Instytutu Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie i magister Karolina Korbziel – asystent tegoż Instytutu

Francję i 17 razy Włochy. Podróżowanie stało się źródłem fascynacji: fascynacji przyrodą (gdy podziwiał Alpy z samolotu, czy zorzę polarną w locie do Kanady); fascynacji kulturą (Pałac Cesarski w Pekinie, świątynie buddyjskie w Indonezji, piramidy egipskie); fascynacji Sacrum (Grób św. Piotra, Droga Krzyżowa w Jerozolimie, meczet Alego w Kairze, świątynie Bali); wreszcie – fascynacji ludźmi.

Zachwycał się i kontemplował piękno natury, zwłaszcza ukochanych Tatr. W lipcu 1992 roku wraz z synem przeszedł Orlą Perć w Tatrach od Granatów po Krzyżne, a w 1994 roku z Kalatówek przez Czerwone Wierchy do doliny Tomanowej, a później na Świnicę i Giewont. Zanotował wówczas:

...to są momenty takiego zachwyty, że z człowiekiem dzieje się coś takiego, czuje coś, co go chwytą za gardło i nie potrafi zanalizować rozumowo na czym to przeżycie polega...; Chyba jest Bóg, bo niepodobna uwierzyć, aby bezrozumna przyroda uczyła rzeczy, tylekroć przewyższające twórcze możliwości człowieka.

Wdzięczny Bogu za dar życia pisał:

Wszystko, co na ziemi najpiękniejsze – góry i morze, [...] kwiaty, dobre wino, wspaniałe dziewczyny, cudowna muzyka i obrazy – wszystko jest tylko odbiciem Twoim, Panie. A przede wszystkim MIŁOŚĆ, która dodaje nam skrzydeł... Będzie nowa ziemia i nowe niebo...

*
*   *
*

W uznaniu osiągnięć naukowych Profesor Krzysztof Przeclawski został m.in. członkiem założycielem International Academy for the Study of Tourism (IAST, 1988) oraz pierwszym prezesem Komitetu Badań „Socjologia Turystyki” przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Socjologicznym (1994). Profesor był założycielem i pierwszym prezesem Polskiego Stowarzyszenia Turystyki, a obecnie jest jego Honorowym Prezesem.

Pełnił ważne funkcje w komitetach redakcyjnych czasopism naukowych, m.in. w „Annals of Touris Research” w USA, „Tourism” w Chorwacji oraz był wieloletnim redaktorem naczelnym „Problemów Turystyki”.

W uznaniu zasług został odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim (1989) i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski (2001).

*
*   *
*

Na szczególne podkreślenie zasługują związki Profesora Przeclawskiego z naukowym środowiskiem Krakowa. W latach 1972–1973 kierował Zakładem w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, a w latach 1991–1992 kierował Katedrą Turystyki w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie. W Krakowie opublikował książkę „Człowiek a turystyka” (1996). Tutaj przedstawił koncepcję powołania pierwszej samodzielnej wyższej uczelni o profilu turystycznym na bazie jednostek organizacyjnych AWF, Akademii Ekonomicznej i Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Praca w Krakowie zaowocowała podjęciem międzynarodowych badań nad kształceniem kadr dla turystyki w krajach postkomunistycznej Europy. Zespołem badawczym kierował dr Zygmunt Kruczek, a prace zakończył raport i międzynarodowa konferencja we wrześniu 1992 roku pod patronatem Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki.

Związki z Krakowem, poza działalnością dydaktyczną i opieką nad młodą kadrą naukową, zaowocowały w formie wspólnych badań, publikacji naukowych oraz recenzji prac doktorskich i wniosków profesorskich. Pozostawił w naszym środowisku opinię wybitnego uczonego, wrażliwego na drugiego człowieka, oddanego wychowawcy młodzieży.

Rada Wydziału Wychowania Fizycznego AWF w Krakowie 20 stycznia 2005 roku podjęła uchwałę o przyjęciu wniosku w sprawie nadania prof. dr hab. Krzysztofowi Przeclawskiemu tytułu doktora honoris causa naszej Akademii. Obok dorobku naukowego i dydaktycznego, wnioskodawcy podkreślili głoszenie idei wychowawczej i rekreacyjnej turystyki oraz jej roli jako pomostu łączącego ludzi kultury. Senat jednogłośnie podjął uchwałę w sprawie wystąpienia do

Senatów Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu i Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu o dokonanie oceny jego dorobku naukowego i dydaktycznego w związku ze wszczęciem postępowania o nadanie tej godności.

Prof. dr hab. Jerzy Wyrzykowski stwierdził w opinii, że Profesor Krzysztof Przeclawski należy do grupy wybitnych badaczy turystyki o randze międzynarodowej, specjalizujących się w zakresie socjologii turystyki. „Jest wielkim autorytetem dla środowiska naukowego i zawodowego w zakresie turystyki w Polsce. Jego zasługi dla rozwoju nauki o turystyce, dorobek publikacyjny oraz osiągnięcia dydaktyczne w kraju i za granicą są wielkie”. Dlatego gorąco poparł wniosek o nadanie mu godności doktora honoris causa AWF w Krakowie. Senat Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu podjął stosowną uchwałę 21 kwietnia br.

Podobnie wysoką ocenę osiągnięć przedstawił w opinii prof. Stefan Bosiacki z Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, pisząc: „W środowisku akademickim w kraju i poza jego granicami Profesor Krzysztof Przeclawski jest postacią powszechnie znaną i cenioną za osiągnięcia naukowe, zwłaszcza za stworzenie polskiej szkoły socjologii turystyki... To dzięki licznym i znaczącym publikacjom [...] problematyka socjologiczna znalazła swoje trwałe miejsce w badaniach naukowych nad turystyką w naszym kraju.”

O swoim Mistrzu recenzent napisał: „To jego niezwykła osobowość, wysoka kultura osobista, erudycja, stosunek do innych ludzi, umiejętności organizatorskie i kreatywność przyniosły Profesorowi powszechne uznanie i szacunek w środowisku akademickim oraz wśród praktyków... Te cechy oraz skromność i prawość Profesora sprawiły, że [...] był i jest wzorem do naśladowania dla kolejnych pokoleń [...], wzorem Mistrza-Uczonego, człowieka wielkiego formatu, który potrafił przekonać nas, że człowiek ze swej istoty i ze swego przeznaczenia jest powołany do turystyki, do coraz pełniejszego poznawania otaczającego świata”.

Senat poznańskiej Akademii Wychowania Fizycznego, w uznaniu ogromnej wiedzy i najwyższych kwalifikacji naukowych, umiejętności inspirowania innych, kreatywności, umiejętności menedżerskich, przy jednoczesnej wielkiej skromności i prawości, jednomyślnie poparł wniosek o nadanie tytułu doktora honoris causa naszej Uczelni.

*
*   *
*

Doctorande Clarissime! Społeczność Akademii Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie będzie zaszczycona mogąc przyjąć Cię do swego grona.

Kraków, 14 września 2005 r.

Krzysztof Przeclawski

*Przemówienie z okazji
nadania tytułu doktora honoris causa AWF Kraków
14 września 2005 roku*

MAGNIFICENCJO REKTORZE,
WYSOKI SENACIE, DRODZY PAŃSTWO!

Pragnę przede wszystkim serdecznie podziękować wszystkim tym, którzy przyczynili się do tego, że spotkało mnie dzisiaj tak zaszczytne wyróżnienie, jakim jest *doktorat honoris causa* Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie.

Moje podziękowania kieruję w szczególności do Pana Rektora Janusza Zdebskiego i Pana Rektora Mariana Bukowca, do Promotora – Pana Profesora Zdzisława Ryna oraz do Pana Dziekana Ryszarda Żarowa. Dziękuję też serdecznie Recenzentom – Panom Profesorom Stefanowi Bosiackiemu i Jerzemu Wyrzykowskiemu.

Dziękuję całemu Senatowi Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, dziękuję też Panu Doktorowi Wiesławowi Alejziakowi, dziękuję Pani Profesor Annie Nowakowskiej oraz wszystkim tu obecnym za to, że zechcieli być ze mną w tak uroczystej chwili.

Okolicznościowe przemówienie wygłasza profesor Krzysztof Przeclawski

Ale pragnę przy tej okazji podziękować także tym wszystkim, którzy bądź wprowadzili mnie, bądź towarzyszyli mi później na drodze badań naukowych nad turystyką. Wspomnieć pragnę zmarłego już dawno Profesora Kazimierza Libere, który przed laty zaproponował mi wykłady w CIEST (Międzynarodowym Ośrodku Studiów Wyższych nad Turystyką) w Turynie i przyczynił się w ten sposób do mojego zainteresowania się socjologią turystyki.

Przez wiele lat kierowałem pracami Instytutu Turystyki. Korzystam z okazji, by podziękować jeszcze raz za współpracę obecnemu Dyrektorowi Instytutu Doktorowi Krzysztofowi Łopacińskiemu, a także Doktor Teresie Skalskiej, która znakomicie prowadziła w Instytucie czasopismo „Problemy Turystyki”, podziękować pragnę wszystkim pracownikom Instytutu, a zwłaszcza ówczesnemu mojemu Zastępcy Doktorowi Julianowi Bystrzanowskiemu, z którym zjeździłem kawał świata w ramach prowadzonych badań międzynarodowych.

Profesor Krzysztof Przeclawski wśród zaproszonych gości

Szczególne podziękowania należą się Profesorowi Jafarowi Jafari'emu za zaproszenie mnie jako jednego z członków założycieli – do współpracy w ramach Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką oraz do współpracy z Redakcją czasopisma *Annals of Tourism Research*.

Przede wszystkim jednak podziękować pragnę dwu osobom:

Mojej Żonie – Annie za ponad pięćdziesięcioletnie wsparcie, oraz mojej córce Hani za stale dodawanie mi otuchy.

Profesor Krzysztof Przecławski odbiera gratulacje od profesora Stefana Bosiackiego, pracownika naukowego Akademii Wychowania Fizycznego w Poznaniu, oraz doktora Juliana Bystrzanowskiego i doktor Teresy Skalskiej, byłych współpracowników Instytutu Turystyki w Warszawie

Małopolski Kurator Oświaty magister Elżbieta Łęcznarowicz składa Doktorantowi gratulacje

Gorące gratulacje składa dostojnemu gościowi profesor Anna Nowakowska, pracownik naukowy Instytutu Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie

Okolicznościowy adres Doktorantowi wręcza dyrektor Departamentu Turystyki w Ministerstwie Gospodarki i Pracy Elżbieta Wyrwicz. Z życzeniami oczekuje docent Teofila Jarowiecka, były dziekan Wydziału Turystyki i Rekreacji Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie

Dziękuję wszystkim, których spotkałem W DRODZE.

Powiedziałem: „spotkałem w drodze”.

Turystyka bowiem – to podążanie drogą, na której spotyka się

Morze, jeziora, góry,

Lasy i kwiaty,

Motyle i sarny,

Ale przede wszystkim spotyka się *l u d z i*, – *drugiego człowieka*.

Turystyka, zwłaszcza ta „niezorganizowana”, sprzyjać może również spotkaniu *Siebie* oraz spotkaniu *Boga*.

Bowiem istotą turystyki jest właśnie *s p o t k a n i e*.

Sądzę, że istnieje analogia pomiędzy turystyką a życiem. Życie bowiem człowieka – to też ciąg spotkań. Spotkań w drodze. „Droga cię wybrała – musisz nią iść” – pisał Dag Hammarskjöld.

W 1973 roku w książce „Turystyka a Wychowanie” napisałem pewien tekst, który wydaje mi się aktualny do dzisiaj. Oto on:

Turystyką w szerokim znaczeniu jest całokształt zjawisk ruchliwości przestrzennej związanych z dobrowolną, czasową zmianą miejsca pobytu, rytmu i środowiska życia oraz z wejściem w styczność osobistą ze środowiskiem odwiedzanym (przyrodniczym, kulturowym bądź społecznym).

Wejście w styczność osobistą, czyli spotkanie właśnie.

Istotą turystyki jest *s p o t k a n i e*.

Dziękuję Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie za stworzenie okazji do spotkania Was, do ponownego spotkania wielu Kolegów, Przyjaciół, Współpracowników.

Ponad ćwierć wieku temu napisałem następujący tekst:

Życie ludzkie jest wędrowaniem. Każdy z nas idzie jakąś drogą. Kieruje się jakimś znakami, światłami. Czasem błądzi, zbacza z drogi, znowu ją odnajduje, powraca. Czasem jest bardzo zmęczony, szuka schronienia, odpoczywa, nabiera sił, znów idzie. Dźwiga nieraz na tej drodze ciężary, trudzi się, męczy. Równocześnie uczy się wielu rzeczy, poznaje świat. Cieszy się z niespodziewanych nieraz spotkań.

Czasem idzie sam, niekiedy duży szmat drogi wraz z innymi. Korzysta z ich pomocy i sam im pomaga. Nawiązuje przyjaźnie, nieraz tym piękniejsze i tym trwalsze, im większy szmat drogi razem się uszło, im więcej się wspólnie przeżyło. Socjologia zna nawet pojęcie pokolenia – jako zbiorowość tych ludzi, których postawy zostały ukształtowane przez kawalek wspólnie przebytej drogi historii.

Niektórzy, nieliczni tylko, dochodzą tą drogą życia na same szczyty. Inni zatrzymują się w pół drogi. Są i tacy, którzy odpadają od ściany, ale poturbowani wstają i z uporem pną się dalej. Może ci właśnie są najbardziej wartościowi?

Turystyka jest też przede wszystkim wędrowaniem...

Na tej drodze życia spotkałem się też i zainteresowałem w pewnym momencie pracą naukową. Najpierw socjologią, socjologią miasta, socjologią wychowania, potem pedagogiką, następnie socjologią turystyki, wychowaniem przez turystykę, wreszcie filozofią: etyką – zwłaszcza etyką turystyki i – ontologią turystyki. Zadałem sobie pytanie: czym w swojej istocie jest turystyka?

Z tym pytaniem powiązane jest oczywiście inne – mianowicie pytanie o początki turystyki. Różne książki dają na ten temat różne odpowiedzi. Dla jednych początki turystyki – to XVII – XVIII wiek, wędrówki z Anglii na kontynent i słynne „tour de l'Europe (które miało dać początek nazwom „turysta” i „turystyka”). Inni twierdzą, że początków turystyki szukać należy już w starożytnej Grecji, w podróżach wysłanników specjalnych czy w przybywaniu na Igrzyska Olimpijskie. Jeszcze inni podróż królowej Saby do krainy Salomona traktować chcą jako prototyp dzisiejszej turystyki. Jeszcze inni powołują się nawet na wędrówkę Judejczyków do Ziemi Obiecanej czy też na wygnanie z Raju.

A może jest jeszcze inaczej?

Książka Gabriela Marcela *Homo viator* już przez sam tytuł sugeruje, że „kondycja człowieka jest kondycja pielgrzyma.” Może turystyka jest po prostu aspektem naszego życia?

Cieszę się bardzo, że doktorat honoris causa otrzymuję właśnie w Krakowie, Krakowie, który do 1945 roku był stolicą Polski. Tak, ponieważ wcześniej przeniesiona została do Warszawy tylko siedziba króla. Formalny akt przeniesienia stolicy do Warszawy został wydany w roku 1945. Dlatego pamiętam tablice: „Zarząd Miejski Stołecznego Królewskiego Miasta Krakowa”, jakie widziałem tutaj jeszcze zaraz po wojnie.

Cieszę się, że godność tę otrzymuję w Akademii Wychowania Fizycznego, z którą od lat jestem związany i w której przez pewien czas pracowałem w wymiarze pełnego etatu.

Bardzo dobrze ten czas wspominam.

Dziękuję bardzo!

CZEŚĆ II

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, continuing the document's content.

Case II

Text block immediately following the 'Case II' header.

Third block of faint, illegible text.

Fourth block of faint, illegible text.

Fifth block of faint, illegible text.

Large block of faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a conclusion or a long list.

Małgorzata Prochal

*Krzysztof Przeclawski (ur. 1927) –
Próba Biografii i Bibliografii Uczonego*

*(Dokumentacyjny przyczynek do najnowszych dziejów humanistycznej
myśli o turystyce w Polsce)*

Praca magisterska napisana w 2003 roku w Zakładzie Alpinizmu i Turystyki
Kwalifikowanej pod kierunkiem profesora Andrzeja MATUSZYKA

Krzysztof Przeclawski

(Źródło: Liliana Olchowik: *Filozof turystyki*. „Poznaj Świat” 1996, nr 4, s. 3.).

„Życie ludzkie jest wędrowaniem. Każdy z nas idzie jakąś drogą. Kieruje się jakimiś znakami, światłami. Czasem błądzi, zbacza z drogi, znowu ją odnajduje, powraca. Czasem jest bardzo zmęczony, szuka schronienia, odpoczywa nabiera sił, znów idzie. Dźwiga nieraz na tej drodze ciężary, trzodzi się, męczy. Równocześnie uczy się wielu rzeczy, poznaje świat. Cieszy się z niespodziewanych nieraz spotkań.

Czasem idzie sam, niekiedy duży szmat drogi wraz z innymi. Korzysta z ich pomocy i sam im pomaga. Nawiazuje przyjaźnie nieraz tym piękniejsze i tym trwalsze, im większy szmat drogi razem się uszło, im więcej się wspólnie przeżyło. Socjologia zna nawet pojęcie pokolenia – jako zbiorowości tych ludzi, których postawy zostały ukształtowane przez kawałek wspólnie przebytej drogi historii.

Niektórzy, nieliczni tylko, dochodzą tą drogą życia na same szczyty. Inni zatrzymują się w pół drogi. Są i tacy, którzy odpadają od ściany, ale poturbowani wstają i z uporem pną się dalej. Może ci właśnie są najbardziej wartościowi?

Turystyka jest też przede wszystkim wędrowaniem, gdybym więc chciał najkrócej wyrazić jej wychowawczy sens, musiałbym powtórzyć to, co napisałem wyżej”.*

Krzysztof Przecławski

---

* Krzysztof Przecławski: *Socjologiczne problemy turystyki*. Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1979.

1. Uzasadnienie wyboru tematu pracy. Cel i charakter pracy

Niniejsza praca jest próbą szerszego opracowania biografii i bibliografii Profesora Krzysztofa Przeclawskiego, uznawanego w Polsce za klasyka w zakresie humanistycznej wiedzy o turystyce. Trudno spotkać u nas dzisiaj poważniejszą publikację o turystyce (o turystyce jako formie kultury, jako aktywności człowieka – a nie jako dziedzinie gospodarki) – której autor nie nawiązywałby w jakiejś formie do prac Przeclawskiego. Profesor zainicjował w Polsce badania – zakrojone na znaczną skalę – nad przemianami społeczno-kulturowymi, wywołanymi przez ruch turystyczny. Zaaranżował i zorganizował studia nad problemami resocjalizacji przez turystykę. A w obszarze wiedzy o turystyce, wyznaczonym problematyką relacji: „turystyka – wychowanie”, Jego prace mają znaczenie niemal kanoniczne. Należy do tych, którzy wprowadzili do naszej wiedzy o turystyce myśli i wyniki badań wielu wybitnych zachodnich badaczy turystyki, m.in. prace Erika Cohena, Marca Boyera, Michela Bassanda czy Josta Krippendorfa.

Badania biograficzne nie tracą znaczenia jako jedna z metod historycznych badań źródłowych, faktograficznych. W metodologii badań historycznych uznaje się, że życie jednostki, wybitnej w jakiejś dziedzinie, jest znaczącym faktem historycznym, częścią rzeczywistości dziejowej i dlatego podlega badaniom historycznym. Wyniki tych prac spotykają się z ciągłym zainteresowaniem czytelników wszelkiego rodzaju opracowań biograficznych, także z dziedziny nauki. Największą popularnością cieszą się, oczywiście, biografie powieściowe, pisane w konwencji romansu czy sensacji. Ale i o życiu Profesora Przeclawskiego, bohatera tej pracy, życiu bogatym w naukowe i turystyczne podróże, też można by powiedzieć, że układało się ono trochę według wzoru powieści przygodowej.

Celem niniejszej pracy było zebranie, bibliograficzne udokumentowanie i usystematyzowanie faktów z życia i działalności naukowej Profesora Krzysztofa Przeclawskiego. Ponadto – próba charakterystyki Jego twórczości naukowej. Charakterystyka ta została przeprowadzona bardziej w trybie informacyjno-opisowym niż interpretacyjnym. Założeniem moim bowiem było stworzenie opracowania materiałowo-źródłowego, które mogłoby stanowić w miarę udokumentowaną bazę faktograficzną dla szerszych studiów z socjologii turystyki, bądź też z zakresu historii tej dziedziny wiedzy.

Nie wszystkie prace Profesora są u nas jednakowo dobrze znane. Najczęściej przywoływane są Jego książki: *Socjologiczne problemy turystyki*¹, *Turystyka a świat współczesny*², *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*³, natomiast rozproszone artykuły i referaty kongresowe – znacznie rzadziej. Stąd bierze się przekonanie – czy raczej nadzieja – autorki tej pracy, iż wysiłek włożony w opracowanie bibliografii osobowej Profesora, w której udało się odnotować je być może w komplecie, okaże się użyteczny. Wydaje się ponadto, iż dokonane w pracy zestawienie „biografii turystycznej” Uczzonego z Jego naukową twórczością o turystyce może stać się kiedyś dla kogoś bodźcem do refleksji na temat związków między empirią a teorią, między życiowym doświadczeniem a refleksją badawczą na temat tych doświadczeń.

Praca ta, jak już wspomniano, ma charakter dokumentacyjny i nie zawiera (intencjonalnie) treści wartościujących. Nie zawiera także – niestety – ujęć syntezujących, które ukazywałyby dorobek naukowy autora *Socjologiczny problemów turystyki*⁴ na tle – i w relacji do – całokształtu humanistycznej wiedzy o turystyce naszych czasów. Wydaje się jednak, że – zgodziłam się tutaj chętnie z opinią Promotora tej pracy – takie ujęcie przekraczałoby znacznie wymogi stawiane w naszej Uczelni pracom magisterskim. Monograficzne opracowanie twórczości naukowej wybitnych uczonych bywają przecież przedmiotem przewodów doktorskich i habilitacyjnych.

2. Materiały i źródło

Podstawowym źródłem informacji była książka Krzysztofa Przeclawskiego pt. *Nasz wiek dwudziesty: moje życie, myśli i podróże*⁵ oraz liczne artykuły Profesora, publikowane w czasopismach naukowych i paranaukowych. Dane do bibliografii podmiotowej i przedmiotowej zebrane zostały głównie za pomocą „Bibliografii zawartości czasopism” oraz z notatek Profesora Krzysztofa Przeclawskiego.

Dodatkowo jako źródło informacji wykorzystywałam Internet.

---

¹ Krzysztof Przeclawski: *Socjologiczne problemy turystyki*. Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1979.

² Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a świat współczesny*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1994.

³ Krzysztof Przeclawski: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. „Albis”, Kraków 1996.

⁴ Krzysztof Przeclawski: *Socjologiczne problemy turystyki*, dz. cyt.

⁵ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty: moje życie, myśli i podróże*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1999.

Uzyskane informacje mogłam zweryfikować i dopełnić na podstawie wywiadu z Profesorem Krzysztofem Przeclawskim. Dzięki Jego pomocy udało mi się nie tylko usystematyzować, ale także wyjaśnić kilka drobnych faktów pominiętych lub ujętych niejasno w Jego autobiografii.

Ze względu na brak dostępu do zagranicznych materiałów pokongresowych, w których mogłoby znaleźć się teksty Krzysztofa Przeclawskiego oraz fakt, iż Profesor nie pamięta wszystkich szczegółów edytorskich związanych z prezentowanymi przez Niego referatami na licznych konferencjach, nie udało mi się zawrzeć w pracy pewnych bibliograficznych danych na ten temat.

Rozdział I

Materiały do biografii Profesora Krzysztofa Przeclawskiego⁶

A. Bieg życia

a. Lata 1927–1939

Krzysztof Przeclawski urodził się 23 maja 1927 roku w Warszawie jako syn Stefana Przeclawskiego z Wilanowa i Marii Magdaleny Pohoskiej z Charkowa.

Stefan Przeclawski urodził się 3 maja 1901 roku w Wilanowie, wówczas posiadłości Branickich, i tam się wychowywał. Ukończył Gimnazjum Górskie w Warszawie. Służył w artylerii podczas wojny bolszewickiej. Następnie podjął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Studiów nie ukończył, gdyż założył rodzinę i musiał pracować, by utrzymać najbliższych. Podjął więc pracę w Banku Gospodarstwa Krajowego⁷.

Maria Magdalena Poholska przyszła na świat 6 kwietnia 1903 roku w Charkowie. W okresie I wojny światowej M. M. Poholska mieszkała wraz z rodziną w Wiatce, za Uralem. Po śmierci ojca, wraz z matką i rodzeństwem, postanowili wrócić do Polski. Z powodu wojny bolszewickiej zostali zatrzymani jako zakładnicy w Moskwie. Po powrocie do kraju, w 1922 roku, Maria została zatrudniona w Polskim Towarzystwie Księgarni Kolejowych „Ruch”. Rozpoczęła również studia na Uniwersytecie Warszawskim, których nie ukończyła. Z powodu choroby płuc i anemii musiała zrezygnować z pracy.

Państwo Przeclawscy pobrali się 1 lipca 1923 roku w kościele w Wilanowie. Cztery lata później przyszedł na świat Krzysztof. Został ochrzczony 3 września w tym samym kościele, w którym jego rodzice zawarli Sakrament Małżeństwa. Zamieszkali razem przy ul. Polnej 44 w domu Banku Gospodarstwa Krajowego i według relacji Krzysztofa Przeclawskiego, żyli bardzo skromnie.

---

⁶ Opracowano na podstawie książki Krzysztofa Przeclawskiego *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt. oraz wywiadu z Profesorem Krzysztofem Przeclawskim, przeprowadzonego 12 kwietnia 2003 roku w Warszawie.

⁷ Bank Gospodarstwa Krajowego – bank państwowy z siedzibą w Warszawie, utworzony w 1924 roku przez połączenie Polskiego Banku Krajowego, Państwowego Banku Odbudowy i Zakładu Kredytowego Miast Małopolskich. *Encyklopedia Warszawy*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1975, s. 34.

W swojej autobiografii Krzysztof Przeclawski napisał, że:

„Podobno były spory, co do [mojego] imienia i wieść rodzinna głosi, iż podano mi kartki z różnymi imionami, a ja po trzykroć wyciągnąłem Krzysztofa. Dziś bardzo się z tego cieszę, bo to patron tych, co podróżują, a ja od lat zajmuję się problemami turystyki. A imię bardzo piękne i zobowiązujące: <Christoforos> – niosący Chrystusa”⁸.

Krzysztof Przeclawski rozpoczął edukację od klasy drugiej w szkole Rontalera⁹ w Warszawie. Wcześniej, bowiem uczył się czytać w domu. W klasie trzeciej uczęszczał już do szkoły Mazowieckiej, również mieszczącej się w stolicy. Był bardzo dobrym uczniem, o czym świadczyły oceny, same piątki.

W 1936 roku ojciec Przeclawskiego otrzymał awans na stanowisko prokurenta i został przeniesiony do Oddziału Banku Gospodarstwa Krajowego w Lublinie. W związku ze zmianą pracy warunki finansowe państwa Przeclawskich znacznie się poprawiły.

„Rozpoczął się w moim życiu okres lubelski. Przypadek na lata młodości i na okres wojny, stąd zapisał się mocno w pamięci”¹⁰.

Do czwartej i piątej klasy Krzysztof Przeclawski uczęszczał w szkole powszechnej przy Gimnazjum im. Vetterów w Lublinie¹¹. Ze względu na likwidację tej szkoły edukację w klasie szóstej kontynuował w prywatnej szkole pani Papieskiej. Następnie w 1939 roku zdał egzaminy do gimnazjum im. Zamojskiego.

---

⁸ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 22.

⁹ Szkoła Rontalera – prywatna szkoła handlowa, podstawowa i średnia, założona w 1896 roku przez E. Rontalera przy ul. Śniadeckich. Była szkołą elitarną, kształciła młodzież ze sfer kupieckich i ziemiańskich, dbała o wykształcenie zawodowe i ogólne. W latach 1902-1923 istniał przy niej Wydział Agronomiczny, spełniający rolę średniej szkoły rolniczej. Odznaczała się wysokim poziomem nauczania. Zajęcia w tej szkole prowadzili m. in. A. A. Kryński, J. Chrzanowski, J. Kucharzewski, J. Ochożowicz, K. Sporzyński, A. Suligowski. W 1917 roku szkoła została przekształcona w ośmioklasowe gimnazjum o kierunku matematyczno-przyrodniczym. Po śmierci założyciela (1917) właścicielką szkoły została F. Rontalerowa. Szkoła istniała do 1939 roku. *Encyklopedia Warszawy*, dz. cyt., s. 641.

¹⁰ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 24.

¹¹ Szkoła powszechna przy Gimnazjum Męskim im. Vetterów powstała w roku szkolnym 1933/34. Była nią szkoła podstawowa, która zajęła miejsce dotychczasowych niższych klas gimnazjum. Była to szkoła kupiecka, przygotowująca młodzież do pracy na niższych stanowiskach w przemyśle i handlu. Mogli do niej wstępować chłopcy w wieku od 10 do 15 lat, którzy ukończyli co najmniej 2-klasową szkołę początkową. Program nauczania klas kupieckich był szeroki, obejmował przedmioty ogólnokształcące, jak i handlowe, wzbogacony o geografii handlową i kaligrafię. Łącznie było 22 przedmiotów. Ukończenie tej szkoły dawało młodzieży możliwości dalszego kształcenia na stanowiskach wyższych. Źródło: www.zse.lublin.pl

b. Okres II wojny światowej

Okres szczęśliwego dzieciństwa przerwał wybuch II wojny światowej.

„Widzieliśmy masy ludzi uciekających na Wschód. I 17 września z przerażeniem dowiedzieliśmy się o wkroczeniu wojsk radzieckich na wschodnie tereny Rzeczypospolitej. Widzieliśmy przygotowania do obrony Lublina. Bitwa o miasto trwała dwa dni. Wtedy ojciec tak powiedział do mnie: <Pamiętaj, kiedy przyjdą, bądź grzeczny, ale zachowuj się z godnością, bo to są wrogowie!> Po zdobyciu miasta żołnierze niemieccy wpadli do mieszkania, pytając przede wszystkim, czy mamy broń. Ojciec oddał im rewolwer, który trzymał w szafie. Potem Ojca, podobnie jak większość mężczyzn, zabrali na taki wielki plac na krańcu miasta. Trzymali go tam przez cały dzień, ale pod wieczór wypuścili. W kilka dni później widziałem Żydów, pędzonych jak bydło, niosących jakieś ciężary... A później zobaczyliśmy armaty, idące na Warszawę, która się jeszcze broniła...”¹²

Bez zgody władz niemieckich dyrekcja gimnazjum im. Zamojskiego uruchomiła zajęcia, na które zaczął uczęszczać Krzysztof Przeclawski. Dnia 11 listopada 1939 roku wszyscy profesorowie, uczący w gimnazjum, zostali aresztowani. Odtąd kursy gimnazjalne oraz liceum Profesor mógł kontynuować jedynie na tzw. tajnych kompletach. Jednocześnie podjął naukę w Szkole Handlowej, dzięki której opanował umiejętność stenografii, pisania na maszynie oraz nauczył się zasad korespondencji handlowej i reklamy. Dwuletni okres edukacji w Szkole Handlowej poprzedzał czas praktyki zawodowej w Banku Gospodarstwa Krajowego. Oprócz wyżej wymienionych, w latach 1943/1944 Przeclawski potajemnie przerabiał również dwie klasy liceum humanistycznego.

W czasie okupacji niemieckiej rodzina Przeclawskich kilkakrotnie zmieniała miejsce zamieszkania. Ostatecznie przeprowadzili się do mieszkania „pożydowskiego” (Żydów przesiedlano wówczas do getta).

Wiosną 1944 roku rodzina przeżyła bombardowanie Lublina.

„Późnym wieczorem uciekaliśmy w popłochu na pole. Widzieliśmy dokładnie światła reflektorów, w które obrona przeciwlotnicza usiłowała <złapać> samoloty. Widzieliśmy światła, rzucane z samolotów dla lepszego oświetlenia celu ataku. Był to jakiś fantastyczny spektakl, tyle, że jak tragiczny...”¹³

Podczas wojny, jeszcze za pobytu w Lublinie, Przeclawskiemu zaproponowano wstąpienie do tajnej „organizacji”. Jednak, być może za sprawą troskliwego ojca (który co prawda skontaktował syna z odpowiednią osobą), wstąpienie do „organizacji” nie doszło do skutku.

¹² Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 27.

¹³ Tamże s. 31.

Rodzina Przeclawskich postanowiła uciekać z Lublina do Warszawy, nie czekając na nadejście wojsk radzieckich. Po przyjeździe do Warszawy wybuchło powstanie, w którym młody Krzysztof nie brał udziału.

„... tymczasem wybuchło powstanie, w którym nie wziąłem udziału i do dziś jest mi z tego powodu jakoś głupio...”¹⁴

„Pierwszego sierpnia o piątej po południu usłyszałem dźwięk syren i za chwilę zobaczyłem chłopców z biało-czerwonymi opaskami na podwórku. (...) Chłopcy byli u nas tylko przez jedną noc. Już następnego dnia przyszli Niemcy, a 10 sierpnia pognano nas ulicą Grójecką na <Zieleniak>. (...) Z Zieleniaka pociągami elektrycznym do Piastowa. Idąc na dworzec widzieliśmy płonąca Warszawę i działka ustawione w jej kierunku. W obozie w Pruszkowie tłum ludzi.”¹⁵

Rodzinę Przeclawskich wraz z innymi mieszkańcami Warszawy umieszczono w obozie w Pruszkowie. Z obozu zostali wyprowadzeni przez lekarza pod pozorem zachorowania na tyfus. Potem zamieszkali tymczasowo w Pruszkowie. Gdy Niemcy ewakuowali fabrykę czolgów z Pruszkowa do Wrocławia, urządzili „łapankę” na uciekających robotników. Zabierali również ludzi z domów, w tym Stefana i Krzysztofa Przeclawskich. Matka, nie chcąc być rozdzielona ze swoją rodziną, pojechała razem z nimi do Wrocławia.

Wrocław, jedno z niewielu nie zbombardowanych miast, był zapleczem niemieckim dla licznych szpitali. Początkowo Polacy mogli w miarę swobodnie poruszać się po mieście. Obowiązkowo należało jednak nosić tzw. „Petki” – żółte znaczki z dużą literą „P”. Można było jeździć tramwajem, ale tylko na platformach, a także chodzić do restauracji obozowej czy kościoła.

W pierwszym okresie miejscem zakwaterowania rodziny Przeclawskich we wrocławskim obozie pracy były baraki znajdujące się na terenie fabryki „Famo-Werke”. Matka Krzysztofa pracowała przy obieraniu ziemniaków, a on wraz z ojcem w biurze, gdzie pisali na maszynie. Praca trwała 12 godzin.

Następnie rodzina przeprowadziła się do jednopokojowego mieszkania w pensjonacie dla cudzoziemców. Choć warunki mieszkaniowe poprawiły się, to panował jednak ogromny głód.

Po upadku powstania, w październiku, do Wrocławia znów przywieziono kolejną grupę Polaków. A w styczniu, gdy ruszyła ofensywa, ponownie wszystkich skoszarowano, nie można było już mieszkać poza granicami obozu. Zmobilizowano Niemców, zaczęto ewakuować kobiety, dzieci i osoby starsze. W połowie lutego Wrocław został oblężony przez wojska radzieckie. Niemieckie samoloty przywoziły amunicję i zabierały ciężko rannych na terytorium Rzeszy. Polaków z obozu wykorzystywano do pracy przy budowie barykad, często pod ostrzałem radzieckim.

¹⁴ Tamże s. 30.

¹⁵ Tamże s. 32.

Podczas jednego z ataków Krzysztof Przeclawski został ranny w lewą skroń, umieszczono go więc w szpitalu na około miesiąc czasu. Następnie ponownie wysłano do budowy barykad.

„Niemcy praktycznie nie mogli korzystać z obrony przeciwlotniczej. Samoloty latały nisko, bomby wpadały do piwnic. Wokół miasta zainstalowane były przez Rosjan głośniki, przez które nadawano muzykę oraz wezwania Niemców do poddania się. Kiedy wieczorami tego słuchaliśmy, wiedzieliśmy, że nazajutrz nastąpi jeszcze gorsze bombardowanie”¹⁶.

Sytuacja stała się o wiele trudniejsza, kiedy wyloty samolotów niemieckich z Wrocławia zostały zablokowane przez Rosjan. Ze względu na zbyt małą odległość od linii frontu pod koniec kwietnia obóz pracy przeniesiono na Karłowice. Po upadku Berlina ataki bombowe nasiliły się.

Miasto poddało się 6 maja. Pracownicy obozu uciekali. Broniły się jeszcze tylko oddziały SS.

Po wojskach radzieckich do Wrocławia dotarło wojsko polskie, które zdawało się być wybawieniem dla uciśnionych Polaków. Niestety nadzieje szybko się rozwiały, „... *gdy pan pułkownik wznosił toast za ... Stalina*”¹⁷.

Wojna skończyła się 9 maja 1945 roku.

c. Lata Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Rodzina Przeclawskich, nie wierząc, że Wrocław będzie należał do Polski, wraz z transportami udała się do Częstochowy, a stamtąd do Warszawy. Rodzice Krzysztofa, ze względu na chorobę ojca, zamieszkali w domu w Pruszkowie, natomiast on sam pojechał do Lublina, żeby jak najszybciej zdać maturę. Dzięki uprzejmości przyjaciół rodziny mógł zamieszkać w mieście i powrócić do szkoły – Liceum dla Dorosłych dr Krzeczowskiej.

Po zdaniu matury Krzysztof wraz z rodziną przeprowadził się do Łodzi. Tam funkcjonowała większość instytucji po zniszczeniu Warszawy. Ojciec powrócił do pracy w Banku Gospodarstwa Krajowego (w późniejszym okresie jeździł często do Warszawy, gdzie był organizowany nowy oddział Banku Gospodarstwa Krajowego, i gdzie przygotowywał dla rodziny mieszkanie). Matka Krzysztofa pracowała wtedy w trudnych warunkach jako kelnerka w restauracji.

W Łodzi Krzysztof Przeclawski zapisał się na Uniwersytet, na pierwszy rok prawa. Równoległe ze studiami prawniczymi podjął również naukę na kierunku dziennikarstwa. Niektóre wykłady odbywały się w salach kinowych czy w gmachach sądu, ze względu na brak wystarczającej liczby sal wykładowych.

¹⁶ Tamże s. 36.

¹⁷ Tamże s. 37.

W tym czasie toczyła się bardzo ostra walka polityczna, w której uczestniczyli także studenci. Ówczesna władza stwarzała sytuacje prowokacyjne.

„Warto jednak zdać sobie sprawę, że był to jedyne – do 1980 roku, do czasów <Solidarności> – rok [1946] akademicki niezmiernie interesujący, w czasie którego <coś się działo> i można było obserwować intensywne zaangażowanie polityczne studentów”¹⁸.

W okresie studiów Przeclawski związany był przede wszystkim ze środowiskiem katolickim (należał do duszpasterstwa akademickiego, do Akademickiej Sodalicii Mariańskiej). Dzięki związkowi z Kościołem wszystko, co komunistyczne, było obce i wrogie dla Krzysztofa.

Jesienią 1946 roku rodzina Przeclawskich przeniosła się do Warszawy. Drugi rok studiów prawniczych Krzysztof Przeclawski kontynuował na Uniwersytecie Warszawskim, porzucił też studia dziennikarskie na rzecz studiowania socjologii. W czerwcu 1949 roku uzyskał tytuł magistra prawa (na podstawie egzaminów po czwartym roku; nie pisało się wtedy pracy magisterskiej) i przystąpił do napisania doktoratu z socjologii u prof. Stanisława Ossowskiego na temat społeczności w małych osiedlach mieszkaniowych, z którego jednak zrezygnował. Wówczas podjął również studia na kierunku filozofii w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i uczył się prawa kanonicznego.

Na ostatnim roku studiów prawniczych, aby odciążyć finansowo rodziców, Profesor podjął pracę w Banku Gospodarstwa Krajowego.

Już po osiągnięciu magisterium stwierdzono u Krzysztofa Przeclawskiego gruźlicę. Został wysłany na terapię do Otwocka. Stan ciężki został jednak zlikwidowany, a okres rekonwalescencji spędził On w sanatoriach w Krynicy i w Zakopanem.

Po powrocie do Warszawy 22-letni Krzysztof postanowił wstąpić do seminarium duchownego. Rodzice bardzo ciężko przeżyli decyzję syna. Przeclawski został przyjęty na drugi rok (ze względu na wcześniej rozpoczęte studia filozoficzne na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim).

„Czułem się trochę, jak w więzieniu. Wątpliwości narastały. I kiedy miał się odbyć, przed wyjazdem na wakacje, akt tzw. <obłóczyn> (włożenia sutanny) poprosiłem o rozmowę z księdzem Regensem i jeszcze o czas do namysłu. Gdy zapytał się, dlaczego się waham, odpowiedziałem, że boję się bardzo samotności związanej ze stanem kapłańskim. On zdziwiony odrzekł, że w tym <wirze> pracy raczej odczuwa się brak samotności...”¹⁹.

Po dwóch zaledwie miesiącach pobytu w seminarium Przeclawski, ku ucieśze rodziców, zrezygnował z pozostania księdzem. Rozpoczął więc poszukiwania zajęcia, które by połączyło Jego wykształcenie prawnicze i zainteresowanie pracą wychowawczą. Pierwszego października 1950 roku podjął pracę w Samodzielnym Wydziale dla Nietletnich Ministerstwa Sprawiedliwości.

¹⁸ Tamże s. 43.

¹⁹ Tamże s. 53.

„Moim zadaniem było segregowanie kart nieletnich skazanych na zakład poprawczy i kierowanie ich do właściwego z punktu widzenia wieku, szkoły, czy pracy. Trzeba to było robić szybko, aby dziewczyna czy chłopiec nie przebywali za długo w izbie zatrzymań. A były to czasy, kiedy na przykład można było się dostać do zakładu poprawczego za... obrazę władzy, polegającą na tym, że chłopak zartując przypalił papierosem gazetę czytaną przez kolegę. Pech chciał, że w tym miejscu, z drugiej strony, była fotografia... Bolesława Bieruta, któremu w ten sposób wypalono oko. Ktoś to zauważył, doniósł, no i była sprawa i odpowiedni wyrok”²⁰.

Praca biurowa nie dawała jednak Profesorowi satysfakcji, chciał On raczej pracować jako sędzia dla nieletnich czy dyrektor zakładu poprawczego.

Pod koniec 1950 roku Krzysztof Przeclawski poznał swoją przyszłą żonę Annę Sadkowską. 18 września 1951 roku odbył się ślub cywilny, a 7 października tegoż roku – kościelny.

Po ślubie Przeclawski uzyskał służbowe przeniesienie, jako wicedyrektor, do Zakładu Poprawczego dla dziewcząt w Oryszewie pod Wiskitkami, w okolicach Zyrardowa. Jego żona otrzymała tam posadę nauczycielki.

Wkrótce potem Anna Przeclawska została aresztowana przez Prokuraturę Wojskową, a jej mąż otrzymał wypowiedzenie z pracy.

„W nocy przyszło nagle do mieszkania dwu panów z Bezpieki w towarzystwie mundurowego policjanta, który im wskazywał drogę. (...) Milicjant, nie zdejmując czapki, z nudów przeglądał w czasie rewizji nasze listy z okresu narzeczeństwa. Miałem mu ochotę dać w mordę... Po kilku godzinach jeden z panów zapytał mnie, czy żona jest w ciąży. Powiedziałem, że tak. On poprosił o zaświadczenie, ale takowego nie miałem. Hankę zabrano, nie powiedziano dokąd...”

Była noc. Poszedłem piechotą do Zyrardowa i pierwszym rannym pociągami pojechałem do Warszawy. Udałem się do Ministerstwa Sprawiedliwości prosząc o interwencję. Zamiast takowej otrzymałem wypowiedzenie z pracy, tyle, że z zachowaniem trzymiesięcznego okresu. Dano mi do zrozumienia, że człowiek, którego żona jest aresztowana przez Prokuraturę Wojskową nie może pracować w resorcie Sprawiedliwości”²¹.

Annę Przeclawską umieszczono w więzieniu na ul. Rakowieckiej. Krzysztof Przeclawski, za pośrednictwem „kontaktów rodzinnych”, dotarł do naczelnego prokuratora wojskowego, który powiedział mu jedynie: „że jeżeli żona [jego] jest winna – to szybko będzie osądzona, bo im zależy na szybkim załatwieniu spraw”²². Większość czasu pani Przeclawska spędziła w więziennym szpitalu. Nie bito jej ze względu na ciężę i chorobę serca, jedynie prowadzono długie rozmowy. Nie

²⁰ Tamże s. 54.

²¹ Tamże s. 60.

²² Tamże s. 61.

znane były przyczyny aresztowania i nigdy do końca tego nie wyjaśniono. Nie było to pierwsze aresztowanie Anny Przeclawskiej, jeszcze przed ślubem była więziona na ul. Cyryła i Metodego.

Po odejściu Przeclawskiego z pracy w Zakładzie Poprawczym, znajdującym się w gestii Ministerstwa Sprawiedliwości, państwo Przeclawscy powrócili do Warszawy.

W lipcu 1952 roku Profesor otrzymał pracę w biurze „Miastoprojekt Sto-lica”.

Tego samego roku Anna Przeclawska zrobiła magisterium i zaczęła pracować w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie później uzyskała stopień doktora i doktora habilitowanego, przechodząc od stanowiska asystenta, adiunkta, docenta, profesora nadzwyczajnego do profesora zwyczajnego.

6 stycznia 1953 roku urodziła się córka państwa Przeclawskich – Anna Teresa.

W tym samym roku 23 kwietnia zmarł ojciec Krzysztofa Przeclawskiego. Wcześniej, zimą na przełomie 1952/1953 przebywał w szpitalu.

1 lutego 1955 roku Krzysztofa Przeclawskiego przeniesiono służbowo do Komitetu Urbanistyki i Architektury, na stanowisko naczelnika Wydziału Planowania. W 1957 roku został On powołany na stanowisko wicedyrektora Gabinetu Przewodniczącego. W tym czasie Profesor został również członkiem Towarzystwa Urbanistów Polskich.

3 grudnia tego roku urodziło się drugie dziecko państwa Przeclawskich – Paweł Witold.

1 stycznia 1957 roku Anna Przeclawska została asystentką w Instytucie Pedagogiki na Wydziale Psychologii i Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego, a w grudniu rozpoczęła pracę w Zakładzie Czytelnictwa na tymże wydziale.

W 1958 roku Krzysztof Przeclawski ponownie powrócił do pracy naukowej. W tymże roku rozpoczął pracę w Polskiej Akademii Nauk jako adiunkt Zakładu Socjologii i Historii Kultury, którym kierował prof. Józef Chałasiński²³. Następnie,

---

²³ Chałasiński Józef (1904-1979), polski socjolog. W latach 1936-39 dyrektor Państwowe- go Instytutu Kultury Wsi. Od 1937 profesor Wolnej Wszechnicy Polskiej, w 1945-1962 profesor Uniwersytetu Łódzkiego, od 1952 członek Polskiej Akademii Nauk, w 1966-1974 – profesor Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1935-1939, 1945-1949 i 1957-1974 redaktor „Przeglądu Socjo- logicznego”. W 1956-60 i od 1968 redaktor naczelny *Kultury i Społeczeństwa*. Badał zagadnienia z zakresu socjologii kultury, narodu oraz struktury społecznej, a także wychowania i oświaty. Or- ganizator badań empirycznych, wprowadził do polskiej socjologii badania terenowe, prowadzone na szeroką skalę. Autor licznych prac, m.in.: *Drogi awansu społecznego robotnika* (1931), *Szkoła w społeczeństwie amerykańskim* (1936), *Młode pokolenie chłopów* (tom 1-4, 1938), *Społeczna gene- alogia inteligencji polskiej* (1949), *Z zagadnień kultury kapitalizmu* (1953), *Przeszłość i przyszłość inteligencji polskiej* (1958), *Kultura i naród* (1968). Był również redaktorem naczelnym serii *Młode Pokolenie Wsi Polski Ludowej*. Źródło: www.wiem.onet.pl

po odwołaniu prof. Józefa Chalasińskiego ze stanowiska zastępcy sekretarza PAN-u i zlikwidowaniu prowadzonego przez niego zakładu, Profesor przeszedł do pracy w Zakładzie Badań Socjologicznych, prowadzonym przez prof. Jana Szczepańskiego²⁴ oraz w późniejszym okresie w Zakładzie Socjologii Miasta, prof. Stefan Nowakowski²⁵. W początkowym okresie pracy w PAN Przeclawski podjął kolejną próbę napisania doktoratu. Początkowo tematem doktoratu miały być rzeczywiste efekty realizacji różnych planów urbanistycznych. Zrezygnował jednak z tego tematu na rzecz rozprawy poświęconej relacjom pomiędzy społeczną funkcją urbanistów a ich przygotowaniem do zawodu, którą przygotowywał pod kierunkiem prof. Jana Szczepańskiego.

W 1959 roku Przeclawski spędził trzy miesiące (od 6 kwietnia do 18 czerwca) w Paryżu na stypendium École Pratique des Hautes Études (Szkoła Praktyczna Wyższych Studiów), która zajmowała się promowaniem ludzi nauki pochodzących ze Wschodniej Europy. Wyjazd zaproponował Mu prof. Józef Chalasiński. Celem stypendium było przeprowadzenie wywiadów dotyczących postaw młodzieży francuskiej wobec spraw związanych z małżeństwem i rodziną.

20 kwietnia 1960 roku zmarł na zawał serca ojciec Anny Przeclawskiej, a w maju 1961 roku jej matka.

Na początku 1960 roku Krzysztof Przeclawski rozpoczął prowadzenie zajęć dydaktycznych z socjologii w Szkole Pielęgniarstwa p. Nieliwódzkiej w Warszawie (liceum w szpitalu Przemienienia Pańskiego na Pradze).

W październiku, na zaproszenie prof. Stanisława Różańskiego, kierownika jednej z katedr Wydziału Architektury Politechniki Gdańskiej, Krzysztof Przeclawski rozpoczął wykłady z socjologii miasta. Po kilku latach zrezygnował jednak z pracy w Gdańsku.

²⁴ Szczepański Jan (1913-), socjolog, od 1951 profesor Uniwersytetu Łódzkiego, od 1965 członek PAN, 1966-1970 przewodniczący Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego (ISA), 1968-1970 dyrektor Instytutu Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, od 1971 wiceprezes PAN, 1971-1973 przewodniczący Komitetu Ekspertów dla opracowania Raportu o Stanie Oświaty. Główne prace: *Inteligencja i społeczeństwo* (1957), *Elementarne pojęcia socjologii* (1963), *Socjologiczne zagadnienia wyższego wykształcenia* (1963), *Zmiany społeczeństwa polskiego w procesie uprzemysłowienia* (1974). Źródło : www.wiem.onet.pl

²⁵ Nowakowski Stefan (1912-1989), socjolog, po ukończeniu studiów prawniczych na Uniwersytecie Warszawskim podjął w 1937 roku pracę naukową w Polskim Instytucie Socjologicznym pod kierownictwem J. Chalasińskiego oraz I. Obrębskiego, od 1945 w Uniwersytecie Łódzkim, od 1946 w Uniwersytecie Warszawskim, od 1957 profesor, od 1961 kierownik Zakładu Socjologii Miasta w Instytucie filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, od 1971 członek PAN-u. Za interesowania naukowe Nowakowskiego obejmowały problematykę narodowościową, problematykę kształcenia na wyższych uczelniach, zagadnienia struktury społecznej, problemy urbanizacji i socjologii miasta. Główne prace : *Wieś Nowa Dąbrowa* (1939), [red.] *Socjologiczne problemy miasta polskiego* (1964) *Narodziny miasta* (1967), [red.] *Socjologiczne problemy stolicy i aglomeracji* (1969), *Jaka jesteś Warszawo?* (1972). Źródło : www.wiem.onet.pl

W lipcu 1961 roku Profesor całkowicie zrezygnował z pracy w Komitecie Budownictwa, Urbanistyki i Architektury na rzecz Polskiej Akademii Nauk, gdyż zarzucono Mu wywieranie wpływu na lokalizację kościołów i chciano zdegradować.

„Było tak, że – ponieważ wydział Skarg i Zażaleń podlegał w Gabinetie Ministra mnie, więc prosiłem nieraz o akta licznych wówczas odmów zażaleń związanych z zezwoleniami na budowę kościołów. Doniesiono o tym komu trzeba i w związku z <reorganizacją> komitetu zaproponowano mi ponownie stanowisko naczelnika wydziału, a więc degradację”²⁶.

Podjął więc prace zleczone dla Kazimierza Lisieckiego („Dziadka”), dyrektora Państwowego Zespołu Ognisk Wychowawczych, który zajmował się bezdomnymi dziećmi (m.in. organizował dla nich kolonie i był twórcą pierwszego Ogniska Towarzystwa Dzieci Ulicy, powstałego w okresie międzywojennym przy ul. Środkowej na Pradze).

W październiku tego roku powstał w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk Zakład Socjologii Miasta, kierowany przez prof. Stefana Nowakowskiego, gdzie Przeclawski uczęszczał na cotygodniowe seminaria.

Anna Przeclawska obroniła pracę doktorską 15 maja 1961 roku na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego, na podstawie rozprawy pt. *Rola książki w kształtowaniu perspektyw życiowych młodzieży*, a w październiku została adiunktem Katedry Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1962 roku Anna Przeclawska wydała swoją rozprawę doktorską, jako pierwszą książkę, pod zmienionym tytułem *Książka w życiu młodzieży współczesnej*²⁷.

Również w tym roku Krzysztof Przeclawski podjął się prowadzenia zajęć w Centralnym Ośrodku Doskonalenia Kadr Medycznych oraz w Studium Nauczycielskim Średnich Kadr Medycznych w Warszawie. Opublikował wtedy skrypt pt. *Pielęgniarka*²⁸.

W 1962 roku Profesor odbył po raz pierwszy trzymiesięczną służbę wojskową w Głównym Zarządzie Polityczno-Wychowawczym Wojska Polskiego (GZPW), mieszczącym się przy Placu Zwycięstwa w Warszawie, którego szefem był wówczas gen. Wojciech Jaruzelski. GZPW zajmował się indoktrynacją polityczną wśród żołnierzy i oficerów. W 1966 roku po raz drugi został wezwany do wojska, najpierw na dwa tygodnie do Łodzi i ponownie na trzy miesiące do Głównego Zarządu Polityczno-Wychowawczego Wojska Polskiego w Zakładzie Socjologii prowadzonym przez płk Olczyka, gdzie uzyskał stopień porucznika.

²⁶ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 72.

²⁷ Anna Przeclawska: *Książka w życiu młodzieży współczesnej*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1962.

²⁸ Krzysztof Przeclawski : *Pielęgniarka*. Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1962.

W marcu 1963 roku Przeclawski obronił pracę doktorską w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, na podstawie rozprawy *Spoleczna funkcja urbanistów, a ich przygotowanie do zawodu*²⁹, która ukazała się drukiem w 1964 roku. Była to druga książka, pierwsza ukazała się pt. *Miasto i człowiek*³⁰. Promotorem Profesora był prof. Jan Szczepański, a recenzentem prof. Zbigniew Wzorek z Politechniki Krakowskiej.

W 1965 roku Krzysztof Przeclawski ponownie wyjechał na trzymiesięczne (od września do grudnia) stypendium École Pratique des Hautes Études do Paryża, a następnie w listopadzie udał się na dwa tygodnie do Włoch, do Rzymu. Otrzymał wtedy stypendium Esperienze Internazionali. W 1967 roku, razem z żoną, uzyskał podobną możliwość wyjazdu na stypendium do Włoch.

We wrześniu 1968 roku wyjechał, z polecenia prof. Jana Szczepańskiego, do Holandii, do Noordwijk na konferencję dotyczącą socjologii wychowania. Przedstawił tam referat pt. *Quelques problèmes de la sociologie de l'éducation en Pologne contemporaine*.

W 1968 roku Anna Przeclawska obroniła na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego rozprawę habilitacyjną pt. *Książka, młodzież i przeobrażenia kultury*³¹.

Także w tym roku Przeclawski otrzymał propozycję ze strony prof. dr Stefana Nowakowskiego, w imieniu prof. dr Kazimierza Libery – dyrektora Międzynarodowego Ośrodka Wyższych Studiów nad Turystyką (CIEST) w Turynie, ówczesnego kierownika Zakładu Prawnych i Ekonomicznych Zagadnień Turystyki w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie, prowadzenia wykładów z socjologii turystyki. Początkowo Polska Akademia Nauk odmówiła Mu paszportu, uzasadniając to tym, że taka dziedzina jak socjologia turystyki po prostu nie istnieje. Zatem Przeclawski przez cały rok zapoznawał się z literaturą dotyczącą tematu i podjął badania empiryczne dotyczące turystyki młodzieży. W latach 1960-1975 corocznie wyjeżdżał do Turynu każdego pierwszego tygodnia sierpnia na wykłady, seminaria i egzaminy. W 1976 roku CIEST został przeniesiony do Meksyku, wtedy to Przeclawski zakończył współpracę z Ośrodkiem.

We wrześniu 1969 roku Profesor udał się do Austrii na II Europejskie Seminarium Socjologii Wychowania, gdzie wygłosił referat pt. *Educational Institutions in Big Cities and the Problem of Value Conflict*.

---

²⁹ Krzysztof Przeclawski: *Spoleczna funkcja urbanistów, a ich przygotowanie do zawodu*. IFiS PAN, Zakład Badań Socjologicznych, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1964.

³⁰ Krzysztof Przeclawski: *Miasto i człowiek*. Wiedza Powszechna, Warszawa 1966.

³¹ Anna Przeclawska: *Książka, młodzież i przeobrażenia kultury*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1968.

Krzysztof Przeclawski habilitował się w 1970 roku, w Instytucie Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, na podstawie rozprawy pt. *Instytucje wychowania w wielkim mieście*³².

We wrześniu Profesor uczestniczył w Światowym Kongresie Socjologii, organizowanym przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Socjologiczne co cztery lata, odbywającym się tym razem w Warnie, w Bułgarii. W czasie tego pobytu brał również udział w spotkaniu tzw. Komitetu Wykonawczego Seminarium Europejskiego Socjologii Wychowania.

W 1972 roku Krzysztof Przeclawski objął – po prof. Pawle Rybickim – Zakład Socjologii Ogólnej w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Równocześnie pracował w Warszawie na pół etatu w Instytucie Badań nad Młodzieżą. Ze względu na stan zdrowia, po namowie rodziny, Profesor zrezygnował z pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie.

W 1973 roku ukazała się książka Krzysztofa Przeclawskiego pt. *Turystyka a wychowanie*³³.

W maju 1974 roku Profesor wziął udział w konferencji w Jabłonie, zorganizowanej przez Komitet Badań nad Czasem Wolnym Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego (ISA – International Sociological Association, którego przewodniczącym był wówczas prof. Jan Szczepański).

Od 1973 roku do 1977 roku Przeclawski kierował Zakładem Organizacji Czasu Wolnego w Instytucie Badań nad Młodzieżą. W 1976 roku przeszedł do pracy w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie pracował jako kierownik Zakładu Problemów Wychowania. Po 1977 roku został kierownikiem tegoż Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji.

24 stycznia 1977 roku, w czasie Zjazdu Socjologicznego w Krakowie, Przeclawski wygłosił referat na temat socjologii turystyki.

We wrześniu odbył się w Polsce, w Zakopanem, w hotelu „Kasprowy”, kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Naukowych Ekspertów Turystyki (AIEST – Association Internationale d'Experts Scientifiques du Tourisme). Wkrótce potem Profesor został przyjęty do AIEST.

Przeclawski, jako ekspert od turystyki, pomimo iż był bezpartyjny, został poproszony do udziału w zespole problemowym ds. turystyki, powołanym w Komitecie Centralnym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

W 1977 roku ukazała się *Encyklopedia dla dzieci*³⁴, której głównym redaktorem była Anna Przeclawska.

³² Krzysztof Przeclawski: *Instytucje wychowania w wielkim mieście. Wybrane problemy socjologii wychowania*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1971.

³³ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a wychowanie*. Nasza Księgarnia, Warszawa 1973.

³⁴ Anna Przeclawska (red.): *Encyklopedia dla dzieci*. Wiedza Powszechna, Warszawa 1977.

W 1978 roku Anna Przeclawska otrzymała medal Komisji Edukacji Narodowej oraz odznakę Zasłużonego Działacza Kultury.

W styczniu 1979 roku Anna Przeclawska została profesorem, a we wrześniu dyrektorem Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego.

Na początku 1979 roku ukazały się dwie prace zbiorowe pod redakcją Krzysztofa Przeclawskiego: *Po pracy i nauce*³⁵ oraz *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*³⁶.

W listopadzie 1979 roku w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji (IPSiR) Uniwersytetu Warszawskiego powstało z inicjatywy Profesora podyplomowe Studium Rekreacji i Turystyki, którego został kierownikiem.

W grudniu tego roku Krzysztof Przeclawski zorganizował w tym Instytucie seminarium na temat turystyki. Zaproszonymi gośćmi byli m.in.: Marc Boyer – historyk turystyki z Uniwersytetu w Lyon, oraz Roger Lecoutre – prezes fundacji Van Clé (mającej swoją siedzibę w Antwerpii, a zajmującej się młodzieżą, zwłaszcza tą trudną). W wyniku tego spotkania została zawarta umowa o współpracy pomiędzy fundacją a Instytutem. W ramach umowy Profesor miał prowadzić w Belgii wykłady dotyczące problematyki czasu wolnego. Współpraca jednak nie układała się i Przeclawski zrezygnował z umowy.

11 grudnia 1979 roku Profesor pojechał na seminarium organizowane przez UNESCO na temat telewizji do Helsinek, które poprowadził prof. Janusz Ziółkowski³⁷, pracujący właśnie w UNESCO. Tam Profesor wygłosił referat przedstawiający opracowanie wyników badań, prowadzonych w różnych krajach, na temat wpływu telewizji na postawy młodzieży. Na kolejnej konferencji UNESCO w 1980 roku, w Kanadzie, w Toronto Przeclawski referował ponownie tę sprawę, przedstawiając referat pt. *Telewizja w życiu dzieci i młodzieży*.

8 kwietnia 1980 roku urodziła się pierwsza wnuczka Krzysztofa Przeclawskiego – córka Anny i Krzysztofa – Joanna. W czerwcu odbył się chrzest Joanny.

12 kwietnia odbył się ślub syna Przeclawskiego – Pawła z Elżbietą.

W kwietniu Profesor uczestniczył w Kongresie Krajoznawczym Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego w Płoc-

---

³⁵ Krzysztof Przeclawski (red.): *Po pracy i nauce : wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*. Instytut Wydawniczy Centralnej Rady Związków Zawodowych, Warszawa 1979.

³⁶ Krzysztof Przeclawski (red.): *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1978.

³⁷ Ziółkowski Janusz Aleksander (1924-), socjolog, ekonomista. Od 1972 profesor, 1981-1982 rektor Uniwersytetu Adama Mickiewicza. 1965-1967 dyrektor Ośrodka Badawczego UNESCO ds. Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Azji Południowej. 1969-1971 konsultant ONZ ds. planowania regionalnego. 1974-1976 kierownik międzynarodowego programu rozwoju nauk społecznych. 1977-1980 dyrektor Wydziału Rozwoju Kultury UNESCO. 1983-1989 przewodniczący Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Źródło: www.wiem.onet.pl

ku. PTTK opublikowało również materiały z kongresu, w których znalazł się referat Profesora pt. *Krajoznawstwo składnikiem wychowania obywatelskiego młodzieży*³⁸.

15 maja również 1981 roku odbyło się wręczenie pierwszych dyplomów na Studium Rekreacji i Turystyki IPSiR.

W czerwcu 1981 roku Anna Przeclawska została dziekanem Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego.

W październiku Anna Przeclawska otrzymała order Polonia Restituta.

13 grudnia rozpoczął się stan wojenny.

Przez sytuację polityczną panującą w Polsce prace naukowe Krzysztofa Przeclawskiego zostały tymczasowo wstrzymane. Odwołano wszystkie zajęcia dydaktyczne, nie zezwalano na zebrania profesorów. Przeclawski nie mógł wydać swojej książki (prawdopodobnie była to publikacja pt. *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*³⁹, która ukazała się w 1984 roku), a pisanie następnych nie chciał rozpoczynać.

„A kto będzie w tej sytuacji poważnie zajmował się badaniami naukowymi nad turystyką?”

*Mam wreszcie czas na dolce far niente i na myślenie...*⁴⁰

8 stycznia 1982 roku na Uniwersytecie Warszawskim ponownie ruszyły studia zaoczne, podyplomowe i magisterskie. Toczyły się rozmowy dotyczące rozpoczęcia się studiów dziennych. Obowiązywał wojenny regulamin studiów, m.in. przymusowa obecność na wykładach.

Nie zmuszano kadry uniwersyteckiej do podpisywania dokumentów lojalności wobec Wojskowej Rady Ocalenia Narodowego oraz uznania kierowniczej roli partii. Miano czynić starania o zwolnienie internowanych i nie weryfikować kadry, ale tylko pod warunkiem, że weźmie ona odpowiedzialność za spokój wśród studentów. Jednak obietnic tych władza nie dotrzymała. Nastąpiły zmiany najwyższych władz uczelnianych.

W tym roku przewodniczącą Rady Państwa prof. Henryk Jabłoński powołał Krzysztofa Przeclawskiego na profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Warszawskiego.

W październiku w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Krzysztof Przeclawski miał wykład inauguracyjny na temat miłości, a dla studentów zaocznych w Aud. Maximum referat pt. *Współczesne zagrożenia procesu kształtowania człowieka*.

³⁸ Krzysztof Przeclawski: *Krajoznawstwo składnikiem wychowania obywatelskiego młodzieży*. Materiały z Kongresu Krajoznawczego ZG PTTK, Płock 1980.

³⁹ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1984.

⁴⁰ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 181.

W listopadzie Krzysztof Przeclawski wyjechał do Bratysławy na tzw. „badania wiedeńskie” (początkowo koordynowane przez Ośrodek Nauk Społecznych w Wiedniu), dotyczące przemian społecznych zachodzących w miejscowościach turystycznych pt. *Turystyka jako czynnik przemian. Studium społeczno-kulturowe*.

W grudniu Przeclawski otrzymał od Jana Pawlaka – wiceprzewodniczącego Urzędu Turystyki – propozycję objęcia stanowiska dyrektora Instytutu Turystyki, którą przyjął w marcu 1983 roku.

30 grudnia o godzinie 24.00 zawieszono stan wojenny.

22 lipca 1983 roku odwołano stan wojenny.

W maju Anna Przeclawska weszła do Komitetu Wykonawczego Patriotycznego Ruchu Odrodzenia Narodowego (PRON), a w czerwcu stała się przewodniczącą Komisji Rodziny PRON.

We wrześniu 1984 roku Krzysztof Przeclawski został członkiem Międzynarodowego Stowarzyszenia Naukowych Ekspertów Turystyki.

W grudniu Profesor, na prośbę Jafara Jafari⁴¹, został jednym z redaktorów bardzo prestiżowego pisma zajmującego się turystyką – „Annals of Tourism Research”⁴².

22 grudnia urodziła się druga wnuczka Przeclawskiego, córka Pawła – Elżbieta.

W latach 1983-1991 Profesor był dyrektorem Instytutu Turystyki oraz kierownikiem Centralnego Programu Badań Podstawowych („Turystyka jako czynnik przemian społecznych i gospodarczych”)⁴³.

25 stycznia 1985 roku Przeclawski otrzymał, z rąk rektora Kazimierza Dobrowolskiego, nominację na profesora Uniwersytetu Warszawskiego.

5 września Krzysztof Przeclawski otrzymał Złotą Odznakę Działacza Turystyki.

W tymże roku Profesor został również tzw. koordynatorem I stopnia Centralnego Programu Badań Podstawowych nad Turystyką. Umożliwiło to zdobycie funduszy na badania i opłacenie pracowników Instytutu oraz pracowników innych uczelni związanych z Instytutem.

30 października Anna Przeclawska, jako przedstawicielka PRON-u, została przyjęta przez księdza Prymasa Glempa. Był on sceptycznie nastawiony do działalności tej organizacji i „nie znaleźli wspólnego języka”⁴⁴.

---

⁴¹ Jafar Jafari – profesor Katedry Gościnności i Turystyki (Department of Hospitality and Tourism) Uniwersytetu Wisconsin-Stout w Menomonie USA, zajmujący się antropologią kultury; redaktor naczelny „Annals of Tourism Research”.

⁴² „Annals of Tourism Research A Social Sciences Journal”, Pergamon Press, Menomonie Wisconsin.

⁴³ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a świat współczesny*, dz. cyt., s. 2.

⁴⁴ Krzysztof Przeclawski *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 223.

26 stycznia 1986 roku urodziła się druga córka Anny i Krzysztofa – trzecia wnuczka Krzysztofa Przeclawskiego – Agnieszka. 26 kwietnia została ochrzczona.

W 1986 roku została opublikowana książka *Humanistyczne podstawy turystyki*⁴⁵ w języku polskim i angielskim.

W kwietniu tegoż roku Anna Przeclawska uczestniczyła w Prezydium Rządu.

W październiku 1986 roku zostało założone Koło Absolwentów Podypłomowego Studium Rekreacji i Turystyki przy Uniwersytecie Warszawskim. Dzięki temu w kolejnych latach odbywały się interesujące spotkania tych absolwentów, połączone z wyjazdami turystycznymi.

Od 15 do 24 października Anna Przeclawska przebywała wraz z delegacją PRON-u w Chinach. W tym okresie wzięła też udział w posiedzeniach Rady Konsultacyjnej, prowadzonych przez generała Wojciecha Jaruzelskiego.

28 grudnia zmarła Matka Krzysztofa Przeclawskiego – Maria Przeclawska. Jej pogrzeb odbył się 31 grudnia, w Sylwestra, w Wilanowie.

W lipcu 1987 roku Anna Przeclawska otrzymała Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

W październiku podzielono problematykę turystyki pomiędzy Ministerstwo Handlu i nowo powstały Komitet ds. Młodzieży i Kultury Fizycznej. Dzięki interwencji Krzysztofa Przeclawskiego u przewodniczącego Komitetu – Aleksandra Kwaśniewskiego – Instytut Turystyki pozostał w gestii Komitetu, „ponieważ problematyka społeczna jest mi [K. Przeclawskiemu] bliższa niż ekonomiczna”⁴⁶.

W październiku Anna Przeclawska została wiceprzewodniczącą komisji ds. referendum dotyczącego reformy gospodarczej, a w listopadzie przewodniczącą komisji ds. podręcznika dotyczącego przygotowania do małżeństwa.

27 listopada, z inicjatywy Krzysztofa Przeclawskiego, powstało Polskie Stowarzyszenie Turystyki (funkcjonujące do dziś, a którego obecnie Przeclawski jest prezesem honorowym).

W 1988 roku, w Santander w Hiszpanii, z inicjatywy Jafara Jafari, zebrało się grono członków założycieli Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką. Jafari został jej Prezesem. Zgodnie z postanowieniami Akademii, co dwa lata miały być organizowane konferencje naukowe. Pierwsza z nich, zorganizowana przez Krzysztofa Przeclawskiego, odbyła się, za zgodą ministra Aleksandra Kwaśniewskiego, 21 sierpnia 1989 roku w Polsce, w Zakopanem. Po konferencji opublikowano książkę pt. *Tourism Alternatives. Potentials and Problems in the Development of Tourism*.⁴⁷

⁴⁵ Krzysztof Przeclawski: *Humanistyczne podstawy turystyki*. Instytut Turystyki, Warszawa 1986; Krzysztof Przeclawski: *Humanic foundations of tourism*. Instytut Turystyki, Warszawa 1986.

⁴⁶ Krzysztof Przeclawski *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 220.

⁴⁷ Valene L. Smith, William R. Eadington : *Tourism Alternatives. Potentials and Problems in the Development of Tourism*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia 1992.

d. Okres po transformacji ustrojowej

W 1989 Anna Przeclawska wzięła udział w obradach Okrągłego Stołu.

W czerwcu Krzysztof Przeclawski zapisał się do „Solidarności” w Instytucie Turystyki.

„Nie można dłużej stać z boku. A jeśli – to trzeba to było zrobić przed wyborami, nie czekając na ich wyniki”⁴⁸.

„06.06.

SOLIDARNOŚĆ ZWYCIĘŻYŁA W PEŁNI!!!”⁴⁹

W lipcu Krzysztof Przeclawski został oznaczony Krzyżem Kawalerskim Polonia Restituta.

2 października w inauguracji roku akademickiego w Uniwersytecie Warszawskim wzięli udział prezydent, prymas Glemp i minister Samsonowicz.

W październiku tegoż roku Przeclawski, po rozmowie z Wiesławem Chrzanowskim, wstąpił do organizacji Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe, lecz w kilka miesięcy później zrezygnował z członkostwa.

W marcu 1990 roku Krzysztof Przeclawski prowadził rozmowy w sejmie na temat możliwości utworzenia samodzielnego resortu turystyki (prawdopodobnie z Przeclawskim jako ministrem turystyki). Niestety na posiedzeniu Rady Ministrów odrzucono pomysł rozłączenia resortów kultury fizycznej i turystyki.

W dniach od 7 do 17 lipca 1990 roku Profesor pojechał na XII Światowy Kongres Socjologii do Madrytu. Wtedy powstała Grupa Robocza „Socjologia Turystyki” Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego, która została przekształcona w Komitet Badawczy nr 50 na Kongresie w Bielefeld. Początkowo Przeclawski był jego przewodniczącym, następnie na to stanowisko wybrano Grahama Danna.

4 września Profesor otrzymał w Ministerstwie Spraw Zagranicznych propozycję objęcia stanowiska ambasadora w jednym z krajów skandynawskich, którą odrzucił.

W październiku Krzysztof Przeclawski rozpoczął na Uniwersytecie Warszawskim wykłady *Człowiek i religie*.

W styczniu 1991 roku Krzysztof Przeclawski został wiceprzewodniczącym Rady Nadzorczej „Orbis”.

6 lutego Profesor, jako Przewodniczący Polskiego Stowarzyszenia Turystyki, został przyjęty przez premiera Jana Krzysztofa Bieleckiego.

15 marca odbyło się walne zgromadzenie Stowarzyszenia i Przeclawski ponownie został jego prezesem.

9 kwietnia 1991 roku Krzysztof Przeclawski dobrowolnie złożył rezygnację z funkcji dyrektora Instytutu Turystyki. Przez pewien czas pełnił jednak funkcję przewodniczącego Rady Naukowej Instytutu.

⁴⁸ Krzysztof Przeclawski *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 216.

⁴⁹ Tamże s. 216.

W roku akademickim 1991/1992 Profesor pracował na drugim etacie w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie, kierując Katedrą Turystyki. Chciał On utworzyć wydział turystyki na bazie Akademii Wychowania Fizycznego, Akademii Ekonomicznej i Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdy nic z tego nie wyszło, wycofał się z pracy w Krakowie.

W lutym 1992 roku Krzysztof Przeclawski otrzymał od ówczesnego rektora Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej w Warszawie propozycję pracy w ramach drugiego etatu. Przez pół roku prowadził tam zajęcia. Wtedy rozpoczął konwersatorium na temat dekalogu. Kandydował również na stanowisko rektora, jednak przegrał kilkoma głosami, a nowy rektor nie przedłużył Mu już etatu.

W 1993 roku Anna Przeclawska została profesorem zwyczajnym.

4 października 1994 roku Rada Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego uchwaliła wystąpienie o profesurę zwyczajną dla Krzysztofa Przeclawskiego.

11 października Krzysztof Przeclawski został nominowany najpierw na wiceprzewodniczącego, a następnie na p.o. przewodniczącego Rady ds. Turystyki, powstałej przy Prezesie Rady Ministrów (wówczas Waldemarze Pawlaku). Kiedy ciało zaczęło aktywnie działać zarządzono, już za Józefa Oleksego, przegląd bardzo licznych rad premierowskich. Do zakończenia przeglądu działalność ich zawieszono. Tak więc po dziś dzień rada istnieje, ale nie podejmuje żadnych działań.

W dniach 15-20 października Krzysztof Przeclawski udał się do Szwajcarii, gdzie wziął udział w konferencji, na której poruszano sprawy społecznej strony turystyki i negatywnych skutków turystyki. Przeclawski wygłosił krótką mowę na temat potrzeby etyki w turystyce. Podczas pobytu w Lozannie poproszono Profesora również o spotkanie ze wspólnotą chrześcijańską w szkole turystycznej. Prowadził On także wykład *Turystyka i etyka* w szkole hotelarskiej w Lozannie.

8 listopada ukazała się książka Krzysztofa Przeclawskiego *Tourism and the contemporary World*⁵⁰.

W grudniu odbyła się w Toruniu konferencja związana z piętnastolecie śmierci prof. Józefa Chałasińskiego, na której Krzysztof Przeclawski wygłosił referat dotyczący społeczeństwa i wychowania w dzisiejszej Polsce (temat referatu odnosił się do tytułu książki prof. Józefa Chałasińskiego *Spółczesność i wychowanie*⁵¹).

W kwietniu 1995 roku utworzono na Uniwersytecie Warszawskim – w miejscu dotychczasowego Instytutu Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji – Wydział Stosowanych Nauk Społecznych i Resocjalizacji.

⁵⁰ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a świat współczesny*, dz. cyt.

Krzysztof Przeclawski: *Tourism and the contemporary World*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1994.

⁵¹ Józef Chałasiński: *Spółczesność i wychowanie*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1969.

Również w kwietniu 1995 roku Krzysztof Przeclawski został powołany przez ministra prof. dr hab. Kazimierza Przybysza na stanowisko profesora zwyczajnego Uniwersytetu Warszawskiego.

W dniach od 6 do 8 listopada odbył się w Warszawie Kongres Turystyki Polskiej, którego obrady prowadził Krzysztof Przeclawski, i na którym wygłosił referat pt. *Społeczne, kulturowe i wychowawcze funkcje turystyki*⁵². Równocześnie złożył On rezygnację z funkcji Prezesa Polskiego Stowarzyszenia Turystyki.

We wrześniu ukazała się książka Profesora pt. *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*⁵³.

W 1995 roku Anna Przeclawska została wybrana na prezesa Towarzystwa Przyjaciół Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1996 roku wyszła kolejna książka Krzysztofa Przeclawskiego pt. *Etyczne podstawy turystyki*⁵⁴.

Profesor podjął też pracę w prywatnej Wyższej Szkole Gastronomii, Handlu i Turystyki, mieszczącej się na ul. Chodkowskiej w Warszawie, z którą związany jest od jej powstania (m. in. brał udział w tworzeniu i formułowaniu statutu i regulaminu szkoły) oraz w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusk, gdzie prowadził przede wszystkim seminaria magisterskie.

7 sierpnia urodził się wnuk Przeclawskiego – syn Pawła i Agnieszki. Ochrzczono go 8 grudnia. Nadano mu imiona Paweł Krzysztof.

15 sierpnia zmarł syn Krzysztofa Przeclawskiego – Paweł. 22 sierpnia odbył się pogrzeb.

W 1997 roku Krzysztof Przeclawski osiągnął wiek emerytalny, ale nie przeszedł na emeryturę. Dalej pracował na pełnym etacie w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusk oraz w prywatnej Wyższej Szkole Gastronomii, Handlu i Turystyki, mieszczącej się na warszawskiej Pradze.

6 października Przeclawski prowadził inauguracyjny wykład, w Studium Zaocznym w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji na Uniwersytecie Warszawskim, pt. *Świat pod koniec XX stulecia*.

W 1997 roku Anna Przeclawska została członkiem Centralnej Komisji ds. Tytułu Naukowego i Stopni Naukowych.

W tym roku ukazała się również książka Anny Przeclawskiej, napisana wspólnie z Leszkiem Rowickim, pt. *Młodzi Polacy u progu nadchodzącego wieku*⁵⁵.

⁵² Krzysztof Przeclawski: *Społeczne, kulturowe i wychowawcze funkcje turystyki*, w: Andrzej Gordon (red.): *Kongres Turystyki Polskiej pod patronatem Prezesa Rady Ministrów. Turystyka szansą rozwoju kraju. Materiały pokongresowe*. „Agraf”, Warszawa 1996, s. 137.

⁵³ Krzysztof Przeclawski: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, dz. cyt.

⁵⁴ Krzysztof Przeclawski: *Etyczne podstawy turystyki*. „Albis”, Kraków 1997.

⁵⁵ Anna Przeclawska, Leszek Rowicki: *Młodzi Polacy u progu nadchodzącego wieku*. „Żak”, Warszawa 1997.

W 1998 roku Krzysztof Przeclawski skończył zajęcia w Wyższej Szkole Humanistycznej w Pułtusku. Prowadził wtedy jedynie 10-osobową grupę magistrantów.

Przygotowywał wówczas również kolejny V Kongres Krajoznawstwa Polskiego PTTK pt. *Krajoznawstwo źródłem tożsamości narodowej*, który odbył się we wrześniu 2000 roku. Na tym kongresie Profesor wygłosił referat pt. *Polska jako teren przenikania się kultur – rola turystyki*⁵⁶, w którym poruszył również kwestie jednoczenia się świata oraz roli turystyki w dialogu pomiędzy Wschodem i Zachodem.

30 maja Przeclawski wygłosił referat na uroczystościach związanych z 25-leciem istnienia IPSiR.

W dniach 6-16 sierpnia Profesor udał się w podróż do Japonii (Tokyo) na zaproszenie Nomura Center for Longlife Integrated Education⁵⁷.

W październiku po krótkiej przerwie rozpoczął nowe wykłady na Wydziale Pedagogiki Uniwersytetu Warszawskiego, kontynuując równocześnie 40-letnią tradycję prowadzenia wykładów na tymże wydziale.

W 1999 roku Krzysztof Przeclawski nadal pracował na dwóch etatach w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego oraz w prywatnej Wyższej Szkole Gastronomii, Handlu i Turystyki. Równocześnie był członkiem i wiceprzewodniczącym Rady Nadzorczej „Orbis”. Przygotowywał również Międzynarodowy Kongres Turystyki, który miał, ale nie odbył się w 2001 roku w Krakowie.

W dniach od 26 czerwca do 4 lipca Profesor przebywał w Zagrzebiu na spotkaniu Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką, gdzie wygłosił referat pt. *Tourism means Life (Turystyka znaczy życie)*.

W tym roku przebywał również prywatnie w Paryżu i w Zakopanem.

We wrześniu 2000 roku Krzysztof Przeclawski udał się na konferencję turystyczną do Rimini. W tym miesiącu, w dniach od ósmego do dziewiątego, przebywał także na V Kongresie Krajoznawstwa w Gnieźnie.

W tymże roku zakończyła się współpraca Profesora z „Orbisem”, gdyż został on sprzedany firmie francuskiej.

W 2001 roku Przeclawski otrzymał propozycję pozostania rektorem nowo utworzonej Wyższej Szkoły Turystyki przy „Gromadzie”, którą odrzucił. Miał jedynie wykład inauguracyjny w gmachu „Gromady” 28 września 2002 roku.

---

⁵⁶ Krzysztof Przeclawski: *Polska jako teren przenikania się kultur – rola turystyki. Istota dialogu. Jednoczenie się świata? Dialog pomiędzy krajami Wschodu i Zachodu. Rola turystyki w dialogu pomiędzy krajami Wschodu i Zachodu. Wnioski*, w: *Ziemia V Kongres Krajoznawstwa Polskiego*. Wydawnictwo PTTK, Warszawa 2000, s. 179-184.

⁵⁷ Nomura Center for Longlife Integrated Education – to organizacja prowadzona przez p. Yoshiko Nomura, działająca na rzecz pokoju na świecie zgodnie z filozofią hinduistyczną.

W tym roku państwo Przeclawscy wyjechali w podróż do Paryża, na Krekę i do Zakopanego.

W sierpniu 2002 roku Profesor, wraz z żoną, pojechał prywatnym samochodem na wycieczkę do Chorwacji, do Opatii. Podczas podróży pokonał ponad 2.500 km, jadąc przez Austrię, Węgry, Słowenię.

We wrześniu 2002 roku Krzysztof Przeclawski udał się również na konferencję Uniwersytetu Wrocławskiego do Oleśnicy, dotyczącą problematyki czasu wolnego.

Obecnie Profesor nadal pracuje na pełnym etacie w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie prowadzi konsersatorium i seminaria magisterskie. Kontynuuje również wykłady na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Prowadzi także seminaria dyplomowe (licencjackie) w warszawskiej, prywatnej Wyższej Szkole Gastronomii, Handlu i Turystyki.

A. Główne fakty życiorysu naukowego – zestawienie

a. Życiorys naukowy

Data urodzenia: 23 maja 1927, Warszawa;

1949 – mgr prawa, Uniwersytet Warszawski;

1963 – dr (nauki humanistyczne, socjologia) – Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk;

1970 – dr hab. nauk humanistycznych, Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk;

1982 – prof. nadzw. Uniwersytetu Warszawskiego;

1995 – prof. zw. Uniwersytetu Warszawskiego.

b. Praca zawodowa

1948-1949 – Bank Gospodarstwa Krajowego, Warszawa, urzędnik;

1950-1952 – Ministerstwo Sprawiedliwości, Wydział dla Nietelnich, st. referendarz;

1952-1955 – Miastoprojekt Stolica, urzędnik, kierownik sekcji;

1955-1961 – Komitet ds. Urbanistyki i Architektury, naczelnik Wydziału, wicedyrektor;

1958-1972 – Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, adiunkt, samodzielny pracownik naukowo-badawczy;

1972-1973 – Instytut Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, docent, kierownik zakładu;

- 1973-1977 – Instytut Badań nad Młodzieżą, Warszawa, kierownik zakładu;
 od 1977 – Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, profesor, kierownik zakładu;
 1983-1991 – Instytut Turystyki, dyrektor;
 1991-1992 – Akademia Wychowania Fizycznego, Kraków, kierownik Katedry Turystyki;
 od 1996 – Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki, Warszawa, profesor;
 1997-1999 – Wyższa Szkoła Humanistyczna, Pułtusk.

c. Doświadczenie dydaktyczne

Socjologia miasta	Politechnika Gdańska, Wydział Architektury Akademia Teologii Katolickiej	1958-1961 1987
Socjologia ogólna	Szkoła Pielęgniarska	1961-1969
Socjologia wychowania	Uniwersytet Warszawski: Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Wydział Pedagogiczny	od 1967
Socjologia turystyki	Instytut Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego, Szkoła Główna Planowania i Statystyki	od 1972
Człowiek i religie	Uniwersytet Warszawski: Wydział Pedagogiczny, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki	od 1987
Etyka w turystyce	Uniwersytet Warszawski: Wydział Pedagogiczny, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki	od 1993
Sociology of Tourism	International Centre for Advanced Tourism Studies, Turyn, Włochy	1969-1975 (1 tydzień w roku)

Pojedyncze wykłady z zakresu socjologii turystyki i wybranych problemów turystyki w: Institut Europeen de Menagement du Tourisme, La Baule, Francja

– 1974 oraz 1975; University of Central Florida, Orlando, University of Wisconsin-Stout, Menomonie i Michigan State University, East Lansing, Stany Zjednoczone; Instytut Turystyki w Pekinie i Instytut Turystyki w Szanghaju.

Promotor 5 rozpraw doktorskich i około 150 prac magisterskich.

Recenzent ponad 20 rozpraw doktorskich.

d. Badania zespołowe

1986-1990 – kierownik Centralnego Program Badań Podstawowych nad Turystyką 08.06. „Turystyka jako czynnik przemian rozwoju społeczno-gospodarczego”. W ramach programu zostało wykonanych ponad 100 prac badawczych.

W latach 1983-1990 współdyrektor międzynarodowego programu badań „Turystyka jako czynnik przemian”.

e. Członkostwo w krajowych i międzynarodowych gremiach naukowych i redakcjach czasopism naukowych

Członek i założyciel Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką z siedzibą w Madrycie.

Członek i pierwszy przewodniczący Komitetu Badań „Socjologia Turystyki” przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Socjologicznym.

Członek zespołu redakcyjnego „Annals of Tourism Research” (redaktor naczelny Jafar Jafari, Menomonie, Wisconsin, USA).

1983-1991 redaktor naczelny „Problemów Turystyki”.

Prezes Honorowy Polskiego Stowarzyszenia Turystyki.

W latach 1990-1999 trzykrotnie wiceprzewodniczący Rady Naczelnej „Orbis”.

f. Stypendia, kongresy, konferencje

Dwukrotne trzymiesięczne stypendium w Paryżu (1959 i 1965).

Wyjazdy do ponad 30 krajów, udział w licznych konferencjach międzynarodowych, referaty.

g. Odznaczenia

Srebrny Krzyż Zasługi	1956
Złoty Krzyż Zasługi	1975
Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski	1989
Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski	2001

Złota Odznaka Honorowa Miasta Warszawy 1966

Złota Odznaka „Zasłużony Działacz Turystyki” 1982

B. Podróże

Krzysztof Przeclawski zajmował się w ciągu swego życia turystyką nie tylko naukowo, ale i w praktyce. Od najmłodszych lat, głównie za sprawą rodziców, wyjeżdżał do różnych zakątków Polski.

„*Na wakacje jeździliśmy przeważnie do Anina, gdzie mieszkała ciocia Hela z dziećmi i Babcia. Pierwszy raz byłem w Tatrach chyba w 1933 r., tzn. w wieku sześciu lat. Mieszkaliśmy w Poroninie w willi <Smrek>. Pamiętam jazdę fiakrem do Morskiego Oka. Wydawało mi się wtedy, że wyjeżdżam wielką serpentyną na jakiś słup. W rok później wspaniałe, rodzinne wakacje w Kuźnicy na Helu. Pamiętam poranny obrzęd kopania <grajdołków>, jazdę okrakiem na dziobie kajaka po Zatoce, wspaniałe smażone flądry i lody na plaży.*”⁵⁸

W szóstej klasie, podczas ferii zimowych, Krzysztof Przeclawski napisał swoje pierwsze wypracowanie turystyczne pt. *Z Algieru do Johannesburga*. Było ono opatrzone ilustracjami i zajmowało gruby zeszyt.

„*Czyżby był to pierwszy objaw moich późniejszych zainteresowań turystycznych?*”⁵⁹

Ostatnie wakacje przed wybuchem II wojny światowej Przeclawski wraz z rodziną spędził w Tatarowie. Wówczas zwiedził Lwów, w którym odwiedził Cmentarz Orłąt Lwowskich i podziwiał Panoramę Raclawicką.

„*Byłem wtedy nad granicą węgierską, jako że Polska wówczas z Węgrami graniczyła... (...) 20 sierpnia miałem jeszcze okazję zwiedzić Lwów, zobaczyć Cmentarz Orłąt Lwowskich i Panoramę Raclawicką... Potem zobaczyłem ją ponownie po pół wieku we Wrocławiu.*”⁶⁰

W czasie wojny i okupacji możliwość wyjazdów wakacyjnych była znacznie ograniczona.

„*Dlatego któregoś dnia pojechałem z Januszem na wieś, do domu naszej gosposi. Był to pierwszy mój kontakt z autentycznym życiem wiejskim. Chodziliśmy po drzewach, po polach, raz pomagaliśmy przed burzą zbierać snopki, za co dostałem kilka jajek jako zapłatę.*”⁶¹

Po wojnie podróże Przeclawskiego wiązały się, w dużej mierze, z Jego głębokim życiem religijnym. Brał On wtedy udział w licznych wyjazdach rekolekcyjnych i zjazdach organizacji katolickich.

⁵⁸ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 22-23.

⁵⁹ Tamże s. 26.

⁶⁰ Tamże s. 25.

⁶¹ Tamże s. 31.

„W lecie pojechaliśmy z nim (ks. Adamem Ludwikiem Szafrąnskim) w Tatry. Chodziliśmy po Orlej Perci i po Czerwonych Wierchach. I mawialiśmy, że <życie jest piękne>.”⁶²

Podczas swojej choroby, gruźlicy płuc, Krzysztof Przeclawski spędził kilka miesięcy w sanatoriach.

„Zostałem skierowany do sanatorium. Oczekując na wiadomość spędziłem z mamą kilka dni w Krynicy, a następnie pojechaliśmy do Zakopanego. Trzy miesiące – w sumie wspominam je bardzo miło – spędziłem w sanatorium akademickim na stokach Gubałówki. Zostałem całkowicie wyleczony – bez żadnych dodatkowych zabiegów. Przez kilka godzin dziennie <werandowałem> patrząc na zmieniające się o różnych porach dnia góry i odtąd jeszcze bardziej zakochałem się w Tatrach”⁶³.

Od 1946 roku Profesor starał się wyjeżdżać choćby na parę dni każdego roku w swoje ukochane góry – Tatry. W ciągu swojego całego życia nie udało Mu się tylko wyjść na Rysy, na Mięgoszowiecką Przełęcz pod Chłopkiem. Nie zdobył także niektórych szczytów w Tatrach Zachodnich. Najbardziej jednak jest dumny z tego, że w wieku 65 lat udało mu się wraz z synem pokonać całą Orlą Percę.

Krzysztof Przeclawski do 32 roku życia nie wyjeżdżał za granicę. Jedynie w 1956 roku państwo Przeclawscy pojechali wraz z przyjaciółmi na kilka dni w Tatry Słowackie.

„Było to pierwsze i jedyne do 1959 r. przekroczenie przeze mnie granicy. Wdzieliśmy wtedy Szczyrbskie Jezioro, Popradzki Staw, spaliśmy w schronisku pod Gerlachem, odwiedziliśmy symboliczny cmentarz ofiar tatrzańskich”⁶⁴.

a. Francja

W 1959 roku prof. Józef Chałasiński zaproponował Krzysztofowi Przeclawskiemu wyjazd na trzymiesięczne (od 6 kwietnia do 18 czerwca) stypendium École Pratique des Hautes Études do Paryża. Celem stypendium było przeprowadzenie wywiadów dotyczących postaw młodzieży francuskiej wobec spraw związanych z małżeństwem i rodziną.

Profesor zamieszkał w prywatnym mieszkaniu francuskiej rodziny na Cité Trevisse.

„Przez pierwsze dni chodziłem po ulicach piechotą, z planem Paryża w ręku, starając się jak najwięcej zobaczyć i <chłonać> atmosferę ulicy paryskiej”⁶⁵.

⁶² Tamże s. 45.

⁶³ Tamże s. 51.

⁶⁴ Tamże s. 67.

⁶⁵ Tamże s. 291.

W Paryżu uczęszczał na wykłady znanych profesorów, m.in. Adama Schaffa, R. Arona, M. Debesséa, B. Suchodolskiego. Chodził również do kin, teatrów i muzeów, na wystawy i koncerty. Zwiedzał największe zabytki Paryża i okolic. Uczestniczył również w Kongresie Bergsona, gdzie przy okazji poznał słynnego filozofa E. Gilsona. Krzysztof Przeclawski wziął także udział w pielgrzymce do Chartes. Będąc we Francji, pojechał również na kilka wycieczek: do Zamków nad Loarą, do Reims i do Belle Ile, gdzie opalał się nad Atlantykiem.

Przez kolejnych sześć lat Krzysztof Przeclawski nie wyjeżdżał poza granice Polski. Dopiero w 1965 roku nadarzyła się okazja, aby ponownie wyjechać na stypendium do Paryża. Przebywał wtedy we Francji przez trzy jesienno-zimowe miesiące, od września do grudnia. W Paryżu mieszkał w dawnym liceum, na ul. Lamandé, w którym mieścił się polski ośrodek. Ze względu na brak zajęć na uniwersytecie we wrześniu Przeclawski zdecydował się na podróż po południowej Francji. Podczas tego wrześniowego wyjazdu udał się najpierw pociągiem do Avignonu. W Avignonie największe wrażenie zrobił na Nim ogromny pałac Papieży, miasto w mieście, zewsząd otoczone murem, gdzie na wąskich uliczkach panowała zupełna cisza i spokój. Równie piękne były ogrody położone na skałach. Profesor zwiedził również muzeum Cavalet'a i słynny Most Benézet.

Następnie Krzysztof Przeclawski pojechał do Nîmes, gdzie udał się na spacer do Tour Magne, najstarszego, rzymskiego budynku we Francji. Stąd rozciągał się widok na całe miasto. Zwiedził również muzeum regionalne, gdzie umieszczane są wypchane głowy byków zabijanych na korridzie. Nîmes, jak wiadomo, to miasto, w którym kontynuowane są tradycje rzymskie.

Z Nîmes Profesor udał się do Arles, w którym zwiedził muzeum starożytności, kościół św. Trofima, klasztor, teatr rzymski, areny, muzeum współczesnej fotografii Réattu, termy Konstantyna, starożytne grobowce chrześcijańskie i kościół św. Honoraty.

Kolejnym etapem tej podróży była Marsylia. Największe wrażenie na Przeclawskim wywarł Stary Port i widok z okna hotelu na Morze Śródziemne.

Następnie Profesor udał się do Aix-en-Provence, gdzie spędził zaledwie kilka godzin, zwiedzając dość pobieżnie katedrę, klasztor, muzeum Cézanne'a i miasto. Potem pojechał pociągiem do Grenoble i do St Gervais, skąd „ciuchcią” do Chamonix. Początkowo Chamonix wywarło na nim niekorzystne wrażenie.

„Pierwsze wrażenie niemiłe (niedziela): samochody, reklamy, hotele, żadnego stylu, żadnego <folkloru> (podobno jest, owce podobno też są).

Czerwona kolejka pcha się na zbocze góry, aby zawieść chętnych do lodowca <Morze Lodu>. Turysta – to przede wszystkim ten, kto posiada samochód. Do niego tu jest wszystko dostosowane. Tylko on się liczy.

*Ale Aiguilles du Midi i Mont Blanc w słońcu – rzeczywiście wspaniale. A zwłaszcza o zachodzie słońca*⁶⁶.

Będąc w Chamonix Krzysztof Przeclawski wyjechał kolejką na Aiguilles du Midi – na wysokość 3.800 m. Wtedy też pokonał trasę z Plan de l'Aiguille (1.800 m) do Mere de Glace – Montenvers, a następnie piechotą powrócił do Chamonix. Następnego dnia udał się kolejką linową na Brévent (2.200 m), skąd podziwiał całą panoramę masywu Mont Blanc.

Z Chamonix pojechał do Lyonu, gdzie został bardzo miło przyjęty w konsulacie polskim. Po zwiedzeniu miasta udał się do Perrouge, miejscowości oddalonej od Lyonu o zaledwie 30 km.

Pod koniec września Profesor powrócił do Paryża, gdzie zajął się pracą naukową. W wolnych chwilach odwiedzał znane sobie miejsca z poprzedniego pobytu w tym mieście. Udał się na cmentarz Père Lachaise, do Katedry Notre Dame i do Mauzoleum Ofiar Wojny, znajdującego się na tyłach Katedry.

22 grudnia 1965 roku Krzysztof Przeclawski wrócił do Warszawy. Od tego czasu wyjeżdżał za granicę już bardzo często. Były to przede wszystkim wyjazdy służbowe, finansowane głównie przez Polską Akademię Nauk, Uniwersytet Warszawski czy przez stronę zapraszającą do udziału w kongresie lub w konferencji. Przez kolejne 30 lat Profesor na wyjazdach zagranicznych wygłosił wiele referatów, przewodniczył sesjom naukowym, prowadził wykłady (np. we Włoszech w Międzynarodowym Ośrodku Studiów nad Turystyką, w Uniwersytecie w Wenecji, we Francji na Sorbonie i w Ośrodku Studiów nad Turystyką w Stanach Zjednoczonych, w Chinach, w Belgii i wielu innych). W niektórych wyjazdach towarzyszyła Mu żona. W miarę poprawy sytuacji materialnej państwa Przeclawskich mogli oni również, w późniejszym okresie, pozwolić sobie na zagraniczne wyjazdy wakacyjne.

Krzysztof Przeclawski zaczął spisywać swoje wspomnienia z wyjazdów zagranicznych. Dzięki temu powstał „dziennik podróży”, do ponad dwudziestu krajów świata, który umieścił w swojej książce autobiograficznej pt. *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*.⁶⁷

Lata siedemdziesiąte, dla Profesora, obfitowały w wyjazdy zagraniczne. We wrześniu 1970 roku uczestniczył w Światowym Kongresie Socjologii, odbywającym się w Bułgarii, w Warnie. W czasie tego pobytu brał również udział w spotkaniu tzw. Komitetu Wykonawczego Seminarium Europejskiego Socjologii Wychowania. Wielokrotnie odwiedzał też wtedy Paryż. W kwietniu 1971 roku prowadził wykłady w paryskim Instytucie Turystyki. W 1972 roku Przeclawski, aż trzykrotnie przebywał we francuskiej stolicy: w marcu – pojechał tam z Genewy, gdzie brał udział w Europejskim Seminarium Socjologii Wychowania (spotkanie Grupy

⁶⁶ Tamże s. 301.

⁶⁷ Krzysztof Przeclawski : *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt.

Socjologicznej przy Międzynarodowym Stowarzyszeniu Socjologicznym), w maju – uczestniczył w seminarium poświęconym socjologii wychowania w Marly-le-Roi pod Paryżem, oraz w październiku prowadził zajęcia, również z socjologii wychowania, w Marly-le-Roi.

W latach 1974 i 1975 Przeclawski przeprowadzał wykłady w podyplomowym studium turystyki w La Baule na zaproszenie M. Miquel, dyrektora CIEST w Turynie.

W 1978 roku państwo Przeclawscy udali się do Paryża na urlop. Razem zwiedzali najbardziej znane miejsca i zabytki, które wywarły niezapomniane wrażenie na Annie Przeclawskiej, po raz pierwszy odwiedzającej Paryż.

Z konferencji UNESCO w Kanadzie, w czerwcu 1980 roku Profesor udał się do Paryża na spotkanie ze swoją żoną, gdzie mieli spędzić razem urlop. Przy okazji zwiedzili oni także Brukselę, Antwerpię i Brugię.

W dniach od 9-11 czerwca 1986 roku odbyło się w Marly-le-Roi pod Paryżem seminarium poświęcone dyskusji nad społecznymi i kulturowymi przemianami zachodzącymi w regionach i miejscowościach turystycznych, na które zaproszono prof. Przeclawskiego. Seminarium przygotował zespół Unité de Recherche en Sociologie du Tourisme International Centre National des Recherches Scientifiques (URESTI CNRS – Centrum Narodowe Badań Naukowych, odpowiednik PAN-u w Polsce), kierowany przez Marie-Françoise Lanfant. Na spotkaniu przeprowadzono dyskusję dotyczącą przedstawionych referatów, których tematyka oscylowała wokół następujących grup problemów: tożsamość, kultura, tożsamość kulturowa; turystyka alternatywna, udział lokalny, polityka rozwoju; społeczności lokalne a turystyka, centrum i peryferie, normy i społeczności; studia porównawcze, wymiar międzynarodowy, problemy metodologiczne; podejścia dyscyplinarne, modele teoretyczne, kwestie epistemologiczne. Wprowadzenie do dyskusji wygłosiła Marie-Françoise Lanfant, przedstawiając m. in. historię badań nad turystyką międzynarodową i jej skutkami, prowadzonych przez kierowany przez nią zespół⁶⁸.

W czerwcu 1989 roku Krzysztof Przeclawski spędził tydzień z żoną w Paryżu. Jeszcze raz odwiedził tak dobrze mu znane miejsca, m.in. Muzeum d'Orsay, Louvre, Montmartre, Muzeum Rodin, Katedrę Notre Dame, ogród Luksemburski.

W kwietniu 1992 roku Krzysztof Przeclawski ponownie udał się do Paryża. Wyjazd ten był związany z pracą w Work Group 05 ISA (Grupy Roboczej 05 Międzynarodowego Stowarzyszenia Socjologicznego – ISA – International Sociological Association), którą starano się przekształcić w regularny Komitet Badawczy ISA. Z Paryża Profesor poleciał na kolejną konferencję do Hiszpanii, na uniwersytet w Onati.

---

⁶⁸ Krzysztof Przeclawski: *Społeczny i kulturowy impakt turystyki międzynarodowej. Okrągły stół w Marly-le-Roy*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1987, nr 2, s. 34-38.

W sierpniu 1992 roku Profesor wraz z żoną pojechał do Paryża na kongres AIEST. Jako jeden z głównych referentów przemawiał na uroczystym otwarciu w Pałacu Kongresów. Podczas tej podróży państwo Przeclawscy mieli okazję zwiedzić Europejski Disneyland. Jednak poza tym nie mieli zbyt czasu na zwiedzanie. Pojechali jeszcze do opactwa i katedry w Reims oraz do Chantily na pokaz ujeżdżania koni.

„28.08.

*Uroczyste zamknięcie obrad w sali UNESCO. Minister turystyki, Dyrektor Generalny UNESCO (...). Rada Europy, OMT... Wszyscy mówią o konieczności ograniczania turystyki. Dyrektor UNESCO mówił, że trzeba raczej zmienić zachowanie turystów. Proponuje się powołanie Międzynarodowej Komisji Etyki Turystyki. Jestem bardzo za!*⁶⁹

W listopadzie 1992 roku Krzysztof Przeclawski udał się na konferencję Work Group 05 (Grupy Roboczej 05 – WG 05) na temat *Turystyka między tradycją a nowoczesnością* do Nicei, gdzie wygłosił referat pt. *Rola turystyki w przemianach społecznych i kulturowych końca XX w.*⁷⁰ Na tej konferencji chciał zrezygnować ze stanowiska przewodniczącego WG 05, ale pozostał na tym stanowisku. Również sekretariat WG 05 miał zostać przeniesiony do Warszawy, co łączyło się ze zwiększeniem obowiązków zawodowych.

b. Włochy

Najczęściej odwiedzanym, przez Profesora, krajem z pewnością były Włochy. Pierwszy raz udał się do Włoch w listopadzie 1965 roku, podczas swojego stypendium we Francji. Otrzymał wtedy dwutygodniowe stypendium Esperienze Internazionali. W 1967 roku, razem z żoną, uzyskał podobną możliwość wyjazdu na stypendium do Włoch.

Podczas pierwszego francuskiego stypendium w listopadzie, z Paryża, pociągiem, Przeclawski wyruszył do Rzymu. Rzym wywarł na nim ogromne wrażenie. Całymi godzinami zwiedzał miasto.

„Urzekły mnie nieprawdopodobne ilości kotów na Forum Romanum i w innych miejscach. Zrozumiałem, że kiedy przechodzi się przez jezdnię trzeba po prostu rzucić się pod samochód, a on się wtedy zatrzyma (...). Pobiegłem na Via Appia, zobaczyłem kościółek Quo Vadis, byłem w Katakumbach, siedziałem przy Fontannie di Trevi i na Placu Hiszpańskim, byłem w Watykanie, zobaczyłem Jana Sobieskie-

⁶⁹ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 408.

⁷⁰ Krzysztof Przeclawski: *Rola turystyki w przemianach społecznych i kulturowych końca XX wieku*. „Problemy Turystyki” 1992, nr 3, s. 101-109.

go w Muzeum, obejrzałem Kaplicę Sykstyńską i słuchałem jak tłumaczono, iż to ze względu na moralność Papa... kazał malować majteczki... Widziałem Ojców Soboru opuszczających bazylikę! Był to wspaniały widok!"⁷¹

Potem Przeclawski pojechał do Florencji, gdzie urzekła go katedra, posąg dłuta Michała Anioła przedstawiający Dawida czy też słynny Ponte Vecchio.

W drodze powrotnej do Paryża spędził kilka godzin w Mediolanie, podziwiając katedrę i „Ostatnią Wieczerzę” Leonarda da Vinci.

Ponownie we Włoszech państwo Przeclawscy znaleźli się dwa lata później. Zamieszkali wówczas w Albergo Abruzzi na Piazza di Pantheon. Przez cztery tygodnie odwiedzali w Rzymie, znane już Profesorowi, miejsca, ponadto udali się do EUR, do kościoła św. Pawła za Murami, do kościoła św. Jana na Lateranie i do Muzeum Narodowego. Jeździli również na wycieczki do Rocca di Papa oraz Castel Gandolfo. Podczas tego wyjazdu do Włoch państwo Przeclawscy zwiedzili również Veronę, Padwę, Wenecję.

W latach 1969-1975 Krzysztof Przeclawski podróżował do Włoch, do Turynu, każdego pierwszego tygodnia sierpnia, na zajęcia w Ośrodku Studiów Wyższych nad Turystyką. Prowadził tam wykłady w języku angielskim i francuskim dla międzynarodowych grup studentów.

W 1973 roku, po zajęciach w Turynie, Przeclawski dołączył do swojej żony przebywającej w Mediolanie. Przez 12 dni jeździli pociągami po Włoszech. Zwiedzili wtedy Florencję, Asyż, Perugię i Rzym, a także byli w Sienie i nad Lago Maggiore, oraz w Veronie. W drodze powrotnej odwiedzili również Wiedeń.

W kwietniu Profesor 1979 roku udał się do Włoch – do Mediolanu, na konferencję merów miast. W kongresie wzięli udział reprezentanci 80 miast i 40 państw oraz kilkunastu ekspertów (w tym Przeclawski). Tematem kongresu było wielkie miasto i dziecko, prawa dziecka, obowiązki merów wobec dzieci. W programie było również zwiedzanie terenów rekreacji dla dzieci. Z Mediolanu Profesor udał się do Rzymu, gdyż chciał uzyskać audiencję u papieża. Niestety spotkanie nie doszło do skutku.

W maju 1983 roku Krzysztof Przeclawski ponownie pojechał do Włoch, gdzie w Wenecji wygłosił wykład pt. *Contemporary World and the role of tourist*. Oprócz Wenecji zwiedził on wtedy również Milan, Padwę, Veronę, Vincenzę, Florencję i Rzym.

W maju 1991 roku, we Włoszech, Profesor wziął udział w konferencji dotyczącej problemów socjologiczno-turystycznych dotyczących regionu Śródziemnomorskiego. Konferencja odbyła się w Cervii.

„Cervia – taki trochę Sopot. W morzu nie można się kąpać, ponieważ zanieczyszczone. Piękne muszle na plaży. Hotel dobry, znakomicie spałem. Bardzo niewielu turystów”⁷².

⁷¹ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 307-308.

⁷² Tamże s. 395.

Po skończeniu obrad Przeclawski udaje się do San Marino, a następnie z Jafarem do Bolonii i Rzymu, gdzie zwiedzali bazylikę św. Piotra, a potem Piazza di Campidoglio, Colosseum i Santa Maria Maggiore.

Na początku października 1992 roku Krzysztof Przeclawski udał się do Rawenny na zaproszenie Mons. Carlo Mazza, dyrektora Biura Turystyki i Sportu przy konferencji Episkopatu Włoskiego. Odkonferencje tam seminarium na temat: *Ze Wschodu na Zachód i z Zachodu na Wschód w kierunku jednosc*, na którym Profesor wygłosil jeden z pierwszych referatow na temat konsekwencji przemian, jakie zaszlyw srodkowowschodniej czesci Europy – dla zycia i religijnego i etyki (*Europa patrzy na Wschod. Perspektywy religijne w związku z nowymi horyzontami politycznymi społeczno-kulturalnymi*). Z Rawenny pojechał na wycieczki do St Appolinaire in Classe, następnje do Nuovo, potem Galla Placida i San Vitale.

W maju 1994 roku Profesor prowadzil kilka wykladow z socjologii turystyki w Uniwersytecie w Wenecji. Na tę podróz Przeclawski wybral się, z obojgiem dzieci, samochodem.

„Była to <podróż zycia>. Udała się wspaniale. Pogoda prawie do końca była znakomita. Samochód – bardzo starannie przygotowany przez Pawła – przejechał kilka tysięcy km bez zadnej awarii! Nastroje były dobre. Pieniędzy wystarczyło. Przejść wspaniałych było dużo”⁷³.

Podczas tego wyjazdu rodzina Przeclawskich zwiedzila Wenecję, Rawennę, Asyz, Sienę, Florencję oraz Sirmione nad Jeziorem Garda, a w drodze powrotnej Wiedeń.

W listopadzie 1995 roku Krzysztof Przeclawski pojechał do Loreto na zaproszenie Mons. Mazza, na spotkanie przełożonych klasztorow w miejscach pielgrzymkowych oraz merow tych miejscowosci, jako jeden z ekspertow od turystyki. Wygłosil tam referat na temat *Pielgrzymki Europy Wschodniej*. W Loreto znajduje się cmentarz żołnierzy polskich z II wojny światowej, a wewnątrz kościoła przewieziony łodziami z Ziemi Świętej, z Nazaretu, stary domek Matki Boskiej.

c. Rosja (były Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich)

W marcu 1979 roku Profesor wyjechał do Leningradu na posiedzenie Komisji Propagandy Urzędow Turystycznych Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Oczarowany miastem nabral sympatii do jego mieszkańców. Po raz pierwszy był on wtedy w Związku Radzieckim.

W grudniu 1992 roku Profesor, z ramienia Uniwersytetu Warszawskiego, wyjechał na konferencję do Moskwy. Spotkanie AIAEST Międzynarodowego Stowarzyszenia Naukowych Ekspertow Turystyki zorganizował Centralny Ko-

⁷³ Tamże s. 430.

mitet Turystyki i Wycieczek – INTOUR (CCTE – INTOUR). Obrady odbyły się w siedzibie Rosyjskiej Akademii Zarządzania. Podczas pobytu w stolicy Rosji Przeclawski zwiedził Kreml oraz Cerkiew św. Jerzego. Po obradach odbył oficjalną wizytę w dawnym Komitecie Turystyki, który wówczas został zamieniony w spółkę, orazw INTOURIST – HOLDING. Następnie odwiedził wraz innymi uczestnikami spotkania Ismailowski kompleks hotelowy, wówczas największy w Europie. Z Moskwy pojechał na wycieczkę do Zagorska.

d. Belgia

W kwietniu 1979 roku Krzysztof Przeclawski pojechał do Belgii na kongres organizowany co cztery lata przez fundację Van Clé. W czasie tej wizyty odwiedził także Holandię.

We wrześniu 1982 roku Profesor pojechał, przez Amsterdam, do Belgii, na kongres Van Clé. Podczas pobytu w Belgii miał ponownie możliwość zobaczenia, a nawet mieszkania w Antwerpii, a także w Brukseli.

e. Hiszpania

W lipcu 1979 roku Krzysztof Przeclawski udał się do Hiszpanii na konferencję w Burgos, dotyczącą socjologii kultury. Złożył wtedy wizytę u Sekretarza Generalnego Światowej Organizacji Turystyki – R. Lonati'ego.

W maju 1984 roku Krzysztof Przeclawski pojechał do Madrytu, na spotkanie związane z „badaniami wiedeńskimi”, gdzie miał także wykład Jafara Jafari. Przy okazji zwiedził Carmonę, Toledo, Kordobę i Sewillę.

W maju 1985 roku wyjechał do Bratysławy na seminarium, gdzie przedstawił referat na temat *Tourismus als der Gegenstand der Wissenschaften*⁷⁴ (*Turystyka jako przedmiot poznania naukowego*). Zwiedził również Pragę.

W lutym 1986 roku Krzysztof Przeclawski poleciał na Wyspy Kanaryjskie, na sesję poświęconą „badaniom wiedeńskim”. Najpierw pojechał do Madrytu, potem do Las Palmas, a stamtąd do Lanzarote. W Hiszpanii odbył wycieczkę do Montaña del Fuego, gdzie na kraterze wulkanu zbudowana jest restauracja. Jest to Park Narodowy złożony przede wszystkim z lawy porośniętej drobną roślinnością.

„Przyjeżdżamy na górę. Ten widok – to <ósmymy cud świata>. Chyba największe w moim dotychczasowym życiu przeżycie turystyczne! Bajecznie różnokolorowe góry, kratery, obiad, który się gotuje, czy bułeczki, które się piecze na ciepłe wydobywającym się z krateru!”⁷⁵

⁷⁴ *Tourismus als der Gegenstand der Wissenschaften*. Prinos Vyskumu Cestovneho Ruchu 1, Bratislava 1985.

⁷⁵ Krzysztof Przeclawski : *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 352.

Z Cypru, w czerwcu 1988 roku, Przeclawski udał się do Santander, gdzie toczyła się dyskusja na temat statusu Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką, którą właśnie założono. Bezpośrednio po dyskusji odbyło się spotkanie „badań wiedeńskich”.

Na przelomie sierpnia i września Profesor ponownie znalazł się w Hiszpanii, tym razem odwiedzając Barcelonę i Arenys de Mar. W czasie tego pobytu Przeclawski pojechał na wycieczkę do Montserrat – Góry Przepiłowanej, gdzie znajduje się opactwo benedyktynów na wysokości 1.000 m n.p.m. W Barcelonie zwiedzał katedrę Sagrada Familia, muzeum Kastylii i podziwiał panoramę miasta z Góry Jupitera. Był również na wycieczce do Blanes i w ogrodzie botanicznym, a także na rejsie wybrzeżem Costa Brava do Tossy.

W dniach od 7 do 17 lipca 1990 roku Krzysztof Przeclawski pojechał na XII Światowy Kongres Socjologii do Madrytu. Kongres nosił tytuł *Socjologia dla jednego świata: jedność i różnorodność* (*Sociology for one World: Unity and Diversity*). Takie kongresy odbywały się co cztery lata (poprzednie w 1986 roku w New Delhi oraz w 1982 roku w Meksyku). Honorowe przewodnictwo Kongresu objął Jego Wysokość Król Hiszpanii Juan Carlos, który wraz z małżonką wziął udział w rozpoczęciu obrad, w Pałacu Kongresów. Dzięki temu Profesor miał okazję poznać parę królewską. Przewodnicząca Komitetu Wykonawczego Światowej Organizacji Socjologicznej (Executive Committee International Sociological Association) prof. Margaret Archer Uniwersytetu Warwick wygłosiła referat inauguracyjny, w którym podkreśliła znaczenie takiej właśnie tematyki kongresu, kładąc nacisk na spójnik „i” pomiędzy cechami współczesnego świata jakimi są jedność oraz różnorodność. W kongresie wzięło udział około dwóch tysięcy socjologów z krajów całego świata. Obrady odbywały się na terenie miasteczka uniwersyteckiego. W trakcie kongresu obradowały czterdzieści dwa stałe komitety badawcze, osiem grup roboczych i pięć grup tematycznych. Ponadto zorganizowano 20 sesji „ad hoc”. Dla problematyki turystycznej szczególnie ważne było utworzenie, z inicjatywy Marie-Françoise Lanfant (Paryż CNRS), grupy tematycznej nr 4: „Socjologia turystyki międzynarodowej” („Sociology of International Tourism”). Grupa ta odbyła cztery posiedzenia:

1. Turystyka w społeczeństwach współczesnych: co oznacza dla ich przyszłości?
2. Turystyka a produkt kultury: jaka kultura?
3. Tożsamość (obecność w spotkaniu turystycznym: przedmiot rozważań).
4. Turystyka w skali globalnej jaka socjologia?

Podczas ostatniego posiedzenia pierwszy referat pt. *Praktykowanie turystyki; rewolucja kulturowa czasu wolnego* wygłosił prof. Jeffre Dumazedier z Francji, a następny pt. *Turystyka jako czynnik integracji narodowej i międzynarodowej*, Profesor Przeclawski. W zebraniach naukowych grupy tematycznej uczestniczyło około 50

osób, wygłoszono ponad trzydzieści referatów i przeprowadzono liczne dyskusje. W trakcie trwania kongresu grupa tematyczna, ze względu na swoją aktywność naukową, awansowała do statusu Grupy Roboczej 05 „Socjologia turystyki”, której przewodniczącym został właśnie Przeclawski. Podczas spotkania organizacyjnego wybrano również kierownictwo w następującym składzie: Paris Tsartas (Grecja) – sekretarz (do 31.03 1991), Asterio Savelli (Włochy) – sekretarz (od 01.04 1991), Jacques de Weerd (Francja) – skarbnik, członkowie – Marie-Françoise Lanfant (Francja), Dean MacCannell (USA), Meaghan Morris (Australia). Utworzony został również komitet redakcyjny, który miał na celu przede wszystkim przygotowanie wydawnictw książkowych, opracowywanych na podstawie referatów przedstawionych w trakcie obrad grupy.⁷⁶ Podczas pobytu w Madrycie Przeclawski uczestniczył również w rozmowach prowadzonych w World Tourism Organization.

Z odbywającej się konferencji w Portugalii, w kwietniu 1995 roku, Profesor poleciał na Wyspy Kanaryjskie (Lanzarote), na kolejny kongres. Podczas tego pobytu w Hiszpanii Przeclawski ponownie odwiedził Montana del Fuego. Kongres natomiast odbył się w „Hameos del’Aqua”, gdzie sala jadalna usytuowana była nad stawem, a sala konferencyjna w grocie. Wieczorem w dniu rozpoczęcia obrad odbyła się również uroczysta kolacja w Arcife na cześć referentów biorących udział w konferencji.

„Bardzo przykre jest to, że ten drugi pobyt na Lanzarote – ten pierwszy był taki wspaniały! – ten drugi też wspaniały od strony krajobrazu tej wyspy, także od strony znakomitego hotelu z fantastycznym widokiem na Ocean – że ten drugi pobyt był pełen niesmaku związanego z zupełnie makabryczną organizacją konferencji. Poza tym jak można organizować konferencję na tej wyspie i w ogóle nie zrobić żadnej wycieczki do nikąd! Nie mówiąc już oczywiście o jakości tych wieczornych spotkań”⁷⁷.

f. Finlandia

W grudniu 1979 roku Profesor wyjechał, na zaproszenia Janusza Ziółkowskiego, na konferencję UNESCO odbywającą się w Finlandii – w Helsinkach, na temat telewizji.

g. Liban

Najważniejszą podróżą lat siedemdziesiątych był, dla Przeclawskiego, wyjazd do Libanu w styczniu 1971 roku.

⁷⁶ Krzysztof Przeclawski: *XII Światowy Kongres Socjologii*. „Problemy Turystyki” 1990, nr 1/2, s. 103-104, oraz Krzysztof Przeclawski: *Światowy kongres Socjologiczny w Madrycie*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 3, s. 86.

⁷⁷ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*, dz. cyt., s. 447.

Udał się do Libanu na tydzień na zaproszenie tamtejszego Ministerstwa Turystyki. Prawdopodobnie ministerstwo wystosowało zaproszenie na prośbę byłego studenta Profesora z Turynu – El Hakima. Przecławskiemu opłacono pobyt w hotelu, dano przewodniczkę posługującą się językiem francuskim oraz samochód do dyspozycji. Mógł on bez przeszkód jeździć po całym Libanie i zwiedzać. W Libanie spotkał się z pracującym wówczas w Bejrucie, prof. Kazimierzem Liberą. Przez pierwszy tydzień pobytu Profesor miał kilka oficjalnych spotkań w Ministerstwie Turystyki. Resztę czasu spędzał na zwiedzaniu. Udał się więc do Byblos, Baalbeck, Beiteddine, Saidy, Tyr. Odwiedził również Casino de Liban.

h. Kanada

W latach osiemdziesiątych największym przeżyciem dla Krzysztofa Przecławskiego była podróż na konferencję UNESCO do Kanady. Wtedy po raz pierwszy leciał samolotem przez Atlantyk. Był w Montrealu i Toronto. Podziwiał słynny wodospad Niagara.

W październiku 1988 roku Profesor udał się do Kanady, do Vancouver, na konferencję turystyczną na temat *Tourism as a Vital Force for Peace!*, gdzie wygłosił referat pt. *Tourism as a Medium of Intercultural Communication*⁷⁸.

W dniach od 2 do 5 lipca 1991 roku Krzysztof Przecławski poleciał na konferencję dotyczącą nowych horyzontów w kształceniu i badaniach nad turystyką pt. *Nowe horyzonty w nauczaniu, kształceniu i badaniach w zakresie turystyki i hotelarstwa*, do Calgary w Kanadzie. Konferencję tę zorganizował Uniwersytet w Calgary – „Światowy Ośrodek Nauczania i Badań nad Turystyką” oraz Wydział Studiów nad Zarządzaniem Turystyką i Hotelarstwem Uniwersytetu w Surrey, w Wielkiej Brytanii. Przewodniczącym konferencji był prof. Frank M. Go z Uniwersytetu w Calgary, a jego głównym współpracownikiem prof. Brent Ritchie z tego samego Uniwersytetu. Celem konferencji było przemyślenie i przedyskutowanie nowych dróg w zakresie kształcenia, nowych sposobów jego organizowania we współpracy z przemysłem, rządem i społecznością lokalną. W konferencji wzięło udział około 160 osób z kilkudziesięciu krajów świata. Wszyscy uczestnicy w przeddzień konferencji otrzymali książkę zawierającą pełne teksty wszystkich referatów wygłoszonych zarówno w trakcie sesji plenarnych, jak i posiedzeń roboczych. W trakcie posiedzeń prezentowane były tylko krótkie wprowadzenia, a następnie przeprowadzano dyskusje.⁷⁹ Następnie w Calgary odbyło

---

⁷⁸ Krzysztof Przecławski: *Tourism as a Medium of Intercultural Communication*, w: *Tourism as a Vital Force for Peace*, Vancouver 1988.

⁷⁹ Krzysztof Przecławski: *Nowe horyzonty w nauczaniu, kształceniu i badaniach w zakresie turystyki i hotelarstwa*. „Problemy Turystyki” 1992, nr 2, s. 115.

się II posiedzenie Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką, gdzie Profesor wygłosił referat pt. *Podróże Jana Pawła II i ich stymulująca rola dla turystyki*. Oprócz pracy naukowej Przeclawski miał czas na wycieczki po okolicy i zwiedzanie miasta.

i. Węgry

Z wyjazdu do Hiszpanii, w lutym 1986 roku, Przeclawski pojechał na jeden dzień do Budapesztu i stamtąd powrócił do kraju.

W lipcu 1980 roku państwo Przeclawscy spędzili wakacje na Węgrzech. Odwiedzili m.in. Budapeszt, Debreczyn, Balatonalmadi, a potem pojechali do Bratysławy.

j. Niemcy

W sierpniu 1974 roku, po powrocie z Turynu, Profesor tym razem wyjechał do Berlina, z Instytutu Badań nad Młodzieżą na obrady plenarne sekcji.

W listopadzie 1982 roku Przeclawski wyjechał do Kolonii na konferencję zorganizowaną przez p. Yoshiko Nomurę, gdzie również spotkał się z Rogerem Lecoutrem i zastąpił go na stanowisku przewodniczącego w jednej z sesji.

W listopadzie 1997 roku odbyła się kolejna konferencja miast pielgrzymkowych w Altötting, na którą Krzysztof Przeclawski został również zaproszony. Podczas pobytu w Altötting Profesor wziął także udział w spotkaniu młodzieży z Międzynarodowej Akademii Ewangelizacji, związanej ze wspólnotą Emmanuel z diecezji Passau.

k. Czechosłowacja

Na przełomie listopada i grudnia 1982 roku Profesor pojechał do Czechosłowacji, do Bratysławy. Wyjazd ten rozpoczął okres tzw. „badań wiedeńskich”, z którym związane były późniejsze, liczne podróże Przeclawskiego. Odbyła się tam konferencja na temat roli nauk społecznych w badaniach nad turystyką i środowiskiem odwiedzanym (*Turystyka jako czynnik przemian społeczno-kulturowych*).

l. Wielka Brytania

W listopadzie 1983 roku Profesor wyjechał na „obradę wiedeńską” do Anglii, do Birmingham. Odwiedził wtedy także Chester oraz Londyn, w którym podziwiał zgromadzone w British Museum zbiory, jak również zobaczył Muzeum

Figur Woskowych, Tower Bridge, National Galery, Westminster i Soho. Odbył również wizytę w ambasadzie u Staniszewskiego.

W lipcu 1992 roku Przeclawski pojechał na konferencję do Anglii, do Durham, gdzie wygłosił referat pt. *Tourism Education in Eastern Europe (Edukacja turystyczna we wschodniej Europie)*⁸⁰.

„Miasto robi wrażenie. Pogoda piękna, wąskie uliczki, rzeka otaczająca katedrę i zamek z trzech stron...”⁸¹

f. Szwajcaria

We wrześniu 1985 roku Przeclawski wyjechał również do Austrii, Bułgarii i Szwajcarii. W Szwajcarii odbywał się wtedy kongres AIEST. Będąc na kongresie Profesor miał okazję odbyć liczne wycieczki, m.in. nad Jezioro Bodeńskie, statkiem po jeziorze Konstanca na wyspę Melnau, do Schruns i Lichtensteinu. Następnie poleciał samolotem do Sofii na trzecią konferencję „badań wiedeńskich”. W Bułgarii, oprócz Sofii, Przeclawski zwiedził Warnę i Rilski Monastyr, położony w głębi gór na wysokości 1.100 m n.p.m., nad nim znajduje się szczyt o wysokości 3.000 m n.p.m.

W październiku 1994 roku Krzysztof Przeclawski pojechał do Szwajcarii, do Zermatt, a następnie do Lozanny na konferencję szwajcarsko-indonezyjską na temat turystyki. Zamieszkał wtedy w Zermatt, w hotelu na skraju miasta, z którego okien rozciągał się widok na Matterhorn.

„Matterhorn, który jak przyjechałem, cały świecił jeszcze w zachodzącym słońcu, a teraz widać go też dobrze, bo księżyc jest już blisko pełni i oświetla jego jedną stronę. Oprócz tego są gwiazdy... Zupełnie jak w bajce...”⁸²

W Zermatt Profesor pojechał kolejką linową do stacji znajdującej się w górach na wysokości 3.000 m n.p.m., przed Małym Matterhornem. Z tarasu widokowego podziwiał panoramę szczytów górskich z Matterhornem i drugiej strony – z Monte Rosa.

„Jest kilka wyciągów, zjeżdża dużo narciarzy, jest dużo hałasu, w sensie <urokliwości> nie ma porównania do Tatr!!! (...)

Terenów spacerowych, jak w Tatrach jest zdecydowanie mniej. Jest narciarstwo i alpinizm.”⁸³

Z Zermatt Przeclawski udał się do Lozanny. Na konferencji poruszano sprawy społecznej strony turystyki i negatywnych skutków turystyki. Wygłosił tam krótką mowę na temat potrzeby etyki w turystyce. Przedstawiony referat był

⁸⁰ Krzysztof Przeclawski: *Tourism Education in Eastern Europe*, w: *Tourism in Europe*, Durham 1992.

⁸¹ Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróz*, dz. cyt., s. 405. ⁸² Tamże s. 433.

⁸³ Tamże s. 435.

próbą adaptacji do turystyki niektórych rozważań etycznych, opartych na analizie dekalogu, prowadzonych w ramach konwersatorium na Uniwersytecie Warszawskim. Wykład został tak dobrze przyjęty przez uczestników konferencji, że zaowocował zaproszeniem do uczestnictwa w następnym roku w kolejnym spotkaniu indonezyjsko-szwajcarskim, organizowanym w Yogyakarcie w Indonezji i propozycją rozszerzenia tematu.

Podczas pobytu Przeclawskiego w Lozannie poproszono Go o spotkanie ze wspólnotą chrześcijańską w szkole turystycznej.

Ostatni dzień w Szwajcarii Profesor spędził w Lucernie, gdzie odbył dwugodzinną przejażdżkę statkiem po jeziorze Czterech Kantonów.

m. Jugosławia

W maju 1987 roku Krzysztof Przeclawski udał się do Jugosławii, do Dubrownika na sesję „badań wiedeńskich”. Dubrownik dla Profesora okazał się być „ósmym cudem świata”. Największe wrażenie wywarło na nim ufortyfikowane Stare Miasto oraz przepiękna Riwiera Wybrzeża Dalmatyńskiego.

n. Bułgaria

W sierpniu 1987 roku wyjechał do Bułgarii, do Albeny na urlop. Zwiedził wtedy Warnę, Bałczik i Dobrudżę.

„Nigdy więcej do Bułgarii!

Albena była taka <socjalistyczna>. Wiele rzeczy teoretycznie było na poziomie europejskim: urządzenie plaży z prysznicami, parasolami, kawiarenkami, sprzętem. Ale wszystko reprezentowane przez jedno państwowe przedsiębiorstwo, takie nie zróżnicowane. Hotel dobry, ale nocami nieprawdopodobny hałas pod oknem, nie pozwalający spać. Zwłaszcza niemieckie śpiewy. Piękne były natomiast spacery wzdłuż morza. Plaża rzeczywiście wspaniała”⁸⁴.

o. Izrael

Na przełomie stycznia i lutego 1988 roku Krzysztof Przeclawski wraz z żoną udał się do Ziemi Świętej. Najpierw przyjechali do Kairu. Stamtąd do Izraela. W Jerozolimie grupa otrzymała polską przewodniczkę. Pierwsza wycieczka odbyła się do El Karim, do Bazyliki Nawiedzenia św. Elżbiety. Potem państwo Przeclawscy zwiedzali kościół św. Józefa, Muzeum Męczeństwa oraz Aleję Sprawiedliwości wśród Narodów Świata, gdzie każdy kto ratował Żydów może posadzić drzewko.

⁸⁴ Tamże s. 356.

W drodze do Betlejem oglądali grób Racheli. W Betlejem Przeclawski wraz z żoną odwiedził Kościół Narodzenia i Grotę Narodzenia. Kolejnego dnia pojechali na Górę Oliwną i zwiedzali kościół grobu Marii, a także przepiękny ogród oliwny, kościół konania i grotę śpiących apostołów. Udali się również do dzielnicy arabskiej, by podziwiać meczet El Aqsa i meczet Omara. Widzieli także pozostałości świątyni Jerozolimskiej i twierdzy Antonia. Uczestniczyli też w drodze krzyżowej i byli w bazylice Grobu Świętego. W niedzielę, w Izraelu normalnym dniu pracy, udali się do Grobu Pańskiego i na mszę św. do kaplicy Franciszkanów. Następnego dnia wycieczka wyruszyła, przez pustynię Judzką, w depresję Morza Martwego i do najstarszego miasta świata – Jerycha. Stamtąd, jadąc nad Jordanem, skierowali się do Tyberiadu. Dużą atrakcją był również rejs po jeziorze do Kafarnaum. W Kafarnaum wycieczka zwiedzała ruiny synagogi, kościół Rozmnożenia Chleba, kościół Prymatu Piotra i kościół Ośmiu Błogosławieństw. Kolejnym etapem podróży był wyjazd do Tel Awiwu oraz Kany Galilejskiej i Nazaretu. Droga powrotna wiodła przez Kair, Gizę.

W dniach od 17 do 23 maja 1993 roku Przeclawski ponownie udał się do Ziemi Świętej.

„Podróż była możliwa, ponieważ organizatorzy konferencji dot. inwestowania i finansowania turystyki potraktowali mój referat nt. badań i kształcenia dla potrzeb turystyki na poziomie uniwersyteckim, jako jeden z głównych i pokryli koszt pobytu jak i podróży. Orbis zaś dał mi 75%, a Hani 50% zniżki na samolot EL AL. Izraelskie Linie Lotnicze”⁸⁵.

Z lotniska w Tel Awiwie państwo Przeclawscy udali się taksówką do Jerozolimy, gdzie miała się odbyć konferencja na temat inwestowania i finansowania przemysłu turystycznego – *The First International Conference on Investment and Financing in the Tourism Industry*.

„Orientuję się, że jest to konferencja <Żydowska>. Większość uczestników to Żydzi tak z Izraela, jak z ok. 40 innych krajów”⁸⁶.

Na konferencji obecni byli również ministrowie turystyki. Polski resort reprezentował Lucjan Niemczewski. Wszyscy zaproszeni goście uczestniczyli też w przyjęciu z okazji obchodzonych właśnie dni Jerozolimy.

Po skończonych obradach państwo Przeclawscy mieli okazję odwiedzić miejsca znane z poprzedniej podróży do Ziemi Świętej, m.in. poszli na Kalwarię i do Grobu Św. Pojechali też na zorganizowaną wycieczkę, gdzie podziwiali z zewnątrz Knesset, biuro premiera, ogród róż, ponownie Grób Św., dzielnicę żydowską, Cardo – zrekonstruowaną część starej ulicy bizantyjskiej oraz fabrykę diamentów.

⁸⁵ Tamże s. 420.

⁸⁶ Tamże s. 420.

Kolejnego dnia udali się na całodzienną wycieczkę do Negevu, by zobaczyć muzeum i namioty beduińskie, rekonstruowane ruiny starożytnego zamku znajdującego się na szlaku handlowym, Kibuc, Dom Ben Guriona oraz przedstawienie „Dzięki światło” w Masadzie.

Państwo Przeclawscy mieli również możliwość zwiedzania Jerozolimy całkiem prywatnie, co jeszcze kilka lat temu wydawało się zupełnie nierealne. Udali się więc na spacer wzdłuż Bramy Damascyjskiej, obok kościoła Franciszkanów do kościoła Zaśnięcia, a stamtąd do ściany Zachodniej i do Grobu Pańskiego. Następnego dnia pojechali do Ogródu Oliwnego. Potem spacerem po drodze „Dominus Flevit” na Górę Oliwną.

„I chyba najpiękniejszy fragment tej podróży: spacer z Góry Oliwnej do Betanii. <Zejście> do Betanii wśród arabskich wiosek, ze wspaniałym widokiem. Przechodzimy obok Betfage. W Betanii w <Domu Łazarza> pijemy wodę i kawę. Potem otworzono kościół. Zwiedzamy jeszcze przedtem <Grób Łazarza>.

Szliśmy tak, jak chodził Jezus! Cudowny dzień! Taksówką do bramy Jaffy. Przejście do Via Dolorosa. Getsemani. Piechotą do hotelu.

Kolacja z winem na dole w hotelu. Z sąsiedniego minaretu przez trzy godziny bardzo głośne modły.

23.05. – Niedziela. Kończę 66 lat.

Msza św. u Grobu w prywatnej kaplicy franciszkanów – po polsku. I jeszcze spacer do Wieczernika – otwarty! Ale w strasznym stanie! I jeszcze spacer przez dzielnicę żydowską⁸⁷.

p. Cypr

W czerwcu 1988 roku Krzysztof Przeclawski pojechał na Cypr na spotkanie redaktorów „Annals of Tourism Research”. Profesor zatrzymał się w Nikozji. Stamtąd wybrał się na wycieczkę do Paphos, po drodze zatrzymując się na wykopaliskach i w miejscu, gdzie Afrodyta narodziła się z piany morskiej. W Paphos zwiedzał dom Dionizosa. W drodze powrotnej oglądał również katakumby. W Nikozji wziął udział w wycieczce organizowanej w góry i do seminarium dla Cypryjczyków.

q. Chiny

W listopadzie 1989 roku razem z Julianem Bystrzanowskim i Romaną Kuszewską z Instytutu Turystyki, pojechał do Chin na zaproszenie National Tourism Administration. Polski Instytut Turystyki zaprosił na seminarium trzy osoby z Chin, a oni zrewanżowali się zapraszając trzy osoby z Instytutu Turystyki do

⁸⁷ Tamże s. 424.

swojego kraju. Będąc w Chinach Przeclawski miał możliwość zwiedzenia Wielkiego Muru, grobowców Mingów, placu Tien-an-men i Mauzoleum Mao. Oglądał również Zakazane Miasto, Letni Pałac.

„Rano – dzisiaj Letni Pałac. Znowu cudo! Wspaniała kompozycja, architektura. Pokoje cesarzowej. Świetne zwierzaki przy wejściu. Czapla symbolem szczęścia cesarzowej. Słoń – symbolem wiecznego Pokoju. Piękny staw – w lecie kwiat lotosu. Uroczy mostek 700 m długi pasaż z ogromną ilością malowideł. Teren letniego pobytu cesarzowej. Obiad jemy w pokoju jadalnym cesarzowej. Jej obiad składał się ze 130 dań, ale była wybredna i wiele odrzucała. Czasami (po kilku dniach) dawała zepsute służbie. Musieli jeść – inaczej skracano ich o głowę. Nasz składał się z 13 znakomitych dań! (...) Potem jezioro. Okręt marmurowy zbudowano wtedy, gdy cesarzowa przeznaczyła pieniądze zamiast na wojsko – na renowację Letniego Pałacu.”⁸⁸

Profesor wygłosił także wykład na temat funkcji turystyki w Instytucie Nauczania Języków Obcych w Pekinie.

Cała grupa udała się także na wycieczkę do Szanghaju, gdzie spotkała się z dyrektorem badań przy Administracji Turystycznej Szanghaju. Zwiedzanie Szanghaju rozpoczęli od Starego Miasta i ogrodów cesarzowej. Z Szanghaju Przeclawski, wraz z towarzyszącymi mu osobami z IT, udał się do Suzhou, nazywanego Wenecją Wschodu. W Suzhou zwiedzali wspaniałe ogrody – rezydencję, fabrykę wachlarzy z drzewa sandałowego oraz fabrykę jedwabiu. Po powrocie do Szanghaju nastąpiło spotkanie w chińskim Instytucie Turystyki, gdzie Profesor miał krótki wykład na temat socjologii turystyki. Następnie polska delegacja IT powróciła do Pekinu, gdzie odbyło się oficjalne spotkanie w Narodowej Administracji Turystyki.

Po powrocie z Pekinu, w sprawozdaniu dla Urzędu Kultury Fizycznej, Krzysztof Przeclawski napisał:

„I sądzę, że w perspektywie dalszego rozwoju polskiej turystyki do Chin (mówiliśmy m.in. o możliwościach tańszej turystyki, zwłaszcza dla młodzieży), warto uświadomić sobie, jak wiele, zwłaszcza w tym momencie historycznym, w Polsce możemy się od nich nauczyć.

Przed wszystkim – rzetelnej pracy. Ich pola są tak porządnie uprawiane, ponieważ wiedzą, co to głód. Dzisiaj, kiedy i nam trochę głód zagląda w oczy – sprawa etosu pracy jest sprawą podstawową. Następnie – kultury życia codziennego. Tego dostrzegania drugiego człowieka i jego potrzeb, tego uśmiechu i nie tylko udawanej życzliwości. Po trzecie – tej umiejętności pięknego organizowania środowiska życia. Umiejętności działania na wyobraźnię. Wyjazd do Chin stanowi wspaniałą lekcję <wychowania estetycznego>”⁸⁹.

⁸⁸ Tamże s. 375.

⁸⁹ Tamże s. 385.

r. Stany Zjednoczone Ameryki Północnej

Na przełomie stycznia i lutego 1990 roku Profesor, wraz z żoną, odbył podróż do Stanów Zjednoczonych. Zostali oni zaproszeni przez kilku profesorów amerykańskich w celu zaprezentowania wykładów i zapoznania się z pracą niektórych placówek. Wyjazd zorganizował Jafar Jafari. Po przylocie do Nowego Jorku Przeclawski skontaktował się z A. Pizamem – profesorem Uniwersytetu w Orlando, znanym mu ze spotkań „badań wiedeńskich” – i na jego zaproszenie udał się na Florydę. Państwo Przeclawscy zamieszkali w hotelu tuż obok Disneylandu. Na Wydziale Pedagogicznym Uniwersytetu w Orlando Anna Przeclawska prowadziła wykład, który tłumaczył jej mąż. W ramach atrakcji Przeclawscy zwiedzali stary fort w Orlando, Sea World, Disneyland oraz Magic Kingdom. Z Orlando udali się do Sacramento na spotkanie z prof. Valene Smith, jedną z redaktorek „Annals of Tourism Research” i członkinią Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką. Przy okazji zwiedzali stare miasto, muzeum indiańskie, „magistrat”, a kolejnego dnia Park Narodowy w Yosemite. Z Sacramento pojechali do San Francisco. Zwiedzanie miasta rozpoczęli od misji, założonej przez Franciszkanów, z kościołkiem Santa Maria de los Dolores i cmentarzem. Przez Golden Bridge udali się także do rezerwatu Red Woods. Następnym etapem podróży było Minneapolis, gdzie doszło do spotkania z Jafarem. Profesor odwiedził Menomone – miasteczko skupione wokół Uniwersytetu Wisconsin- Stout, gdzie razem z żoną prowadzili wykłady (*Tourism and the Unity of the World*). Następnie państwo Przeclawscy polecili do East Lansing, na zaproszenie profesora Twardzika, pana polskiego pochodzenia, gdzie Krzysztof Przeclawski również prowadził wykład (*Tourism is a new way of life for the polish people*). Stamtąd udali się do Nowego Jorku, gdzie zwiedzali Metropolitan Museum i uczestniczyli w koncercie w Lincoln Centre, a także odwiedzili Instytut Polski.

Po powrocie ze Stanów Krzysztof Przeclawski napisał:

„Kraj, który dumny jest z technicznego przewodzenia. Z pewnością system informatyczny jest wspaniały. Kraj życia szybkiego, możliwości awansu i dorabiania się. Kraj, w którym wszystko musi być wielkie. Wielkie przestrzenie, wielkie samochody i wieżowce, wielkie stadiony i sklepy. Kraj, w którym – wbrew pozorom – różnie bywa z prawami człowieka. Kraj, w którym, jak to dobrze powiedziała Agnieszka, wszyscy się czegoś boją: napadu, pobicia, utraty samochodu, utraty pracy, kraj konkurencji egoizmu. Na liście naszych ocen poszczególnych regionów tego bardzo zróżnicowanego przecież kraju (spośród oczywiście tylko tych, które widzieliśmy), nr 1 – będzie pusty. Na drugim miejscu znajduje się chyba Wisconsin, dalej – San Francisco, potem East Lansing, Orlando i – na końcu – Nowy Jork. Nowy Jork nie jest do życia. Może jest łatwy dla tych najbojących. Nie żałujemy tego doświadczenia, ale dobrze, że już wracamy”⁹⁰.

⁹⁰ Tamże s. 392.

W tym samym roku Profesor po raz drugi pojechał do Stanów Zjednoczonych na ostatnie spotkanie związane z „badaniami wiedeńskimi”. Więcej spotkań się nie odbyło ze względu na wybuch wojny w Jugosławii.

s. Grecja

W maju 1991 roku, z Rzymu, Profesor wyleciał do Aten, a potem na Kretę do Heraklionu, gdzie wziął udział w konferencji na temat turystyki w roku 2000. Następnego dnia po przyjeździe wybrał się na całodniową wycieczkę po Krecie. Pojechał do ruin rzymskich w Gortys, do ruin epoki minojskiej w Festos oraz na drugą stronę wyspy – Matalę. Oprócz wyżej wymienionych Przeclawski zwiedził także Knossos, Agia Pelagia, muzeum archeologiczne w Heraklionie. Z Krety poleciał do Rzymu, a następnie do Krakowa na kolejną konferencję.

t. Łotwa

W styczniu 1993 roku Krzysztof Przeclawski pojechał do Rygi na spotkanie poświęcone pamięci Ojca Aleksandra Mienia. Na spotkaniu przedstawił referat, przetłumaczony na język rosyjski, pt. *Aby wszyscy byli jedno*. W drodze powrotnej Profesor zatrzymał się w Wilnie, gdzie poszedł zobaczyć Ostrą Bramę.

u. Korea

W czerwcu 1993 roku Krzysztof Przeclawski pojechał do Seulu na III posiedzenie Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką. W przerwach między obradami Przeclawski zwiedzał miasto, muzeum narodowe, ogrody przy „Błękitnym Pałacu”, siedzibę Prezydenta, a także ośrodek informacji turystycznej. Pojechał również do skansenu Yong-in Farm Land, gdzie można zobaczyć jak żyli dawnej biedni i bogaci Koreańczycy.

v. Portugalia

W kwietniu 1995 roku Krzysztof Przeclawski wyjechał do Portugalii. Najpierw udał się na pielgrzymkę do Fatimy, gdzie odwiedził miejsce objawień Matki Boskiej. Stamtąd pojechał do Lizbony na konferencję. Pierwszego dnia odbyła się uroczysta kolacja w zamku św. Jerzego, skąd rozciąga się widok na panoramę starej Lizbony. Innymi atrakcjami, zapewnionymi przez organizatorów konferencji, był wieczór w kasynie, wycieczka na najdalej wysunięte na Zachód miejsce w Europie.

w. Kair

W czerwcu 1995 roku Profesor pojechał do Kairu na czwarte spotkanie członków Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką, na którym wygłosił referat na temat etyki w turystyce.

„Natomiast posiedzenie Akademii było raczej b. smutne, ponieważ istnieje jakieś takie odczucie, że Akademia przeżywa kryzys. Że nie bardzo jest się czymś poszczycić, jeżeli chodzi o jakąś aktywność intelektualną. Że to sprawozdanie Prezydenta było takie niemal <nijakie>. Raczej mówiło się o sprawach wewnętrznych, niż o merytorycznej działalności Akademii.”⁹¹

Poza obradami Przeclawski miał okazję być w Muzeum Egipskim oraz w Muzeum Papiirusu. Pojechał także wraz z grupą zwiedzać piramidy. Udało mu się wejść do wnętrza piramidy Cheopsa.

„Rzeczywiście, ćwiczenie gimnastyczne takie, którego się nie spodziewałem. Trzeba było iść na wprost zgiętym, bardzo niskim korytarzem, do góry w bardzo dusznej przestrzeni. Powietrza było tam nie wiele, tak że było to bardzo trudne. Ale doszliśmy do grobu króla, a potem – jeszcze wyżej – do grobu królowej. To przeżycie niesamowite – być we wnętrzu Piramidy!”⁹²

Kolejnego dnia zorganizowano ponownie wycieczkę do piramid. Tym razem oglądano zrekonstruowaną łódź, którą przewożono zwłoki Faraona, aby mógł on zwiedzać ważne miejsca w kraju. Zwiedzano również, nieudostępnione jeszcze turystom, wykopaliska grobów robotników pracujących przy budowie piramid. Wieczorem tego dnia odbył się rejs statkiem po Nilu.

Profesor uczestniczył także w przedstawieniu „Son et Lumière” („Światło i Dźwięk”) przy piramidach, wycieczce do Sakkary (gdzie znajduje się bardzo stara Piramida Schodowa) i do Memfis (gdzie oglądał słynnego Sfinksa, posąg Ramzesa).

x. Indonezja

W dniach od 21 do 29 sierpnia 1995 roku Krzysztof Przeclawski przebywał na konferencji w Indonezji, w Yogyakarcie. W przerwach między sesjami wraz z grupą pozostałych uczestników konferencji miał okazję zwiedzać Prabanana (największą świątynię hinduską), pałac sułtański oraz największą świątynię buddyjską w Borobudur.

„Robi to rzeczywiście wielkie wrażenie. Jest to jeden z <siedmiu cudów świata>. (...) Ta wspaniała świątynia składa się z całego szeregu stopni, obrazujących etapy drogi do nieba. Nieprawdopodobne ilości różnych posągów Buddy, często z po-

⁹¹ Tamże s. 450.

⁹² Tamże s. 453.

ucinanymi głowami. Na górze tzw. słupy – w których siedzą różne posągi Buddy. Wspaniały widok ze szczytu⁹³.

Podczas tego pobytu Przeclawskiemu udało się wraz z kolegą pojechać na dwa dni na Bali. Na Bali uczestniczyli w wielkiej ceremonii kremacyjnej, która odbywa się raz na pięć lat.

„... Widzieliśmy ze 30 – 40 <trumien> (oczywiście nie w naszym rozumieniu) niesionych z głośnymi krzykami. Ciała znajdują się na takiej konstrukcji bardzo pięknie ozdobionej. Jest tam napisane imię osoby zmarłej. Niesie się to na takiej jakby <tratwie> z prętów, niesie to kilkanaście osób – jest to bardzo ciężkie. Na górze stoi ktoś przy zwłokach. Jest mnóstwo różnych darów, ozdób, chust. Niektórzy nieśli na przykład żywe małe prosiaczki. Taka procesja przechodzi jedna za drugą. Na czele idzie zawsze ktoś z taką długą trzcinią. Cały czas słychać muzykę. Potem następuje wyjmowanie ciał z tych urządzeń, składanie do przygotowanego ozdobnego stosu, wyglądającego jak wielki koń. Na dół kładzie się drzewo. Całość objęta jest różnymi prętami bambusowymi, ludzie składają najrozmaitsze ofiary. Trwa to wszystko ponad dwie godziny. (...) Po jakiś dwóch godzinach te stosy zaczynają płonąć tak potężnym płomieniem, że aż dziw, iż las od tego płomienia się nie zajmuje⁹⁴.

Po uroczystości zbiorowej kremacji Profesor udał się na zwiedzanie miasta i znajdujących się tam licznych świątyń. Duże wrażenie wywarł na nim położony w okolicach lasu hotel, który składał się z kilkudziesięciu pawilonów – niby chatek, krytych słomą – nowoczesnie wyposażonych. Drugiego dnia Przeclawski wraz z towarzyszem udał się do muzeum i na targ.

y. Japonia

W sierpniu 1998 roku Krzysztof Przeclawski pojechał do Japonii na zaproszenie Nomura Center for Longlife Integrated Education. W Tokyo odbył się kongres Nomura Center oraz wielkie przyjęcie w salach Muzeum Sztuki Współczesnej. Podczas pobytu w Tokyo Profesor był na przedstawieniu w teatrze NOH, które wywarło na nim wielkie wrażenie. Następnie poleciał do Kyoto, gdzie zwiedzał pałac Szoguna, świątynie buddyjskie i szinto. Kolejnym etapem podróży była Hiroszima. Wycieczka autokarem udała się na miejsce Pamięci i do muzeum.

„Długa aleja wiedzie od muzeum, poprzez miejsce wybuchu bomby do rzeki. Na drugim brzegu ruiny częściowo zachowanego budynku z charakterystyczną kopułą. Składamy kwiaty w miejscu wybuchu bomby. Składamy wieniec z papierów – tych wieńców jest wszędzie pełno. Zaczęła je robić dziewczynka napromieniowana, która wiedziała, że musi umrzeć. Robiła je w formie papierowych żurawii. Dalej jest jej pomnik – z sylwetką żurawia. (...)

⁹³ Tamże s. 464.

⁹⁴ Tamże s. 466-467.

W muzeum ogromne wrażenie robią fragmenty muru z odcisniętym cieniem człowieka, resztki odzieży, zdjęcia, wielka mapa plastyczna pokazująca obszar zniszczeń. Na kamieniach znamieny napis: <można dotykać>. Dużo wycieczek szkolnych. Dotknąłem. Złożyłem podpis pod apelem o likwidację broni nuklearnej. Wpisałem się do książki pamiątkowej. Zobaczyłem tam też wpis Jana Pawła II⁹⁵.

Na zakończenie swojej książki Krzysztof Przecławski zadaje sobie pytanie, co wszystkie przebyte przez niego podróże wniosły w Jego życie. I jednocześnie odpowiada sobie, że zarówno wyjazdy krajowe, jak i zagraniczne pozwoliły Mu „więcej rozumieć”, poszerzyć swoje horyzonty myślowe, swoją wiedzę. Podróże zaspokoili Jego potrzeby zmian, nowych doświadczeń i poznania różnorodnego świata przyrody, świata kultury, miejsc świętych oraz ludzi.

---

⁹⁵ Tamże s. 477.

Rozdział II

Próba charakterystyki twórczości naukowej Krzysztofa Przeclawskiego, poświęconej humanistycznym problemom turystyki

Profesor Krzysztof Przeclawski w swojej pracy naukowej zajmuje się socjologią turystyki, która rozwijała się wraz z badaniami i którą w dużej mierze kształtował. Jego kontakt z tą dziedziną nauki rozpoczął się w 1968 roku, kiedy to ówczesny dyrektor Międzynarodowego Ośrodka Wyższych Studiów nad Turystyką w Turynie, Kazimierz Libera, zaproponował Mu prowadzenie wykładów z socjologii turystyki. Ta powstająca dopiero dziedzina była dla Niego niemal nieznaną, ale rok zwłoki, jaki minął do rozpoczęcia wykładów, dał Mu możliwość zapoznania się z istniejącą literaturą naukową i na rozpoczęcie własnych badań. Równoległe z wykładami w Turynie Profesor prowadził badania i wykłady z zakresu socjologii turystyki w Uniwersytecie Warszawskim, Uniwersytecie Jagiellońskim, w Szkole Głównej Planowania i Statystyki oraz w krakowskiej Akademii Wychowania Fizycznego. Podczas swojej pięćdziesięcioletniej pracy naukowej i dydaktycznej, oprócz socjologii turystyki, Krzysztof Przeclawski zajmował się również socjologią ogólną, socjologią miasta, socjologią wychowania, zagadnieniami dotyczącymi człowieka i religii oraz etyką w turystyce.

Jako dyrektor Instytut Turystyki w latach 1983-1991 rozpoczął międzynarodowe badania porównawcze nad zmianami, jakie niesie turystyka. W latach 1986-1990 był kierownikiem Centralnego Programu Badań Podstawowych nad Turystyką 08.06. *Turystyka jako czynnik przemian rozwoju społeczno-gospodarczego*. Stworzenie tego programu badawczego było konieczne ze względu na brak w Polsce systematycznie prowadzonych i metodologicznie poprawnych badań nad ruchem turystycznym. Ponadto dotychczasowe badania nie miały charakteru interdyscyplinarnego i były rozproszone, a co za tym idzie – nie dostarczały materiału do syntezy. Prowadzone w ramach programu badania dotyczyły wzajemnych zależności pomiędzy turystyką a rozwojem gospodarczym, społecznym i kulturowym kraju. Rozwój ten mierzono za pomocą stopnia zaspokojenia potrzeb jednostek i zbiorowości (turystów i mieszkańców miejscowości recepcyjnych), w odniesieniu do poziomu, jakości i sensu życia. Badania miały dostarczyć wiedzy z zakresu historii turystyki (przede wszystkim polskiej), wiedzy o warunkach ułatwiających bądź utrudniających rozwój turystyki krajowej międzynarodowej, informacji o stanie turystyki i jej tendencjach rozwojowych oraz wiedzy

o politycznych, społecznych, ekonomicznych, wychowawczych, zdrowotnych i przestrzennych skutkach rozwoju turystyki. Na podstawie zgromadzonej wiedzy i dotychczasowego dorobku badania te umożliwiły sformułowanie programu działania. Program ten uwzględniał zadania dla organów kierowniczych państwa, poszczególnych resortów, urzędów wojewódzkich i gminnych oraz przedsiębiorstw i organizacji społecznych zajmujących się turystyką. Uwzględniono także zadania w dziedzinie kształtowania świadomości społecznej i wychowania poprzez oddziaływanie środków masowego przekazu, działalność szkół i uczelni wyższych. Program przewidywał całościową koncepcję w zakresie kształcenia i doskonalenia kadr dla turystyki. Badania te miały obejmować kierunki polityki społecznej, ekonomicznej, przestrzennej, legislacyjnej oraz w odniesieniu do organizacji i zarządzania turystyką. Centralny program badawczy obejmował projekt siedmiu grup tematycznych (Kierunki rozwoju turystyki krajowej i zagranicznej w Polsce do 2000 roku i w dalszych horyzontach czasowych. Uwarunkowania, trendy, prognozy; Modele wypoczynku wakacyjnego w Polsce. Kultura zachowań turystycznych; Potencjał przestrzenny a rozwój turystyki polskiej; Turystyka jako czynnik przemian w odniesieniu do jednostki i do środowiska społecznego i kulturowego; Turystyka w rozwoju gospodarczym kraju; Organizacja i zarządzanie w sferze turystyki, kadry w turystyce; Historyczny rozwój turystyki. Problemy budowy teorii turystyki.) W ramach programu zostało wykonanych ponad 100 prac badawczych.⁹⁶

Podczas swojej kadencji na stanowisku dyrektora Instytutu Turystyki Profesor Przeclawski wyznaczał podstawowe kierunki jego działania. Pod kierownictwem Przeclawskiego Instytut koordynował Centralny Program Badań Podstawowych, którego głównym celem było ukazanie roli turystyki w rozwoju społeczno-gospodarczym kraju. Działalność Instytutu w zakresie szkolenia i doskonalenia kadrw latach 1986-1990 uległa znacznemu rozwinięciu. W 1986 roku powstało Konwersatorium Wiedzy o Turystyce, a Sekcja Organizacji Kształcenia została przekształcona w Ośrodek Szkolenia. Szkoleniem zostali objęci pracownicy administracji terenowej, pracownicy przedsiębiorstw turystycznych i działacze organizacji społecznych. Zorganizowano również seminaria dla pracowników naukowych i studentów kierunków turystycznych. W zakresie działalności informacyjnej miano sporządzić rejestry instytucji, osób i tematów prac naukowych dotyczących turystyki. Instytut Turystyki kontynuował wydawanie „Informacji Bieżącej”, „Biuletynu Informacyjnego” oraz „Problemy Turystyki”. Te ostatnie od 1987 roku ukazywały się również w języku angielskim. Również za kierownictwa Profesora zrodziła się idea stworzenia przy Instytucie Centralnej Naukowej Biblioteki Turystycznej. Instytut Turystyki prowadził też samodzielną współpracę

---

⁹⁶ Krzysztof Przeclawski, Adam Mazur: *Centralny Program Badawczy: Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego*. „Problemy Turystyki” 1986, nr1, s. 67-81.

z zagranicą, m.in. z takimi ośrodkami naukowymi, jak: Naukowy Instytut Turystyki w Bratysławie, Instytut Badań Młodzieży w Sofii, Instytut Handlu Wewnętrznego i Turystyki w Budapeszcie, Instytut Geografii Uniwersytetu w Greifswald. IT prowadził również badania w ramach programu badań porównawczych „Turystyka w kontekście społeczno-kulturowym jako czynnik przemian”, pod kierownictwem Europejskiego Ośrodka Koordynacji Badań Nauk Społecznych w Wiedniu.⁹⁷

W latach 1983-1990 Krzysztof Przeclawski był współdyrektorem międzynarodowego programu badań „Turystyka jako czynnik przemian”, koordynowanego przez Ośrodek Nauk Społecznych w Wiedniu. Głównym koordynatorem programu badawczego był dr Julian Bystrzanowski. Wyniki z pierwszej części badań, obejmującej lata 1982-1989, zostały opublikowane w formie zbiorowych raportów w dwutomowym wydaniu – *Tourism as a factor of change – National case studies* (tom I) oraz *Tourism as a factor of change – A Sociocultural Study* (tom II)⁹⁸. Raport z badań przeprowadzonych w Polsce został udostępniony w bibliotece Instytutu Turystyki⁹⁹. Druga faza badań (lata 1990-1992) przeprowadzana miała być w ówczesnej Jugosławii, Wielkiej Brytanii (Walia), USA (Floryda i Teksas), Meksyku i Grecji.¹⁰⁰

Lata pracy naukowej Profesora zaowocowały opublikowaniem kilkunastu pozycji książkowych, kilkudziesięciu artykułów w wydawnictwach ciągłych i zwartych oraz powstaniem referatów, prezentowanych na licznych konferencjach naukowych w Polsce i za granicą.

W artykule *Wiek XX – wiek turystyki*¹⁰¹, poprzedzającym wydanie pierwszej książki o tematyce turystycznej, czytamy, iż każdy człowiek wędruje z miejsca na miejsce, poczynając od epoki barbarzyńskiej na erze cywilizacji kończąc. Profesor przedstawia krótki rys historii turystyki na świecie i w Polsce. Początki turystyki europejskiej sięgają starożytności. W czasach greckich i rzymskich odbywano liczne podróże (posłów, kupców, pielgrzymki do miejsc świętych, podróże w interesach, do miejscowości kąpielowych, na Igrzyska Olimpijskie, dla przyjemności, samokształcenia) podczas których poznawano obce kraje i nawiązywano kontakty społeczne z ich mieszkańcami. Już wtedy budowano domy gościnne, zajazdy,

---

⁹⁷ Krzysztof Przeclawski: *Podstawowe kierunki działania Instytutu Turystyki w latach 1986-1990*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1986, nr 3, s. 40-43.

⁹⁸ *Tourism as a factor of change – National case studies* (tom I) oraz *Tourism as a factor of change – A Sociocultural Study* (tom II). European Coordination Centre for Research and Documentation in Social Sciences, Vienna 1989.

⁹⁹ W. Bartosiewicz, H. Gogolewska, J. Łaciak: *Przemiany społeczne i kulturowe w środowiskach odwiedzanych przez turystów*. Instytut Turystyki, Warszawa 1989.

¹⁰⁰ Krzysztof Przeclawski: *Drugi etap badań wiedeńskich*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 4, s. 84.

¹⁰¹ Krzysztof Przeclawski: *Wiek XX – wiek turystyki*. „Kultura i Społeczeństwo” 1972, nr 4, s. 87-104.

restauracje, gospody i stajnie, gdzie można było wypożyczyć konie. Wytworzono także zwyczaje i przepisy prawne, mające na celu ochronę podróżujących. Turystyka w średniowieczu i w czasach renesansu obejmowała przede wszystkim podróże kupców i pielgrzymów, a także wysłanników politycznych, rzemieślników i studentów. Podróże typowo turystyczne były jednak nieliczne. Wyjątkiem od tej reguły była wyprawa poety Francesca Petrarki, odbyta w 1336 roku. Szczególnie miejsce w rozwoju turystyki miały z pewnością podróże Marca Polo do Chin (1271 r.). Odkrycie Ameryki oraz postęp w nawigacji pozwoliły w XIV i XV wieku na rozwój podróży morskich. Na przełomie XV i XVI wieku odnotowano pierwsze wędrówki o charakterze poznawczym. A w XVII wieku upowszechnił się wśród wyższych sfer zwyczaj „wyjazdów do wód”. Również siedemnaste stulecie zapoczątkowało wydawanie przewodników specjalnie dla turystów. W 1662 roku ukazał się pierwszy przewodnik po Francji *Guide de Saint-Morice*. Pod koniec XVII wieku można było spotkać osoby, które pełniły funkcje przewodników. Na przełomie XVII i XVIII wieku rozpowszechnił się zwyczaj podróży z Anglii na kontynent – „grand tour” po Europie. Wtedy też narodziło się pojęcie turysty, a w niektórych krajach wprowadzono paszporty. W XIX i XX wieku turystyka światowa zaczęła się rozwijać szczególnie intensywnie, dzięki rozwojowi nauki i techniki, postępującym procesom urbanizacji, wzrostowi poziomu życia, zwiększeniu się ilości czasu wolnego, rozwojowi oświaty i środków masowego przekazu, a także dzięki świadomej polityce państwowej właśnie w dziedzinie turystyki. Przełom wieków XIX i XX to okres intensywnego rozwoju środków transportu, rozbudowy hoteli, tworzenia się biur podróży i organizacji turystycznych. Turystyka przestała być również elitarna, powoli zaczęła się rodzić zorganizowana turystyka masowa.

W Polsce pierwsze wędrówki odbywali posłowie, kupcy i pielgrzymi. W miarę powstawania i rozwoju uniwersytetów, w XIV i XVI wieku, rozpowszechniły się wyjazdy młodzieży na studia. Turystyka dla celów przyjemnościowych była nieznaną. Do wyjątków należała podróż w Tatry Beaty Łaskiej, w okolicy Zielonego Stawu Kieżmarskiego, podjęta w 1563 roku. W związku z zaistniałą sytuacją polityczną w XVII i XVIII wieku nastąpił zanik zainteresowań podróżniczych. Zmieniło się to dopiero pod koniec XVIII wieku. Z tego okresu znane są podróże Jana hr. Potockiego i Józefa Szymanowskiego. Zainteresowanie turystyką wzrosło w XIX wieku. Rozpowszechniły się wtedy wyjazdy do uzdrowisk i do miejscowości letniskowych. Rozwinęła się też turystyka poznawcza. Ukształtowały się wtedy podstawy ruchu krajoznawczego. Szczególną rolę odegrali wtedy Stanisław Staszic, Julian Ursyn Niemcewicz i Wincenty Pol. Za twórcę ruchu krajoznawczego uważa się Aleksandra Janowskiego, który współtworzył Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (PTK 1906 r.). Szczególnie zasłużonym dla turystyki polskiej był również Mieczysław Orłowicz, autor licznych przewodników i pamiętników,

które obejmowały znaczny okres historii polskiej turystyki. Duże znaczenie, dla turystyki polskiej XIX i XX wieku, miało odkrycie przez Tytusa Chałubińskiego piękna gór i leczniczego klimatu Zakopanego oraz powstanie w 1873 roku Towarzystwa Tatrzańskie. W okresie międzywojennym w Polsce rozwijały się nowe formy turystyki (np. wyjazdy na imprezy turystyczno-kulturalne), a także powstawały Szkolne Koła Krajoznawcze PTK, szkolne schroniska młodzieżowe, a w 1929 roku utworzono Robotnicze Towarzystwo Turystyczne. Rozszerzyła się baza transportowa i turystyka samochodowa. Wiek XIX i XX był okresem kształtowania się organizacyjnych form turystyki i jej upowszechniania.

W tym artykule Przeclawski przedstawia również obraz turystyki współczesnej. Turystyka rozwijała się intensywnie po II wojnie światowej, zwłaszcza od połowy lat pięćdziesiątych. Według autora tempo rozwoju turystyki będzie wzrastać nadal ze względu na następujące przyczyny: przedłużanie się średniej długości życia ludzkiego, wzrost dochodów ludności, rozwój szybkich środków transportu, skracanie czasu pracy, urbanizacja świata, wzrost znaczenia informacji, rozwój świadomej polityki na rzecz popierania turystyki. Dlatego też turystyka zdaje się być zjawiskiem powszechnym, demokratycznym i masowym. Po II wojnie światowej szczególnie rozwijała się turystyka młodzieży i kobiet, krajowa i międzynarodowa. Na znaczeniu zyskała turystyka zorganizowana. Rozwój ruchu turystycznego w Polsce cechowała duża dynamika ilościowa i duże braki jakościowe (w odniesieniu do infrastruktury turystycznej i towarzyszącej oraz do wykwalifikowanej kadry). Z wychowawczego punktu widzenia najbardziej interesująca dla Przeclawskiego była jednak turystyka kwalifikowana, którą w latach sześćdziesiątych uprawiała znacznie wzrastająca liczba osób.

Swoją uwagę Profesor poświęca także turystyce jako przedmiotowi badań socjologicznych. Turystyka bowiem wywołuje w wielu krajach i miejscowościach skutki społeczne. Uprawianie turystyki powoduje przemiany w osobowości człowieka, które powinny być przedmiotem zainteresowań psychologów i pedagogów. Według Przeclawskiego przedmiotem socjologii turystyki jest turystyka jako zjawisko społeczne, jego przebieg, jego przyczyny i skutki zarówno w odniesieniu do kraju, z którego pochodzą turyści, z kraju odwiedzanego przez turystów oraz do samych turystów. Badania nad turystyką powinny mieć charakter interdyscyplinarny i w miarę możliwości charakter badań porównawczych, ciągłych, międzynarodowych. Należy także opracować standaryzowane narzędzia badawcze do powtarzalnego stosowania i podejście funkcjonalne, które łączyłoby się z wartościowaniem, z odniesieniem do określonego modelu turysty i turystyki.

W swoim artykule podkreśla również znaczenie kulturalnych i wychowawczych skutków turystyki na płaszczyźnie społecznej i indywidualnej. Rozwój turystyki przyjazdowej może zmienić oblicze odwiedzanych miast i regionów. Powoduje rozwój istniejących i powstawanie nowych formalnych i nieformalnych

instytucji społecznych. Powoduje też zmiany w strukturze społecznej mieszkańców oraz rozwój niektórych procesów społecznych, niekoniecznie w społecznie pożądanym kierunku. W odniesieniu do jednostki turystyka staje się czynnikiem rozwoju kulturalnego i wychowania człowieka poprzez bezpośrednie poznanie świata, kształtowanie uczuć i stwarzanie możliwości działania twórczego. Wykorzystywana jest także jako środek resocjalizacji młodzieży trudnej.

Na zakończenie Profesor zaznacza, iż turystyka może być drogą do jedności świata i do odnowy człowieka, drogą do odnalezienia siebie i drugiego człowieka. Turystyka przyszłości powinna być turystyką aktywną, twórczą, zadaniową, nową formą interakcji międzyludzkich i wymiany kulturowej.

Książka pt. *Turystyka a wychowanie*¹⁰² powstała, jak sam autor podkreśla we wstępie, jako praca popularnonaukowa przeznaczona głównie dla wychowawców i organizatorów turystyki.

Pierwsze rozdziały publikacji poświęcone są pojęciu turystyki, którą Profesor definiuje jako „całokształt procesów związanych z czasową dobrowolną zmianą miejsca w przestrzeni, połączoną ze zmianą środowiska i rytmu życia oraz z wejściem w kontakt osobisty z przyrodą, wytworami kultury lub ludźmi odwiedzanego kraju, regionu czy miejscowości”¹⁰³, a także rozwojowi turystyki na świecie, głównie w Europie i w Polsce. W dalszej kolejności autor scharakteryzował ówczesną turystykę, jej różnorodne formy oraz czynniki determinujące wyjazdy turystyczne. Turystyka lat 70. XX wieku w krajach socjalistycznych to proces masowy, będący koniecznością życiową, a więc nie elitarny, lecz demokratyczny. Jest to zjawisko coraz bardziej zróżnicowane pod względem form, zinstytucjonalizowane, zorganizowane, a równocześnie intensywnie rozwija się turystyka indywidualna.

Przeclawski zwraca też uwagę czytelnika na fakt, iż turystyka jest również przedmiotem badań socjologicznych, bowiem jest istotnym czynnikiem przemian społecznych. Przedstawione zostały więc społeczne skutki rozwoju turystyki wyjazdowej (zmiany w życiu społecznym miasta, regionu, kraju, z którego wyjeżdżają turyści; pośredni wpływ turystyki wyjazdowej na życie społeczne mieszkańców, którzy w tych wyjazdach nie uczestniczą) i przyjazdowej (rozwój dotychczasowych i powstawanie nowych instytucji społecznych; rozwój niektórych procesów społecznych; przemiany w strukturze społecznej ludności; przemiany w systemie wartości i zachowaniu się ludzi)¹⁰⁴.

¹⁰² Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a wychowanie*, dz. cyt.

¹⁰³ Tamże s. 129.

¹⁰⁴ Tamże s. 55-66.

Najważniejszą jednak część pracy stanowią rozważania dotyczące turystyki jako instytucji współczesnego wychowania (wychowanie dla autora to „całokształt oddziaływań społeczno-kulturowych, grupowych i jednostkowych, bezpośrednich i pośrednich, formalnych i nieformalnych, zamierzonych i niezamierzonych, powodujących względnie trwałą zmianę w osobowości jednostki w kierunku jej socjalizacji”¹⁰⁵). Według Przeclawskiego wychowawcze skutki turystyki dotyczą turystów oraz ludności terenów recepcyjnych. Podaje on cele wychowania przez turystykę, sposoby realizacji, uwarunkowania oraz ich skuteczność. Autor dowodzi, iż turystyka może wychowywać, jak również zwiększyć oddziaływanie wychowawcze takich instytucji jak szkoła, organizacje młodzieżowe, zakład pracy lub też rodziny czy środków masowego przekazu. Szczególnie duży wpływ wychowawczy posiadają bezpośredni uczestnicy wyjazdu turystycznego, zwłaszcza młodzież, wychowawcy, instruktorzy, przewodnicy, itd. Turystyka może być także traktowana jako środek przeciwdziałający niektórym przejawom patologii społecznej wielkomiejskiej cywilizacji, jak również może odegrać ważną rolę w procesie profilaktyki resocjalizacji trudnej młodzieży. Dla Przeclawskiego „wychowanie [przez turystykę] staje się <wychowaniem w ruchu>”¹⁰⁶.

W zakończeniu autor podejmuje próbę sformułowania wniosków, których ewentualne wdrożenie ułatwiłyby dalszy, prawidłowy rozwój turystyki. Dotyczyły one planowania przestrzennego, inwestycji, transportu, zaopatrzenia w sprzęt, rozwoju handlu, informacji i propagandy turystycznej, a co najważniejsze zadań wychowawczych rodziny, szkoły, organizacji młodzieżowej, zakładu pracy.

W artykule *Turystyka czynnikiem przemian społecznych i kulturowych*¹⁰⁷ Krzysztof Przeclawski dowodzi, iż turystyka jest spotkaniem z przyrodą, z ludźmi, ze społeczeństwem kraju lub miejscowości odwiedzanej i jego kulturą. Jest więc zetknięciem się kultur – kultury zbiorowości turystów i zbiorowości odwiedzanej. Dla zbiorowości terenów odwiedzanych skutkami takiego spotkania są przemiany w zakresie zagospodarowania przestrzennego, ekonomicznym, politycznym i administracyjnym, społecznym i kulturowym. Przemiany w dziedzinie społeczno-kulturowej zachodzą w czterech podstawowych dziedzinach, w strukturze społecznej, w funkcjonowaniu instytucji społecznych, w postawach i zachowaniach ludności oraz w procesach społecznych, w kulturze zbiorowości. Przemiany w strukturze społecznej dotyczą struktury zawodowej, wykształce-

¹⁰⁵ Tamże s. 67.

¹⁰⁶ Tamże s. 133.

¹⁰⁷ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka czynnikiem przemian społecznych i kulturowych*. „Polityka Społeczna” 1978, nr 8, 15-17.

nia, dochodów, struktury prestiżu i struktury władzy. Struktura społeczna staje się bardziej różnorodna. Przemiany polegają na przechodzeniu z dotychczasowo wykonywanych zajęć i zawodów do innych zawodów. To pociąga za sobą zmiany w strukturze dochodów. Wzrost dochodów uwarunkowany jest niejednokrotnie koniecznością zdobycia wykształcenia czy nowych kwalifikacji. Dlatego też można zaobserwować korzystne zmiany w strukturze wykształcenia. Źródłem prestiżu staje się dochód z pracy w sektorze turystycznym. Niekorzystnym zjawiskiem w miejscowościach turystycznych może być fakt przechodzenia władzy administracyjnej i politycznej w ręce osób z zewnątrz. W miejscowościach i regionach przyjmujących turystów powstają nowe instytucje społeczne i rozwijają się te już istniejące. Są to głównie instytucje bezpośrednio związane z obsługą ruchu turystycznego. Przemianom podlega również rodzina, sąsiedztwo, grupy rówieśnicze, kontrola społeczna. Są to np. procesy demokratyzacji zachodzące w rodzinie, w stosunkach rodzice – dzieci. Zmiany w postawach i zachowaniach niektórych grup ludności miejscowej, zwłaszcza młodzieży, przejawiają się głównie w rozwoju postaw tolerancji wobec przekonań i zachowań odmiennych. Miejscowość turystyczna adaptuje różnorodność wzorów zachowań i systemów wartości przynoszonych przez turystów. Ogólnie rzecz biorąc, postawy ludności miejscowej zmiernieją w kierunku rozszerzenia jej horyzontów życia, zerwania z zaściankowością. W miejscowościach turystycznych zaobserwować można także rozwój wielu procesów patologii społecznej (prostyucji, przestępczości, nielegalnego handlu, alkoholizmu, narkomanii, zwiększonej swobody seksualnej). W miejscowościach recepcyjnych daje się zauważyć często intensywny rozwój kultury regionalnej. Jednak przez turystykę zakłócony zostaje normalny rytm życia, co może spowodować, że kultura regionalna stanie się szybko kulturą sztuczną, skomercjalizowaną, pozbawioną autentycznych wartości. Autor stawia więc sobie pytanie, czy na tle obserwowanych zjawisk, zachodzących w zbiorowościach odwiedzanych, przemiany powstałe pod wpływem turystyki można ocenić jako pozytywne, czy negatywne. Niektórzy specjaliści uważają, że turystyka międzynarodowa jest czynnikiem wybitnie dysfunkcyjnym z punktu widzenia systemu społecznego i kulturowego krajów rozwijających się. Inni są zdania, że oprócz korzyści ekonomicznych duże znaczenia mają także korzyści społeczne i kulturowe.

Według autora turystyka jest przede wszystkim spotkaniem kultur, w trakcie którego dokonuje się wymiana wartości. Wymiana ta dokonuje się na poziomie jednostki, grupy oraz całej zbiorowości wysyłającej bądź przyjmującej turystów. Wymiana wartości podczas wyjazdu turystycznego może dokonać się pomiędzy jednostkami (turysta – gospodarz), jednostką a grupą czy grupą a jednostką (turysta – grupa przyjmująca, grupa turystów – gospodarz), między grupami wysyłającymi turystów, samych turystów i gospodarzy oraz zbiorowo-

ścią wysyłającą (naród), jednostką lub grupą turystów a zbiorowością przyjmującą. Każdy człowiek i każdy naród powinien odkrywać własną drogę rozwoju. Powinien być świadom wartości, jakie go różnią, a nie wywyższają, od innych jednostek i narodów.

Na zakończenie Profesor przedstawia podstawowe zasady polityki w zakresie kształtowania tzw. mądrej turystyki. Należy przede wszystkim opracowywać i stale aktualizować programy rozwoju i plany turystycznego zagospodarowania obszarów turystycznych. Powinno się uwzględnić optymalne dla danego terenu nasilenie ruchu turystycznego w przekroju całego roku i w przekroju sezonów turystycznych. Uwzględnić należy korzyści ekonomiczne i społeczne całej ludności miejscowej. W zakresie wyjazdów zagranicznych należy uwzględnić preferencje niektórych kierunków wyjazdów. Turystyka o charakterze specjalistycznym, o charakterze wymiany wartości pomiędzy poszczególnymi środowiskami i zespołami ludzkimi, powinna być zdecydowanie popierana. W odniesieniu do zagranicznej turystyki przyjazdowej do Polski należy uwzględnić zasadę tworzenia warunków do przyjazdów turystów poprzez spełnianie wymogów standardu międzynarodowego. Konieczne jest więc zapewnienie wysokiego poziomu usług noclegowych, gastronomicznych itp., odpowiedniego zagospodarowania turystycznego, funkcjonalności infrastruktury, odpowiedniej informacji, kształtowania postaw gościnności oraz zatrudnienia osób właściwie pełniących funkcje przewodników wycieczek.

Książka *Socjologiczne problemy turystyki*¹⁰⁸ powstała na podstawie analizy literatury przedmiotu jak i doświadczenie autora, wynikające z prowadzenia przez niego wykładów i seminariów w Międzynarodowym Ośrodku Studiów Wyższych nad Turystyką w Turynie w latach 1969-1975¹⁰⁹. Publikacja ta jest wyrazem naukowych poglądów Krzysztofa Przeclawskiego, a jednocześnie zaproszeniem do dyskusji na poruszone tematy.

Przeclawski w swojej publikacji ukazuje turystykę jako proces zetknięcia się kultur oraz jego skutki społeczne i wychowawcze. Przedstawia także charakterystykę rozwoju turystyki oraz jej współczesny obraz na świecie, a w szczególności w Polsce. W rozdziale *Socjologia turystyki* autor wskazuje na turystykę jako przedmiot badań nauk socjologicznych i konstruuje własną definicję turystyki. W dalszej kolejności rozważa zespół warunków, od których zależy przede wszystkim to, aby społeczne, kulturowe i wychowawcze skutki turystyki sprzyjały rozwojowi człowieka i społeczeństwa, oraz aby turystyka mogła stawać się czynnikiem

¹⁰⁸ Krzysztof Przeclawski: *Socjologiczne problemy turystyki*, dz. cyt.

¹⁰⁹ Szersze informacje na ten temat – zob. rozdz. I niniejszej pracy.

pozytywnych przemian społecznych i osobowościowych. Kolejno zostały więc omówione zespoły tych warunków dotyczących gospodarzy, czyli związanych z organizacją recepcji i polityką recepcyjną, a także dotyczących przyjezdnych, czyli związanych z optymalnym typem turysty, motywacjami wyjazdu i polityką wyjazdową. Poruszony został również problem optymalnych typów turystyki i zetknięcia się kultur turystów i zbiorowości miejsc odwiedzanych. Następnie autor dokonał analizy pozytywnych i negatywnych przemian, jakie pod wpływem turystyki mogą zachodzić w osobowości turysty i w kulturze zbiorowości odwiedzanych. Sformułował też zalecenia, dotyczące optymalnego modelu turystyki, jaki należy preferować.

Jednak szczególną uwagę Przeclawski poświęca turystyce jako zjawisku, któremu towarzyszy wymiana wartości. Turystyka może być bowiem czynnikiem wzbogacania osobowości jednostki (turysta a osoba odwiedzana), małych grup społecznych (grupy wędrujących turystów a grupy mieszkańców), a nawet całych narodów (wzbogacenie kultury kraju odwiedzanego i wysyłającego turystów). Bardzo ważna jest tu młodzież, zarówno podróżująca, jak i odwiedzana. Szczególną rolę w wymianie wartości odgrywa turystyka poznawcza i twórcza. Turystyka może stać się czynnikiem rozwoju, wychowującym jednostkę, kształtującym młodzież i czynnikiem przekształcania społeczeństw.

We wprowadzeniu do książki pt. *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*¹¹⁰, Człowiek – Turystyka – Społeczeństwo autorstwa Przeclawskiego, poruszone zostają kwestie człowieka i poznania otaczającego go świata oraz roli turystyki we współczesnym świecie. W procesie poznawania rzeczywistości dla człowieka najważniejsze było zawsze doświadczenie osobiste oraz wiara w autorytet. W obydwu przypadkach pojawiają się jednak zakłócenia, zarówno ze strony niedoskonałości zmysłów ludzkich, czy też błędnego wnioskowania itd., jak również spowodowane występowaniem fałszywych autorytetów. Niepozbawione błędów jest również poznanie naukowe, które pomimo tego poszerza horyzonty myślowe ludzi. Źródłem poznania dla człowieka są także środki masowego przekazu, jednak zakłócenia są tu szczególnie silne, ze względu na zalew informacji, często podawanych wybiórczo i tendencyjnie. Poznanie takie ma charakter powierzchowny i dość często nieprawdziwy. Turystyka natomiast pozwala na poznawanie otaczającego nas świata poprzez doświadczenie osobiste. Człowiek ma bowiem możliwość bezpośredniego kontaktu ze zjawiskami, o których dowiadywał się z książek w czasie nauki czy też ze środków masowego przekazu. Turystyka jest również ważna dla rozwoju świadomości współczesnego człowieka. Ludzie bowiem od wieków dążą do poszerze-

¹¹⁰ Krzysztof Przeclawski (red.): *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*, dz. cyt.

nia swojej sfery wolności, a turystyka poprzez zwiększenie zakresu dokonywania wyboru przez człowieka, daje im tę możliwość. Turystyka ma szansę niwelowania podziałów między ludźmi, przyczynia się do myślenia kategoriami ogólnoludzkimi, pozwala na znalezienie elementów łączących ludzi i na wymianę wartości.

Istotną częścią wprowadzenia jest również fragment poświęcony turystyce jako przedmiotowi badań socjologii. Przedmiotem socjologii turystyki mogą być zbiorowości turystów, stosunki społeczne panujące w grupie turystycznej oraz pomiędzy turystami a ludnością miejscowości recepcyjnych, procesy przemian zachodzące w miejscowościach odwiedzanych przez turystów i w miejscowościach emisyjnych, przemiany zachodzące w osobowości turysty. Metoda badań socjologicznych zależy zaś od przyjętego przez badacza stanowiska teoretyczno-filozoficznego. Przeclawski wymienia trzy takie stanowiska, a mianowicie: pozytywistyczne, marksistowskie i humanistyczne.

Omawiana książka składa się z dwóch części. Część pierwsza pt. *Turystyka jako czynnik kształtowania człowieka*, poświęcona jest turystyce młodzieży polskiej i wychowawczym aspektom tej dziedziny.

Pierwsza zamieszczona praca Anny Gontrowicz pt. *Funkcje wychowawcze turystyki* wprowadza w problematykę specyfiki turystyki młodzieży i jej wychowawczych funkcji oraz szkodliwości wychowawczej turystyki zorganizowanej nieodpowiednio. Kolejne studia poruszają kwestię turystyki młodzieży szkolnej (*Turystyka młodzieży szkolnej* Krzysztofa Lubańskiego), studenckiej (*Turystyka młodzieży studenckiej* Urszuli Weselak, *Wyjazdy zagraniczne studentów* Jolanty i Andrzeja Krauzowiczów), a także pracującej (*Wybrane problemy turystyki młodzieży pracującej* Andrzeja Dzewulaka).

Część pierwszą zamyka sprawozdanie z badań nad funkcją turystyki w procesie resocjalizacji młodzieży niedostosowanej autorstwa Krzysztofa Przeclawskiego. Rozdział napisany przez Profesora pt. *Funkcje turystyki w procesie resocjalizacji młodzieży społecznie niedostosowanej* traktuje o badaniach nad procesem resocjalizacji przez turystykę młodzieży niedostosowanej, prowadzonych pod kierunkiem autora w ramach problemu resortowego R III 8 w latach 1978-1981, koordynowanego przez Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego. Celem badań była próba znalezienia odpowiedzi na pytanie: „czy i w jaki sposób turystyka jest wykorzystywana jako czynnik procesu resocjalizacji w odniesieniu do młodzieży niedostosowanej społecznie oraz jaki powinien być optymalny model organizacji turystyki w odniesieniu do tej kategorii młodzieży”¹¹¹. Przedmiotem badań były rzeczywiste i proponowane związki pomiędzy organizowaniem turystyki a przebiegiem procesu resocjalizacji młodzieży. Badania przeprowadzono w wybranych zakładach poprawczych, w domach dziecka i w zakładach wychowawczych. Ogólne wyniki badań pokazały,

¹¹¹ Tamże s. 113.

że turystyka jest realizowana w bardzo różnym zakresie w badanych ośrodkach. Brak jest wytycznych, które by ukazywały turystykę jako nieodzowny składnik procesu profilaktyki i resocjalizacji młodzieży niedostosowanej. Realizowana jest głównie tzw. turystyka autokarowa, z pominięciem turystyki kwalifikowanej. Nie ma wystarczających środków finansowych na realizację turystyki oraz na odpowiednio wykwalifikowane kadry. Wychowawcy uważają turystykę za oddziałującą resocjalizująco. Organizowana jest ona jednak wyłącznie ze względu na wymagania programu dydaktyczno-wychowawczego, bez inicjatywy i udziału wychowanków. Turystyka jest traktowana jako forma nagrody dla wychowanków, którzy dobrze się uczą i dobrze się zachowują.

Przeclawski w tym studium podejmuje również próbę podsumowania wyników badań. Według autora turystyka może pełnić funkcję resocjalizacyjną w odniesieniu do młodzieży społecznie niedostosowanej, zarówno z punktu widzenia jednostkowego, jak i społecznego. Turystyka może prowadzić do pozytywnych przemian w osobowości człowieka poprzez poznanie nowych wartości, zaangażowanie emocjonalnej internalizację tych wartości, a także przez rezygnację z wartości niepożądanych społecznie, a dotychczas uznawanych. Uprawianie turystyki może również prowadzić do pozytywnych przemian w grupie społecznej poprzez zaistnienie nowego typu stosunków wewnątrz grupy, zastępującego ten społecznie niepożądany. Stwarza też możliwość nawiązania nowych więzi społecznych z otoczeniem. Natomiast turystyka jako zjawisko masowe może stanowić czynnik ukazywania wartości społecznie akceptowanych, które mają szansę wziąć udział w resocjalizacji współczesnego społeczeństwa, poprzez przeciwstawienie się bierności, konsumpcji, obojętności, pośredniemu poznaniu. Jednak te resocjalizacyjne funkcje turystyki są zależne w głównej mierze od kadry, programu, formy turystyki oraz infrastruktury turystycznej i towarzyszącej.

Na zakończenie autor podaje zalecenia dla praktyki społecznej. Turystyka powinna stać się obowiązującym elementem systemu resocjalizacji w instytucjach zajmujących się resocjalizacją dzieci i młodzieży. Należy podjąć kształcenie kadr kierowniczych i wychowawczych, realizujących program resocjalizacji przez turystykę. Konieczne jest również opracowanie podręczników metodycznych w zakresie programu, form i metod resocjalizacji przez turystykę. Powinno się także zapewnić środki finansowe na bazę, transport i sprzęt turystyczny, preferować aktywne formy turystyki, stosować turystykę jako czynnik rewalidacji osób niepełnosprawnych, rozwijać badania naukowe nad turystyką, jako czynnikiem resocjalizacji i rewalidacji.

Część druga pt. *Turystyka jako czynnik przemian społecznych i kulturowych*, poświęcona została badaniom nad wpływami turystyki na stosunki społeczne i kulturę zbiorowości miejscowości recepcyjnych. Oprócz artykułów wprowa-

dzających w tematykę możemy tu znaleźć opracowania poświęcone przemianom, jakie zachodziły w krajach socjalistycznych w wyniku zagranicznej turystyki przyjazdowej oraz poświęcone wynikom badań prowadzonych w wybranych miejscowościach turystycznych znajdujących się w Bieszczadach.

Współautorami książki (Andrzej Dziewulak, Anna Gontrowicz, Andrzej Krauzowicz, Jolanta Krauzowicz, Krzysztof Lubański, Jerzy Łaciak, Irena Ostrowska, Piotr Ostrowski, Zygmunt Skórzyński, Urszula Weselak) byli badacze, których zainteresowania naukowe skupione były wokół problematyki badawczej, realizowanej przez Zakład Społecznych Problemów Rekreacji i Turystyki Uniwersytetu Warszawskiego.

Artykuł Profesora pt. *Turystyka a styl życia młodzieży polskiej – kilka uwag o wynikach badań*¹¹² przedstawia uprawianie turystyki jako element stylu życia młodzieży szkolnej, studiującej i pracującej. Autor zwraca szczególną uwagę na motywy wyjazdów oraz preferencje odnoszące się do różnych form turystyki.

Turystyka, jako sposób spędzania czasu wolnego, jest nieodzownie związana ze stylem życia zarówno młodzieży wielkomiejskiej, jak i młodzieży robotniczej (przede wszystkim wykształconej). Podstawowym motywem wyjazdów turystycznych młodzieży uczącej się jest pragnienie wspólnego spędzania czasu z rówieśnikami. Preferowane są wycieczki organizowane samodzielnie. Podczas imprez turystycznych młodzież chce przede wszystkim wypocząć i zmienić otoczenie. Dla młodzieży ważna jest poznawcza funkcja turystyki, jednak zaobserwowano w trakcie wyjazdu niepożądane zachowania konsumpcyjne, w tym nadużywanie alkoholu i nadmierną aktywność seksualną.

Młodzież studiującą charakteryzuje szczególnie duża aktywność turystyczna. Motywem samodzielnie organizowanych wyjazdów, głównie w gronie znajomych i sympatii, jest zazwyczaj chęć poznania i przeżycia czegoś nowego.

Na podstawie wstępnych wyników badań Krzysztof Przeclawski ukazuje brak zasadniczych różnic w stosunku do turystyki pomiędzy młodzieżą uczącą się, studiującą i pracującą. Wyjazdy turystyczne są bowiem zachowaniem powszechnym w czasie wolnym. Jednak młodzież o wyższym wykształceniu chętniej korzysta z tej formy spędzania czasu wolnego. Podobne są też motywy wyjazdów (chęć przebywania z innymi, poznanie). Wszystkie kategorie młodzieży preferują również wycieczki w małych grupach nieformalnych lub z sympatią. Na rozbudzenie zainteresowań turystycznych, wśród badanych, miała wpływ rodzina, grupa rówieśnicza oraz niekiedy szkoła.

¹¹² Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a styl życia młodzieży polskiej – kilka uwag o wynikach badań*. „Problemy Turystyki” 1986, nr 2, s. 115-118.

Systemy wartości, deklarowane przez badaną młodzież, są również podobne. Dużą rolę w jej życiu odgrywiają wartości poznawcze, społeczne oraz przyjemnościowe. Młodzież akademicka podkreśla również dążenia do osiągnięcia wyższego statusu społecznego i znaczenie własnego rozwoju. Natomiast dla młodzieży robotniczej ważne są miłość i rodzina, pragnienie bycia potrzebnym, potrzeba uznania ze strony środowiska i pewność pracy zawodowej.

Wyniki badań pozwoliły autorowi na obalenie powszechnej opinii o postawie konsumpcyjnej ówczesnej młodzieży, zwłaszcza wśród młodzieży robotniczej.

Według wyników badań, polska młodzież wyjeżdża często zarówno w ciągu roku, jak i w czasie wakacji. Deklaruje również chęć częstszych wyjazdów niezorganizowanych, odbywających się w gronie kolegów, oraz chęć poznawania Polski i świata. Nie istnieje rozwinięta kultura spędzania czasu wolnego. Zachowaniom młodzieży podczas wyjazdów towarzyszy często nadużywanie alkoholu i poszukiwanie przygód. Jednak część młodzieży preferuje turystykę kwalifikowaną, zwłaszcza górską.

W pracy tej Profesor podejmuje również próbę interpretacji wyników przeprowadzonych badań. Według Profesora młodzież polska, urodzona w latach 1960-1968, jest zainteresowana poznaniem, świata oraz swojego kraju, poprzez osobisty kontakt. Jest to pokolenie odczuwające potrzebę społecznej akceptacji, więzi emocjonalnej, obawiające się samotności. Jednocześnie młodzież ucieka od formalnej kontroli. Zdecydowanie woli przebywać w nieformalnych grupach. Duże znaczenie ma dla nich miłość, rodzina, przyjaźń, szczęście w życiu osobistym, stała praca zawodowa, pewna przyszłość. Nie potrafi jednak zbyt dużo od siebie wymagać i odmówić sobie przyjemności.

Turystyka w odniesieniu do młodzieży może być równocześnie szansą i zagrożeniem. Bowiem turystyka stwarza możliwości wychowania i samowychowania, poznania świata w sposób bezpośredni, lepszego samopoznania, rozwija też życie emocjonalne (poprzez kontakt z pięknem przyrody i dzieł ludzkich), kształtuje postawy społeczne poprzez „współbycie” z innymi. Z drugiej zaś strony turystyka może stanowić czynnik pogłębiający patologię społeczną. Podczas wyjazdów turystycznych można uwolnić się od wszelkich obowiązujących norm moralnych. Może również dojść do niszczenia środowiska naturalnego, a także do wywierania złego wpływu na środowisko ludzkie i kulturę zbiorowości odwiedzanej przez turystów.

Turystyka jest więc pewną możliwością, którą należy wykorzystać dla celów wychowawczych i resocjalizacyjnych. Dlatego należy poświęcić szczególną uwagę turystyce szkolnej. Organizatorami turystyki w szkole nie powinny być osoby przypadkowe, lecz podchodzące z zamiłowaniem do wykonywanej pracy. O turystykę młodych robotników, którzy jak wynika z badań rzadko korzystają z czasówi urlopów, powinien zadbać zakład pracy. Polityka w odniesieniu do rozwoju turystyki powinna zostać również zmieniona. Należy bowiem stwa-

rzać warunki wychowawcze dla rozwoju niezorganizowanej formy turystyki, odbywanej w grupach nieformalnych, jaką preferuje młodzież. Istotną sprawą ówczesnych czasów była również zmiana polityki w kierunku ułatwienia wyjazdów zagranicznych.

Książka *Humanistyczne podstawy turystyki*¹¹³ poświęcona jest rozważaniom na temat turystyki z punktu widzenia człowieka. Jej motywem przewodnim jest odnalezienie miejsca człowieka w turystyce. Przeclawski bowiem traktuje turystykę jako „zachowania człowieka i skutki tych zachowań dla człowieka”¹¹⁴. Według autora podstawowe nauki humanistyczne, takie jak socjologia czy psychologia, dawno już przestały zajmować się człowiekiem, bowiem główny nacisk kładą one na stosunki panujące pomiędzy jednostkami ludzkimi i na zjawiska zachodzące w ich psychice. Również samo zjawisko turystyki coraz częściej zaczyna się traktować w kategoriach ilościowych, głównie ekonomicznych, administracyjnych, prawnych, zagospodarowania przestrzennego lub nawet ochrony środowiska. Turystyka jest produktem mającym zaspokoić potrzeby rynku, zrównoważyć wahania podaży i popytu na usługi turystyczne. Natomiast według Przeclawskiego podmiotem turystyki ma być konkretny człowiek i na tego właśnie konkretnego człowieka mają oddziaływać skutki turystyki. Człowiek to jedyna istota żywa zdolna do abstrakcyjnego myślenia, mająca możliwość dokonywania wyborów, tworząca kulturę i zdolna do kochania innych. Opierając się na podziale potrzeb duchowych człowieka Andrzeja Grzegorzcyka¹¹⁵ formułuje dalszą część definicji człowieka pisząc:

„Inaczej mówiąc – człowiek p o z n a j e otaczającą rzeczywistość poprzez swe zmysły i rozum. Rozum przedstawia mu określone w a r t o ś c i, między którymi może w zasadzie dokonać w y b o r u. Wreszcie może podjąć d z i a ł a n i e w kierunku tych wartości, które wybrał. Jest bowiem istotą działającą c e l o w o”¹¹⁶.

Celowe są zatem podróże człowieka w czasie i w przestrzeni, towarzyszące mu od zarania dziejów. W związku z powyższym Przeclawski zadaje pytania dotyczące sposobu podróżowania dzisiejszego człowieka oraz realizacji przez niego roli turysty, na które odpowiedzią ma być ta książka.

Turystyka nie jest tylko i wyłącznie związana z czasem wolnym oraz wypoczynkiem. Definicja sformułowana przez Przeclawskiego nie wyklucza bowiem wyjazdów zarobkowych. Turystyka może więc być sposobem osiągnięcia różnych celów.

¹¹³ Krzysztof Przeclawski: *Humanistyczne podstawy turystyki*, dz. cyt.

¹¹⁴ Tamże s. 5.

¹¹⁵ Andrzej Grzegorzcyk: *Filozofia czasu próby*. Warszawa 1984.

¹¹⁶ Krzysztof Przeclawski: *Humanistyczne podstawy turystyki*, dz. cyt., s. 9.

Turystyka jest zjawiskiem złożonym, zarówno pod względem psychologicznym, społecznym, ekonomicznym, przestrzennym jak i kulturowym. Jest również zjawiskiem wzajemnego oddziaływania – interakcji, człowieka oraz świata przyrody, świata kultury i świata ludzkiego.

W swojej książce Przeclawski porusza także kwestię społeczno-ekonomicznych przyczyn rozwoju współczesnej turystyki. Do warunków umożliwiających rozwój turystyki autor zalicza przede wszystkim rozwój nauki i techniki, uprzemysłowienie, urbanizację, upowszechnienie oświaty, rozwój tzw. kultury masowej, zanieczyszczenie środowiska przyrodniczego, wzrost poziomu życia i ilości czasu wolnego, a także przemiany w sferze obyczajów. Jako bezpośrednie przyczyny wpływające na szybki wzrost ilości podróży krajowych i międzynarodowych, Profesor podaje: ułatwienia paszportowe, wizowe i celne, możliwość wymiany bezdewizowej, rozwój infrastruktury turystycznej i towarzyszącej, działalność wyspecjalizowanych, turystycznych organizacji międzynarodowych i krajowych, upowszechnienie się zwyczaju spędzania wakacji poza miejscem zamieszkania itp.

W swojej pracy Przeclawski przeprowadził klasyfikację typów turystyki, wyróżnionych na podstawie następujących dominujących cech (kryteriów): podmioty turystyki, czas trwania podróży, okres wyjazdu, wielkość grupy, stopień trudności, organizator wyjazdu, przebieg podróży, koszt podróży, kierunek wyjazdu, sposób zakwaterowania, środki transportu, cele wyjazdu, motywy wyjazdu, zachowanie rzeczywiste.

Autor przedstawia również typologie turystów Michela Bassanda, Erika Cohena, Josta Krippendorfa oraz Marca Boyera.

Kolejnym zagadnieniem poruszonym w tej książce są również funkcje (eufunkcje i dysfunkcje) turystyki rozpatrywane w odniesieniu do trzech dziedzin: przyrody, kultury i człowieka.

Funkcje turystyki w odniesieniu do człowieka dotyczą czterech kategorii grup: turystów, mieszkańców miejscowości odwiedzanych, mieszkańców miejscowości, z których pochodzą turyści oraz organizatorów turystyki. Turystyka bowiem jest procesem zetknięcia się kultury turystów i kultury ludności miejscowości odwiedzanej. Funkcje turystyki w stosunku do turystów i mieszkańców miejscowości recepcyjnej mogą mieć charakter pozytywny w zakresie poziomu, jakości i sensu życia. Turystyka staje się dysfunkcyjną, gdy pogłębia tzw. problemy społeczne, a zwłaszcza patologie.

Szczególną uwagę Przeclawski w swojej książce poświęca roli turystyki w wychowaniu człowieka. Autor formułuje hipotezy dotyczące pełnienia przez turystykę funkcji wychowawczych. Według Profesora oddziaływanie wychowawcze turystyki dokonuje się w ciągle przebiegającym procesie pomiędzy poszukiwaniem prawdy a zakłamaniem, alterocentryzmem a egocentryzmem, twórczością a konsumpcyjnością, wolnością a zgodą na zniewolenie.

Odrębny podrozdział poświęcony jest także patologii zachowań turystycznych (prostytycja, alkoholizm, narkomania, konformizm, nielegalny handel, bierność, instrumentalne traktowanie innych, dewastacja środowiska naturalnego) oraz związkowi turystyki i resocjalizacji w odniesieniu do młodzieży społecznie niedostosowanej.

W artykule *Turystyka a wartości*¹¹⁷ Krzysztof Przeclawski dowodzi, iż rozwój współczesnej turystyki ma konsekwencje ekonomiczne, społeczne, kulturowe, przestrzenne i polityczne. Dotyczą one zarówno poziomu, jakości, jak i sensu życia. Turystyfikacja to proces nieodwracalny, który oddziałuje na relacje pomiędzy jednostką i społeczeństwem, unifikacją i zróżnicowaniem, ciągłością i zmianą. Turystyka umożliwia nową interpretację wartości uniwersalnych, a także zjednoczenie Europy.

Skutki rozwoju turystyki, przede wszystkim społeczne, kulturowe i wychowawcze, oceniane są jako pozytywne lub negatywne. Profesor przytacza tu swoje stanowisko zarówno w odniesieniu do eufunkcji, jak i dysfunkcji turystyki w stosunku do jednostek (turystów i mieszkańców miejscowości recepcyjnych), zawarte w książce *Humanistyczne podstawy turystyki*¹¹⁸. Rozszerza swoje poglądy mówiąc o funkcjach turystyki w stosunku do wartości uniwersalnych.

W procesie turystyfikacji świata najważniejsze jest to, iż turystyka jest funkcją kultury, a równocześnie czynnikiem przemian kulturowych. Aby zrozumieć współczesną turystykę, konieczne jest zrozumienie ważnych procesów zachodzących w kulturze. Obecnie zmienia się relacja pomiędzy jednostką a społeczeństwem, zachodzą procesy unifikacji i różnicowania. Zmianom ulega także relacja pomiędzy ciągłością kultury a procesem zmian.

Człowiek może być przywiązany do swojej podmiotowości lub podporządkowany grupie społecznej, może też podkreślać swoją tożsamość, lub zajmować postawę kosmopolityczną, może w końcu być nastawiony na wierność tradycji lub na nowoczesność. Być może, iż te trzy procesy, we współczesnej kulturze, wzajemnie się dopełniają.

Rola turystyki w omawianych trzech zakresach jest znacząca. Turystyka jest bowiem jednym ze sposobów realizacji pragnienia wolności, tak ważnej dla podmiotowości człowieka, a równocześnie może stać się czynnikiem wzmacniającym wspólnotę lokalną. Turystyka jest również czynnikiem umacniającym poczucie tożsamości kulturowej oraz narodowej, a jednocześnie pogłębia jedność kulturową świata. Turystyka wzmacnia też znaczenie wartości uniwersalnych czy otwartość na nowoczesność.

¹¹⁷ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a wartości*. „Problemy Turystyki” 1988, nr 4, s. 3-11.

¹¹⁸ Krzysztof Przeclawski: *Humanistyczne podstawy turystyki*, dz. cyt.

Na świecie coraz bardziej postępuje zróżnicowanie społeczeństwa ludzkiego. Informacje o tym zróżnicowaniu docierają wszędzie za pomocą środków masowego przekazu i turystyki, trudno jest więc żyć w odizolowaniu i opierając się wpływom na system wartości. Wzrasta w porównaniu z poprzednimi pokoleniami świadomość tego zróżnicowania. Człowiek musi więc na nowo odczytać swoje poczucie identyfikacji z grupą. Tym, którym się to nie udaje towarzyszy poczucie ciągłej samotności i wyalienowania. Inni ludzie próbują odbudować w nowej formie więzi tradycyjne czy też społeczność lokalną w osiedlach wielkiego miasta. Jeszcze inni próbują identyfikować się z grupami społecznymi czy z ideologiami funkcjonującymi w skali globalnej.

Podstawowe wartości człowieka w różnych epokach i kulturach pozostają zasadniczo te same, choć są wyrażane w różny sposób. Również w epoce turystyki wartości te są integralnie związane z człowiekiem. W zależności od typu turysty, typu turystyki oraz innych czynników związanych ze środowiskiem odwiezdanym, turystyka może spełniać pozytywne i negatywne funkcje.

Turystyka, poprzez bezpośredni kontakt, może ułatwić poznanie prawdy o świecie, poznanie samego siebie. Jednak z drugiej strony może doprowadzić do zafałszowania obrazu świata, poznania powierzchownego.

Turystyka może pogłębiać nadzieję, poprzez ukazywanie różnorodności, bogactwa świata i człowieka, którego dzięki niej można lepiej poznać. Jednak przez niektórych turystyka traktowana jest jak ucieczka od rzeczywistego świata, od trudnych problemów.

Turystyka, jako spotkanie z drugim człowiekiem, może stwarzać okazję do realizacji postaw prospołecznych. Aczkolwiek bywa i tak, że wyjazd turystyczny pogłębia postawy niechęci czy nawet wrogości wobec innych.

Turystyka może stymulować działalność twórczą, ale też wzmacniać postawę konsumpcyjną.

Turystyka daje również poczucie wolności, wyzwolenia człowieka. Uprawiając turystykę można również ulec zniewoleniu przez propagandę i stereotypy.

Turystyka jest więc po prostu szansą dla powstania nowego typu więzi społecznych, nowego sposobu realizacji „starych” wartości, stałego dokonywania wyboru wartości.

Aby zrozumieć motywy i zachowania człowieka, należy odnieść się do jego całej biografii. Dlatego, aby nie generalizować wniosków na temat zależności między zmiennymi, należy próbować konstruować określone typologie ludzkich postaw i odpowiadające im typologie zachowań turystycznych, czy też typologie stylu życia i turystyki.

Pomimo licznych negatywnych zjawisk towarzyszących turystyce, oddziałuje ona w kierunku kulturowego i moralnego jednoczenia się świata. Proces ten nie oznacza kulturowej standaryzacji, a jedynie implikuje zróżnicowanie kulturowe. Równocześnie turystyka może wzmacniać niektóre procesy społecznej dezintegracji.

Proces turystyfikacji jest nieodwracalny. Turystyka staje się sposobem na życie współczesnego człowieka. To nie tylko sposób spędzania czasu wolnego, ale również sposób osiągnięcia przez człowieka życiowych celów i wartości.

W artykule pt. *O socjologiczne wyjaśnienie zjawiska turystyki*¹¹⁹ Krzysztof Przeclawski ukazuje, że nie istnieje jedna ogólna socjologiczna teoria turystyki. Istnieją różne próby wyjaśniania motywów i zachowań turystów, stosunków turystów z mieszkańcami terenów odwiedzanych oraz funkcji turystyki.

Do czasów najnowszych więzi społeczne miały w zasadzie stabilny charakter. Sytuacja zmieniła się w okresie nasilania się procesów urbanizacyjnych. Migracje ludności wiejskiej do miast, intensywna rozbudowa miast spowodowały rozpad tradycyjnych społeczności lokalnych. W dużym mieście, w stosunkach międzyludzkich, powstała pustka. W informatycznym społeczeństwie kultury masowej nastąpiło przemieszanie wartości, powodujące zagubienie się jednostki w anonimowym tłumie. Według Profesora obecnie świat wkracza w stadium turystyfikacji. Obejmuje różnorodne regiony, przede wszystkim krajów wysoko rozwiniętych i stopniowo rozszerza się na cały świat.

Turystyka jest zjawiskiem złożonym, a badania nad turystyką rozwijają się w ramach różnych dyscyplin naukowych, tak że trudno jest zbudować ogólną teorię turystyki. Równie bezcelowe jest, według Uczzonego, podejmowanie próby stworzenia ogólnej socjologicznej teorii turystyki. Nie można bowiem za pomocą jednej teorii wyjaśnić tak różnych zjawisk, jak motywy, zachowania turysty, stosunki między turystami i mieszkańcami, czy funkcje turystyki.

Dotychczas podejmowano próby teoretycznego wyjaśnienia zjawiska turystyki za pomocą trzech teorii, a mianowicie teorii relacji, teorii kompensacji i teorii „dni uświęconych”.

Według teorii zabawy turystyka, zwłaszcza masowa, charakteryzuje się brakiem autentyczności. Stanowi zamknięty system iluzji.

Zgodnie z teorią kompensacji turystyka stanowi środek lepszego poznania świata, ekspresji własnej osobowości.

Koncepcja „dni uświęconych” ukazuje turystę jako „pielgrzyma ze współczesnego świata”. Atrakcje turystyczne stają się więc społecznymi symbolami. Człowiek poszukuje autentyczności poza miejscem swojego zamieszkania, gdyż tam czuje się wyalienowany.

Człowiek swoje zachowanie orientuje na określone wartości. Zgodnie z tą teorią podstawowe różnice między ludźmi – to różnice w wyborach wartości. To

---

¹¹⁹ Krzysztof Przeclawski: *O socjologiczne wyjaśnienie zjawiska turystyki*. „Problemy Turystyki” 1991, nr 3/4, s. 51-56.

samo dotyczy turysty. Motywacje i zachowania turystów uwarunkowane są bowiem wartościami, jakich poszukują i jakie pragną zrealizować podczas wyjazdów turystycznych.

Najtrudniejsze jest zrozumienie przyczyn kierowania się przez człowieka określonymi wartościami. Teoria socjalizacji najlepiej wyjaśnia zachowania turystów i w związku z tym zjawiska turystyki jako działalności człowieka. Bowiem turystyka jest współczesnym sposobem poszukiwania i realizowania przez człowieka różnych wartości. Dlatego ważnym zagadnieniem są próby stworzenia typologii turystów. W artykule tym Przeclawski przytacza, za Valene Smith, typologię turystyki, wyróżniającą pięć jej typów, a mianowicie turystykę etniczną, kulturalną, historyczną, środowiskową i rekreacyjną. Przyjmując szerszą definicję turystyki (nie ograniczającą się tylko do zajęć czasu wolnego) Profesor uzupełnia tę typologię o takie kategorie, jak: turystyka naukowa, kongresowa, w interesach, religijna.

Podejmowano również próby teoretycznych wyjaśnień relacji zachodzących pomiędzy turystami a mieszkańcami za pomocą teorii konfliktu, teorii wymiany, entometodologii, interakcjonizmu symbolicznego.

Zgodnie z teorią konfliktu turystyka jest pewną formą imperializmu. Konflikt występuje pomiędzy turystami a mieszkańcami, konsumentami a producentami.

Według teorii wymiany turystyka to przepływ ludzi, rzeczy, pieniędzy, informacji, wartości. W wyniku tego przepływu gospodarze przyswajają sobie fakt obecności obcych, których traktują jak usługobiorców.

W entometodologii turysta „gra rolę”, podobnie jak mieszkańcy w stosunku do turystów.

Zgodnie z teorią interakcjonizmu symbolicznego, niektóre pytania współczesnej nauki mogą uzyskać odpowiedź tylko w kategoriach semiotycznych, pozwalających na ścisłą analizę form i procesów komunikacji.

Realnie istnieją tylko jednostki. Grupa społeczna to system relacji zachodzących pomiędzy osobami ludzkimi. Ludzkie działania są świadome, interpretujące działania partnerów, wolne. Poprzez akty komunikacji językowej jednostka wykracza poza obszar swojej bezpośrednio praktycznej działalności. Tylko ludzie są zdolni do rozumienia znaczeń oraz do rozumienia i stosowania symboli. Przez doświadczanie siebie oraz innych formułuje się jaźń człowieka.

Istotą turystyki jest spotkanie z ludźmi, z ich kulturą, z ich wytworami, a także z kulturą i z wytworami epok minionych. Turysta stara się poznać i zrozumieć tych ludzi i ich wytwory. Ma możliwość zrozumienia symboli (znaków), które są mu przekazywane. A więc turystyka jest doświadczeniem, które wzbogaca jaźń.

Próby wyjaśnień teoretycznych roli turystyki jako czynnika przemian społecznych i kulturowych podejmowane były w trzech kierunkach: teorii systemów, teorii zbiorowego obcego, teorii społecznej dezorganizacji i reorganizacji.

Teoria systemów Jafara Jafari wyróżnia Generating System i Receiving System, wprowadza również pojęcie „megasytemu turystycznego”. W ramach Receiving System Jafari rozróżnia kulturę turystów – gości, mieszkańców – gospodarzy i pośredników. W rezultacie kultura środowiska odwiedzanego staje się kulturą mieszaną.

Zbiorowym obcym, w teorii Piotra Ostrowskiego, jest trwałe skupienie turystów w społecznościach odwiedzanych. Turystyka bowiem wprowadza do społeczności odwiedzanej grupę osób spoza jej terytorium.

Stosując teorię dezorganizacji i reorganizacji do wyjaśnienia zjawisk zachodzących w zbiorowościach odwiedzanych przez turystów, możemy zauważyć, że turystyka w pierwszym etapie wprowadza dezorganizację po to, aby następnie dokonał się proces reorganizacji, polegający na włączeniu turystyki jako trwałego elementu systemu.

Turystyka, jako działalność człowieka, sposób życia, poszerza jego możliwości w zakresie: poznawczym, korzystania z wolności, twórczości, współdziałania z innymi, nawiązywania kontaktów osobistych.

Epoka turystyfikacji pozwala coraz bardziej na „widzenie i doświadczenie” globalne. Przebieg i skutki tego procesu są bardzo zróżnicowane, w zależności od typu osobowości turysty i sytuacji.

* *

Artykuł pt. *Rola turystyki w przemianach społecznych i kulturowych końca XX wieku*¹²⁰ został przedstawiony, jako referat Krzysztofa Przeclawskiego, na konferencji na temat *Turystyka międzynarodowa pomiędzy tradycją a współczesnością*, która odbyła się w Nicei, w dniach od 19 do 21 listopada 1992 roku. Autor rozważa przemiany społeczne i kulturowe współczesnego świata, prowadzące do epoki „post-nowoczesnej” i rolę turystyki w tych przemianach. W swojej analizie posługuje się kryterium zawierającym element oceny, a mianowicie pojęciem integracji. Większy stopień integracji świata uważa więc za zjawisko pozytywne, tendencje zmierzające do dezintegracji – za negatywne. Analiza dokonywana jest na trzech płaszczyznach: poziomu życia (gospodarczej, technicznej i związanej z ochroną zdrowia), jakości życia (politycznej, ekologicznej i kulturowej) oraz sensu życia (etycznej i religijnej).

Turystyka w przemianach poziomu życia pełni funkcje ambiwalentne, w niektórych przypadkach oddziałuje jak czynnik integrujący, w innych wręcz przeciwnie. Funkcją integrującą turystyki jest z pewnością fakt, iż stanowi ona coraz ważniejszą dziedzinę gospodarki w wielu krajach świata, czynnik

¹²⁰ Krzysztof Przeclawski: *Rola turystyki w przemianach społecznych i kulturowych końca XX wieku*. „Problemy Turystyki” 1992, nr 3, s. 101-109.

ich rozwoju ekonomicznego. Turystyka jest również czynnikiem postępu technicznego oraz spełnia profilaktyczne i zdrowotne funkcje wobec człowieka. Z drugiej strony turystyka wiąże się często z pojęciem „neokolonializmu”. Wynika to bowiem z uzależnienia gospodarki krajów odwiedzanych przez turystów od obcych kapitałów i wielkich międzynarodowych koncernów hotelarskich czy biur podróży. Dysfunkcje turystyki w sferze postępu technicznego związane są np. z coraz większą liczbą wypadków samochodowych, kolejowych czy lotniczych, a w sferze ochrony zdrowia np. z występowaniem tzw. choroby pourlopowej.

Turystyka stanowi także jeden z czynników politycznej integracji świata i ochrony środowiska. Otwarcie granic, swoboda ruchu turystycznego przyczynia się do lepszego wzajemnego poznania się ludzi, do lepszego zrozumienia, co zmniejsza ryzyko konfliktów i wojen. Natomiast dostęp do walorów turystycznych wymaga ich ochrony przed degradacją. Jednak niektóre formy turystyki pełnią funkcję raczej dezintegrującą w sferze dążenia do pogłębiania jedności politycznej świata. Dotyczy to w pewnej mierze turystyki z krajów zamożnych do krajów biednych. Niekontrolowany ruch turystyczny może również prowadzić do niszczenia środowiska naturalnego.

Procesy integracyjne w kulturze mogą oznaczać „jedność w wielości”, która polegałaby na wymianie informacji, na odkrywaniu wartości wspólnych, na budowaniu trwałych elementów kultury ogólnoludzkiej. Turystyka jest funkcją kultury, trwałym elementem kultury współczesnej, środkiem przekazu kulturowego, spotkaniem się kultur, a zarazem znaczącym czynnikiem przemian kulturowych i jako taka może pełnić funkcję integracyjną, a z drugiej zaś strony – dezintegracyjną w odniesieniu do kultury.

Związki religii z turystyką są bardzo ścisłe. Dotyczą one zarówno turystyki pielgrzymkowej, jak i takiego faktu, że turysta podróżując po świecie spotyka się w różnych miejscach z przejawami kultu religijnego, z symbolami religijnymi, z atrakcjami turystycznymi stanowiącymi element kultury wyrosły z inspiracji czy tradycji religijnych. Próba zrozumienia napotkanych religii i ich przejawów może stanowić istotny element w procesie dialogu między religiami. Poznając elementy kultury i religii dawnych ludów turysta ma możliwość lepszego zrozumienia odwiecznych wartości, stanowiących podstawowy skarb ludzkiej kultury. Natomiast jednoczeniu świata nie sprzyja takie zachowanie turystów, które cechuje brak poszanowania dla jakiegokolwiek „sacrum”.

Proces turystyfikacji świata ma więc dwa oblicza: z jednej strony jest czynnikiem poszerzania horyzontów myślowych i kształtowania postaw prospołecznych, z drugiej zaś jest narzędziem wyzysku słabszych ekonomicznie i czynnikiem demoralizacji.

*   *

Motywy napisania artykułu pt. *Religia a turystyka*¹²¹ były rozważania Profesora nad związkiem dwóch znaczących procesów końca XX wieku, a mianowicie turystyfikacji świata i renesansu religii. Artykuł ten składa się z pięciu części. W pierwszej autor rozpatruje rolę religii we współczesnym świecie. Zjawiskiem coraz bardziej charakterystycznym dla współczesnych czasów jest bowiem rozpowszechnianie się i mieszanie religii. Religie pełnią różne funkcje na płaszczyźnie życia jednostkowego i społecznego. Próbuje dać odpowiedź na istotne dla każdego człowieka pytania związane z sensem życia. Po okresie fascynacji nauką, techniką i ich osiągnięciami ludzie zaczynają szukać odpowiedzi na nurtujące ich pytania w religii, gdyż poznanie świata przez naukę tych odpowiedzi im nie udziela. Na płaszczyźnie życia społecznego religie pełnią często funkcję integracyjną poprzez tworzenie określonych wspólnot wyznaniowych. Z drugiej strony występują też zjawiska szkodliwe dla życia społecznego, związane z nadużywaniem religii dla celów politycznych, a także z niezrozumieniem istoty religii i wynikającymi stąd zjawiskami fanatyzmu, prowadzącymi często do krwawych walk.

W drugiej części artykułu Profesor zastanawia się nad istotą dialogu, zwłaszcza dialogu między religiami. Dialog między religiami składa się z pięciu podstawowych elementów: podmiotu dialogu (reprezentanci danych religii), przedmiotu dialogu (treści wiary religijnej, zasady etyczne wynikające z danej religii, ceremonie religijne, sprawy związane z organizacją i administracją), warunków dialogu (subiektywnych: konieczność poznania i zrozumienia poglądów partnera dialogu, zachowania postawy akceptacji różnic w poglądach, tolerancji dla tego co odmienne, co nas różni; obiektywnych: język, możliwość wzajemnej komunikacji i zrozumienia, czas poświęcony na dialog), formy dialogu (rozmowa, słowo mówione, słowo pisane, wspólne uczestnictwo w modlitwach, obrzędach religijnych, bycie razem) i etapów dialogu (spotkanie, wymiana poglądów, współdziałanie, porozumienie).

Trzecia część stanowi próbę analizy turystyki jako możliwości spotkania i dialogu. W trakcie podróży turysta ma możliwość spotkania z przyrodą, z dziełami kultury, z drugim człowiekiem, z Bogiem, z samym sobą. Spotkania te mogą doprowadzić do nawiązania dialogu. Na specyfikę sytuacji turystycznej, która może stworzyć lepszą niż w życiu codziennym okazję do spotkania i dialogu, składają się trzy elementy: odmienność środowiska przyrodniczego, kulturowego, społecznego; czasowość pobytu, świadomość konieczności powrotu; większa niż w miejscu stałego zamieszkania możliwość dokonywania wyborów, dysponowania czasem wolnym. W dalszej części autor dokonuje próby typologii wyjazdów turystycznych z punktu widzenia realnej możliwości zaistnienia przy tej okazji autentycznych spotkań i autentycz-

---

¹²¹ Krzysztof Przeclawski: *Religia a turystyka*. „Problemy Turystyki” 1993, nr 3, s. 57-64.

nego dialogu. Spośród czterech wyróżnionych przez Erica Cohena typów turystów „masowy turysta zorganizowany” ma na ogół znacznie mniej szans na to spotkanie i nawiązanie dialogu niż „drifter”. Następnie Profesor wyodrębnia cztery typy turystyki: turystykę poznawczą (etniczną, kulturową, historyczną i środowiskową), rekreacyjno-wypoczynkową, konferencyjno-kongresową oraz religijną bądź pielgrzymkową, które poddaje analizie. W turystyce poznawczej największe szanse na spotkanie z drugim człowiekiem daje turystyka etniczna, najmniej zaś środowiskowa. Turystyka kulturowa i historyczna stwarza możliwość dialogu pośrednio, poprzez lepsze poznanie i zrozumienie wartości reprezentowanych przez wytwory kultury. Podczas wyjazdów rekreacyjno-wypoczynkowych szanse na autentyczne spotkania są minimalne. Turystyka konferencyjno-kongresowa ogranicza się zazwyczaj do rzeczowych kontaktów między uczestnikami. Turystyka religijna i pielgrzymkowa powinna ułatwić przede wszystkim spotkanie z „sacrum” i z samym sobą.

Czwarta część artykułu odnosi się do spotkania turysty z religią. Wędrując po świecie człowiek, uprawiając zwłaszcza turystykę poznawczą, spotyka się z wieloma przejawami różnorodnych religii. Napotyka na miejsca funkcjonującego kultu religijnego, takie jak symbole religijne, stanowiące atrakcje turystyczne, powstałe w wyniku inspiracji religijnej. Zwiedza obiekty kultu, kościoły, cerkwie, meczety czy też świątynie buddyjskie. Uczestniczy lub jest świadkiem nabożeństw, modlitw, pielgrzymek. Podziwia piękno architektury, malarstwa, rzeźby, muzyki i pieśni religijnych. Nawiązuje kontakt z przejawami wielu starożytnych i współczesnych religii.

Część piąta poświęcona jest analizie możliwości turystyki w zakresie ułatwiania dialogu między religiami. Spotkanie z religią zależy przede wszystkim od tego, kim jest turysta i jak jest przygotowany na to spotkanie, a także czy odwiedzane miejsce jest tylko symbolem przeszłości, czy też jest ośrodkiem żywego kultu religijnego. Przeclawski wprowadza podział na turystów religijnie obojętnych (bez poczucia jakiegokolwiek „sacrum”, dla których odwiedzane miejsca są jedynie atrakcją turystyczną oraz niewierzących, ale doceniających „sacrum” w kulturze i mających szacunek dla wiary innych) oraz turystów zaangażowanych religijnie (zwiedzających miejscowości czy obiekty związane z religią, którą wyznają, przeżywający to wydarzenia jako kontakt z „sacrum” oraz odwiedzających miejsca kultu innej religii niż własna, tych z „otwartym umysłem”, skłonnych do dialogu między religiami i tych raczej skłonnych do fanatycznego integralizmu). Sposób spotkania zależy także od tego, czy odwiedzane miejsce jest czy nie jest ośrodkiem żywego kultu religijnego i od tego, jak człowiek został ukształtowany zanim został turystą, jaki jest zasób jego wiedzy i jaki jest jego system wartości.

W konkluzji autor sugeruje potrzebę podjęcia badań empirycznych nad percepcją wartości religijnych przez turystów.

W książce pt. *Turystyka a świat współczesny*¹²² Krzysztof Przeclawski rozpoczyna rozważania nad turystyką od przypomnienia sugerowanej przez Niego w poprzednich pracach (np. w książce *Humanistyczne podstawy turystyki*¹²³) koncepcji człowieka. Według autora człowiek jest istotą poznającą, działającą i zdolną do dokonywania wyboru.

Turystyka jest więc zachowaniem celowym człowieka, ukierunkowanym na wartości. To złożony proces społeczny, system działań osób: turystów – zmierzających do czasowej i dobrowolnej zmiany miejsca w przestrzeni, powiązanej ze zmianą rytmu i środowiska życia, oraz mieszkańców miejscowości recepcyjnych i organizatorów turystyki. Przebieg tego procesu, jego przyczyny i skutki mają charakter psychologiczny, społeczny, ekonomiczny, prawny, przestrzenny i polityczny.

Pierwszy rozdział tej publikacji poświęcony jest charakterystyce pojęć związanych z turystyką i jej podziałom, a także turystyce jako przedmiotowi badań interdyscyplinarnych i socjologicznych.

W dalszej kolejności autor porusza problem przemian zachodzących we współczesnym świecie, pod koniec XX wieku. Przemiany te dokonują się zarówno w zakresie poziomu, jakości, jak i sensu życia. Dla autora najbardziej interesujące są kwestie związane z kierunkami i przyczynami przemian, jakie zachodzą w osobowości i w stylu życia współczesnych ludzi. Ukazuje tu zagadnienia związane z motywami wyjazdów turystycznych, typologią turystów, a także kształtowaniem człowieka przez turystykę. Równie ważne są przemiany w stosunkach społecznych i w kulturze zbiorowości miejscowości odwiedzanych. Istotne staje się również pytanie o rolę różnych typów turystyki w przemianach stylu życia współczesnego człowieka oraz w odniesieniu do procesów integracji czy też dezintegracji społecznej, kulturowej i moralnej świata w dobie unifikacji oraz „turystyfikacji”. Według autora ważne dla każdego człowieka i narodu jest zachowanie „jedności w wielości”.

„Prawdziwa jedność może być tylko jednością ludzi wolnych. Musi ona być budowana dobrowolnie i świadomie. Prawdziwa jedność grupy społecznej, narodu musi stwarzać warunki dla swobodnego, indywidualnego rozwoju i zachowania odrębności zarówno każdej jednostki, jak i grupy etnicznej, ideowej, religijnej itd. wchodzącej w skład narodu. Prawdziwa jedność wspólnoty międzynarodowej musi stwarzać warunki dla zachowania i rozwijania tożsamości narodowej narodów wchodzących w skład wspólnoty, ich kulturowej tradycji i odrębności. Na tym polega taka <jedność w wielości>, która pozostaje w zgodzie z prawami człowieka i prawami narodów”¹²⁴.

¹²² Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a świat współczesny*, dz. cyt.

¹²³ Krzysztof Przeclawski: *Humanistyczne podstawy turystyki*, dz. cyt.¹²⁴ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a świat współczesny*, dz. cyt., s. 49.

Przeclawski rozważa również kwestie religii i religijności na przełomie tysiącleci. Zjawiskiem charakterystycznym, jakie można według autora zaobserwować we współczesnym świecie, jest wyraźne odrodzenie religijne i rozprzestrzenianie się religii na nowe terytoria. Bowiem wiek XX przyniósł przemieszczanie się i rozdrabnianie religii, wyznań oraz sekt. Religie pełnią różne funkcje na płaszczyźnie życia jednostkowego i społecznego. Próbują dać odpowiedź na istotne dla człowieka pytania związane z sensem życia i integrują życie społeczne ludzi. Jednak z drugiej strony istnieją zjawiska niekorzystne dla życia społeczeństw, związane z nadużywaniem religii dla celów politycznych, ze zjawiskiem fanatyzmu religijnego, prowadzącego często do krwawych walk. W tej części książki Przeclawski podejmuje także próbę wskazania elementów wspólnych różnych religii. Podobieństwa upatruje w tym, iż wiara jest istotnym źródłem poznania świata. Człowiek religijny uznaje istnienie „sacrum”, które objawia się ludziom i kontaktuje się z nimi za pośrednictwem ksiąg, znaków czy osób. Tajemnicy „sacrum” człowiek nie jest w stanie pojąć do końca swoim rozumem, dlatego konieczna jest głęboka wiara. Bóg lub bogowie stworzyli świat, albo podtrzymują jego istnienie. W świecie istnieje wiodący element duchowy. Człowiek to istota materialno-duchowa, zdolna do dokonywania wyborów między dobrem i złem, która może popełniać grzechy, nawracać się przez pokutę. Jego życie nie kończy się wraz ze śmiercią, istnieje bowiem życie wieczne. Bóg dla człowieka stanowi wartość najwyższą, więc zwraca się do Niego za pomocą modlitwy i składa ofiary. We wszystkich religiach istnieją zatem formy kultu w świątyniach i miejscach uświęconych. Bóg dał człowiekowi kodeks etyczny, który ma przestrzegać, za to czeka go nagroda.

Odrębny rozdział poświęcony jest też kształtowaniu współczesnego człowieka przez turystykę. Został on opracowany na podstawie artykułu pt. *Młódzież a turystyka*, który ukazał się w „Kwartalniku Pedagogicznym”, w numerze 2 z 1986 roku. Turystyka pełni istotne funkcje w wychowaniu człowieka, a zwłaszcza młodzieży. Młódzież ma większe od dorosłych możliwości uprawiania turystyki. Spowodowane jest to większą ilością czasu wolnego i mniejszymi wymaganiami, co do komfortu. Młódzież preferuje turystykę jako dominującą formę spędzania czasu wolnego. Młodzi ludzie najczęściej wybierają wyjazdy zagraniczne, turystykę kwalifikowaną bądź niezorganizowaną. Krytykują turystykę zorganizowaną przez szkoły (zwłaszcza kolonie). W turystyce młodzieży polskiej można wyodrębnić różne tendencje i typy dominujące. Są to: turystyka kwalifikowana, krajoznawcza, pielgrzymkowa (i tzw. ruch oazowy), wczasy organizowane przez zakłady pracy, turystyka pobytowa w grupach nieformalnych. Przeclawski wyróżnia również dziewięć podstawowych typów zachowań młodzieży: turysta poznający świat, poznający siebie, poszukujący przyjaciół, wypoczywający, wyczynowy, turysta-konformista, szukający przygód, handlujący, bawiący się¹²⁵.

¹²⁵ Tamże s. 82-83.

Autor zaproponował także podział postaw współczesnej młodzieży polskiej na sześć typów. Kryterium podziału był stosunek badanych do następujących wartości:

1. Świat transcendentálny, Bóg – jego istnienie lub nieistnienie, Bóg – czy człowiek – wartością najwyższą;
2. Ojczyzna;
3. Praca, obowiązek;
4. Rodzina, miłość, seks;
5. Dobrobyt materialny, pieniądze;
6. Samorealizacja, rozwój własny.¹²⁶

Badania Przeclawskiego ukazały, że pedagogów najbardziej interesują turyści szukający przygód, bawiący się i handlujący. Niestety, turyści tego rodzaju nie są otoczeni opieką wychowawczą, gdyż zazwyczaj ci młodzi ludzie wyjeżdżają na wczasy (krajowe lub zagraniczne) lub w grupach nieorganizowanych. Szczególnie niepokojącym zjawiskiem w procesie socjalizacji jest duża grupa młodych ludzi tzw. przeciętnych (obojętnych wobec spraw transcendentálnych, politycznych, traktujących naukę jako instrument, który może w przyszłości przynieść dochód, nie mających żadnej pasji zawodowej, ceniących pieniądze i dobrobyt materialny, mających liberalny stosunek do spraw seksu, aczkolwiek ceniących i chcących mieć rodzinę, nastawionych egocentrycznie do świata). Oni bowiem skłonni są do zachowań społecznie negatywnych. Dlatego turystyka może być czynnikiem stymulowania alternatywnego stylu życia, zmiany postaw. Może pełnić funkcję resocjalizacji całego społeczeństwa, nie tylko jednostek.

W polskiej literaturze turystycznej książka pt. *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*¹²⁷, jako jedna z nielicznych, przedstawia pełen obraz problemów z zakresu socjologii turystyki. Na całość tej publikacji złożyły się zmodyfikowane fragmenty trzech poprzednich książek Krzysztofa Przeclawskiego: *Turystyka a wychowanie*,¹²⁸ *Socjologiczne problemy turystyki*¹²⁹ oraz *Turystyka a świat współczesny*¹³⁰.

W książce tej autor ukazuje krótki rys historyczny zjawiska turystyki (od starożytności do współczesności) oraz definiuje podstawowe pojęcia, charakteryzuje przedmiot, zakres oraz metody badań socjologii turystyki. W pracy tej

¹²⁶ Tamże s. 86.

¹²⁷ Krzysztof Przeclawski: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, dz. cyt.

¹²⁸ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a wychowanie*, dz. cyt.

¹²⁹ Krzysztof Przeclawski: *Socjologiczne problemy turystyki*, dz. cyt.

¹³⁰ Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a świat współczesny*, dz. cyt.

przedstawione zostały najważniejsze socjologiczne teorie turystyki, typologie różnych zjawisk turystycznych (typy turystyki, typy turystów) oraz charakterystyka motywów podróży.

Według Przeclawskiego typy turystyki można wyróżnić ze względu na następujące kryteria: typologii turystów, czasu uprawiania turystyki, liczby osób uprawiających turystykę, sposobu uprawiania turystyki, organizacji turystyki, przebiegu podróży, nakładów finansowych, sposobu zakwaterowania, miejsca, do którego się udajemy, celu podróży oraz środków transportu¹³¹.

W swojej książce autor podaje typologie turystów: Marca Boyera, Erika Cohena i Michela Bassanda. Tę ostatnią zmodyfikował i poszerzył w następujący sposób: typ poznawczy (nastawiony na obcowanie z naturą, z kulturą i z ludźmi), typ integratywny (nastawiony na współżycie z grupą), typ zadaniowy (nastawiony na konkretne działania), typ rozrywkowy (rozrywkowo-wypoczynkowy), typ wyczynowy (turystyka kwalifikowana), typ kontemplacyjny, typ „zdrowotny” (nastawiony na ochronę zdrowia)¹³².

W pracy tej Przeclawski przedstawił typologię motywów podejmowania wyjazdów turystycznych¹³³:

1. Motywy związane z pragnieniem udania się do określonego kraju lub miejscowości (poznawania przyrody, kultury historycznej lub współczesnej czy też życia społecznego).
2. Motywy związane z pragnieniem opuszczenia na jakiś czas miejsca swojego stałego pobytu (opuszczania środowiska społecznego w znaczeniu szerokim, rodziny lub środowiska pracy, środowiska lokalnego – w sensie ucieczki od hałasu miasta, zadymienia, wielorakich bodźców stresujących organizm).
3. Motywy związane z pragnieniem spędzenia określonego czasu z kimś poza miejscem stałego zamieszkania (wyjazdu z rodziną, z człowiekiem kochanym, z grupą przyjaciół).
4. Motywy związane z pragnieniem zawarcia nowych znajomości, pozyskania nowych przyjaciół.
5. Motywy związane z pragnieniem pozostawiania w zgodzie ze stereotypami, z normami obowiązującymi w środowisku, do którego się należy.
6. Motywy związane z zaspokojeniem potrzeb emocjonalnych i estetycznych (nawiązania lub odnowienia kontaktu z pięknem natury, z pięknem dzieł ludzkich lub ludźmi, ich zwyczajami i kulturą, przeżycia przygody lub ryzyka).
7. Motywy związane z zaspokojeniem potrzeb twórczych (pracy twórczej, np. artystycznej czy naukowej, poza miejscem zamieszkania, pracy na rzecz ludności terenów odwiedzanych).

¹³¹ Krzysztof Przeclawski: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, dz. cyt., s. 34-37.

¹³² Tamże s. 38.

¹³³ W nawiązaniu do prozy Marii Bocheńskiej, K. Bujaka: *Uwagi dotyczące motywów uprawiania turystyki*. „Ruch Turystyczny” 1975, nr 1, s. 19-31.

8. Motywy związane z zaspokojeniem potrzeb higienicznych (z regeneracją sił i potęgowaniem zdrowia oraz leczeniem, z odczuwaniem potrzeby zmiany jako takiej, przyjemności podróżowania, przyjemności zmiany środowiska przyrodniczego, kulturowego i społecznego, przyjemności zmiany rytmu życia (...).
9. Motywy związane z uprawianiem turystyki w szerokim tego słowa znaczeniu, a więc turystyki dla celów: zarobkowych, rodzinnych, kultu, konferencji, sportu, studiów i innych¹³⁴.

W książce autor stworzył odrębny rozdział dotyczący funkcji (eufunkcji i dysfunkcji), jakie turystyka pełni w odniesieniu do mieszkańców miejscowości turystycznych oraz samych turystów. Bowiem według autora turystyka przede wszystkim: jest środkiem poznania rzeczywistości, kształtuje określone postawy wobec rzeczywistości, jest środkiem kształtowania uczuć, stwarza możliwość działania twórczego, przyczynia się do potęgowania zdrowia, może być czynnikiem resocjalizacji¹³⁵. Te pozytywne aspekty zakłócają się jednak coraz częściej, a poznanie przez turystykę jest powierzchowne i pozbawione indywidualizmu. Uprawianie turystyki może także prowadzić do kształtowania postaw niepożądanych.

Zgodnie ze swoimi zainteresowaniami naukowymi szczególną uwagę Krzysztof Przeclawski poświęcił wychowawczym funkcjom turystyki i jej oddziaływaniom na młodzież. Według Profesora czynnikami determinującymi wychowawcze efekty turystyki są: rola i pozycja społeczna turysty oraz doświadczenie turystyczne, czyli osobowość turysty, osobowość wychowawcy, wartości odwiedzanego środowiska oraz organizacja i warunki wyjazdu, czyli forma wyjazdu¹³⁶.

Autor podjął również problem etyki w branży turystycznej zarówno turystów, gospodarzy, jak i organizatorów. Etyka turystów jest rozpatrywana w dwóch aspektach: wobec samego siebie i wobec gospodarzy; etyka gospodarzy – wobec turystów własnego środowiska, a etyka organizatorów – wobec turystów i mieszkańców miejscowości recepcyjnych.

Główną część swojej książki poświęcił jednak przemianom, jakie turystyka wywołuje w miejscowościach o regionach turystycznych, w obszarach emisji ruchu turystycznego oraz wśród turystów. Autor charakteryzuje podstawowe uwarunkowania i mechanizmy oraz kierunki tych zmian. Przemiany w miejscowości recepcyjnej dokonują się w strukturze społecznej, w instytucjach społecznych, postawach i zachowaniach ludności oraz w kulturze zbiorowości. Natomiast przemiany w miejscowości emisyjnej dotyczą rozwoju dotychczasowych i powstawania nowych instytucji społecznych, rozwoju niektórych procesów społecznych oraz systemu wartości i zachowania się ludzi.

¹³⁴ Krzysztof Przeclawski: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*, dz. cyt., s. 40-44.

¹³⁵ Tamże s. 99.

¹³⁶ Tamże s. 110.

W publikacji pt. *Etyczne podstawy turystyki*¹³⁷ Profesor podjął po raz pierwszy próbę adaptacji niektórych zasad etycznych do problemów współczesnej turystyki. Inspiracją do napisania tej książki były rozważania na temat etyki w turystyce, prowadzone podczas konwersatorium na Uniwersytecie Warszawskim, oraz referaty dotyczące tego problemu, wygłoszone przez Krzysztofa Przeclawskiego na turystycznych konferencjach szwajcarsko-indonezyjskich, które odbyły się w Lozannie w październiku 1994 roku i w Yogyakarcie w sierpniu 1995 roku.

Pierwszy rozdział książki poświęcony jest ogólnym zagadnieniom dotyczącym etyki. Etyka jest zjawiskiem występującym tylko wśród ludzi, bowiem tylko człowiek jest zdolny do dokonywania wyborów moralnych i kochania innych. Człowiek, jako jedyna istota myśląca, poznaje za pomocą rozumu wartości, pomiędzy którymi może dokonać wyboru. Wartości te służą zaspokojeniu potrzeb ludzkich. W omawianej pracy Przeclawski przedstawił trzy grupy teorii, dotyczące wartości. Są to koncepcje: psychologiczne, socjologiczne i „realistyczne”. Zaprezentował również różne typologie wartości i ich hierarchie.

„Z punktu widzenia tej fundamentalnej roli, jaką wartości mogą odegrać w ukierunkowaniu naszych zachowań, rozróżniamy wartości podstawowe (<uniwersalne>) i codzienne. Z punktu widzenia autonomiczności wartości rozróżniamy wartości <autoteliczne> (te, które stanowią cel sam w sobie) i instrumentalne, stanowiące tylko środek do celu. Z punktu widzenia rzeczywistej roli, jaką wartości odgrywają w naszym życiu rozróżniamy wartości uznawane, wyznawane (deklarowane) i realizowane. Wartości uznawane przez nas to te, o których wyborze rzeczywistość jesteśmy przekonani. Wartości wyznawane to te, do których przyznajemy się przed innymi (przede wszystkim w słowach). Wartości realizowane to te, którymi kierujemy się w życiu”¹³⁸.

Hierarchia wartości jaką przyjął Profesor została skonstruowana w nawiązaniu do poglądów etycznych M. Schelerem i J. Tischnerem. W kolejności od najniższych do najwyższych są to: wartości materialne, przyjemnościowe, wartości zdrowotne (zdrowie i życie), wartości intelektualne i godnościowe, wartości etyczne, wartości sakralne¹³⁹.

Refleksje etyczne zawarte w książce odnoszą się do trzech głównych podmiotów uczestniczących w turystyce: turystów, mieszkańców terenów recepcyjnych oraz organizatorów i usługodawców turystycznych. Głęboka interpretacja dekalogu pozwoliła autorowi wskazać podstawowe obowiązki etyczne wymienionych uczestników tego procesu. Do obowiązków wobec siebie autor zalicza: żyć

¹³⁷ Krzysztof Przeclawski: *Etyczne podstawy turystyki*, dz. cyt.

¹³⁸ Tamże s. 14.

¹³⁹ Tamże s.16.

według wartości, żyć w sposób odpowiedzialny, dbać o własne zdrowie i rozwój, umieć kochać, kierować się prawdą. Obowiązkiem wobec drugiego człowieka jest: nie szkodzić, zachować hierarchię miłości, wspomagać zdrowie i życie, być odpowiedzialnym w miłości oraz troszczyć się o sprawiedliwość społeczną. Istnieją również obowiązki wobec przyrody, kultury i „sacrum”. Profesor omawia obowiązki etyczne turystów wobec siebie samych (świadomie poznawać; właściwie korzystać z wolności; rozumnie wypoczywać; wzmacniać więzi rodzinne; pracować twórczo), wobec mieszkańców terenów przez nich odwiedzanych (dawać świadectwo; respektować wartości; nie ranić, nie zabijać fizycznie ani moralnie; przestrzegać miejscowego porządku społecznego), wobec innych turystów (szanować to, co stanowi wartość; nie zakłócać ciszy; nie utrudniać drugim uczestnictwa w wycieczce; pomagać współuczestnikom wyjazdu) oraz wobec środowiska (przyrodniczego: wobec świata roślinnego i zwierzęcego, kulturowego: respektować lokalną kulturę, nie niszczyć przedmiotów kultury, przestrzegać zakazu fotografowania). W podobnym układzie analizowane są obowiązki etyczne gospodarzy oraz pośredników. Obowiązki mieszkańca wobec turystów to: okazywać gościnność, nie ułatwiać zachowań sprzecznych z etyką, być uczciwym wobec turystów, ułatwiać poznanie kraju.

Obowiązkami etycznymi mieszkańców wobec innych mieszkańców są: nie klaniać się „złotemu cielcowi”, zapewnić uczestnictwo ludności w decyzjach, dbać o interesy ludności lokalnej, dbać o skutki społeczne i wychowawcze¹⁴⁰.

Mieszkańcy miejscowości recepcyjnych powinni czuć się zobligowani również do dbania o środowisko naturalne oraz do ochrony wartości rodzimych kultury.

Do organizatorów – pośredników – turystyki Przeclawski zalicza:

1. Pracowników administracji turystycznej i samorządów lokalnych;
2. Pracowników biur podróży, organizacji społecznych, nauczycieli, przewodników;
3. Pracowników hoteli i innych obiektów zakwaterowania;
4. Pracowników informacji i reklamy turystycznej.

Tak jak w poprzednich przypadkach, mają oni spełniać obowiązki etyczne zarówno wobec turystów, jak i mieszkańców terenów odwiedzanych.

---

¹⁴⁰ Tamże s. 39-58.

Rozdział III

Materiały do bibliografii osobowej Krzysztofa Przeclawskiego

A. Bibliografia podmiotowa

a. Twórczość naukowa

1. Osobne publikacje książkowe

- 1) *Humanistyczne podstawy planowania przestrzennego.* /skrypt/ Komitet do Spraw Urbanistyki i Architektury, Warszawa 1962.
- 2) *Czy studia wyższe przygotowują urbanistów do zawodu?* /powiel./ Warszawa 1962 [seria:] Prace Badawcze nad Szkolnictwem Wyższym.
- 3) *Spoleczna funkcja urbanistów, a ich przygotowanie do zawodu.* „Ossolineum”, Warszawa 1964.
- 4) *Pielęgniarka.* /powiel./ Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1964.
- 5) *Miasto i człowiek.* „Wiedza Powszechna”, Warszawa 1966.
- 6) *Miasto i wychowanie.* „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1968.
- 7) *Aktywność turystyczna młodzieży i wychowawcza funkcja turystyki.* /powiel./ Główny Komitet Kultury Fizycznej i Turystyki, Warszawa 1970.
- 8) *Instytucje wychowania w wielkim mieście. Wybrane problemy socjologii wychowania.* Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1971.
- 9) *Turystyka a wychowanie.* „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1973.
- 10) *Tourisme – rencontre des cultures.* Instytut Badań nad Młodzieżą, Warszawa 1976.
- 11) [współaut.] Andrzej Dziewulak, Eugeniusz Kosel, A. Nocuń, Marek Zurn: *Turystyka młodzieży. Z badań nad wypoczynkiem młodzieży warszawskiej.* Instytut Turystyki, Warszawa 1977.
- 12) *Socjologiczne problemy turystyki.* Instytut Wydawniczy Centralnej Rady Związków Zawodowych, Warszawa 1979.
- 13) *Humanistyczne podstawy turystyki.* Instytut Turystyki, Warszawa 1986.
- 14) *Humanic foundations of tourism.* Instytut Turystyki, Warszawa 1986.
- 15) *Wybrane zagadnienia wychowania: materiały pomocnicze do nauczania socjologii wychowania.* Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1990.

- 16) *Le tourisme et le monde de l'unite dans la pluralite*. Cahiers du Tourisme, CIEST [Międzynarodowy Ośrodek Wyższych Studiów nad Turystyką] 1990.
- 17) *Turystyka a świat współczesny*. Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Zakład Społecznych Problemów Wychowania, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1994.
- 18) *Tourism and the contemporary World*. Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Zakład Społecznych Problemów Wychowania, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1994.
- 19) *Turystyka jako szansa rozwoju kraju i wychowania*. Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1995.
- 20) *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. „Albis”, Kraków 1996.
- 21) *Etyczne podstawy turystyki*. „Albis”, Kraków 1997.
- 22) *Turystyka a religie*. Wyższa Szkoła Hotelarstwa, Gastronomii i Turystyki, Warszawa 1999.
- 23) *Etyka i religia na przełomie tysiącleci: ciągłość i zmiana*. Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2001.

2. Studia, szkice i artykuły w pracach zbiorowych

- 24) *Socjologia a urbanistyka*, w: Stefan Nowakowski (red.), *Socjologiczne problemy miasta polskiego*, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1964, s. 187-211.
- 25) *Niektóre socjologiczne i pedagogiczne aspekty wychowania w średnich szkołach medycznych*, w: *Szkoła Medyczna*, Państwowy Zakład Wydawnictw Lekarskich, Warszawa 1965, s. 27-30.
- 26) *Badania nad procesami wrastania młodzieży pochodzenia wiejskiego w kulturę wielkomięską*, w: *Procesy urbanizacyjne w powojennej Polsce*. III Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny, Warszawa 1967, s. 170-177.
- 27) *Warszawa jako środowisko wychowawcze*, w: Stefan Nowakowski (red.), *Socjologiczne zagadnienia stolicy i aglomeracji*, „Książka i Wiedza”, Warszawa 1969, s. 207-227.
- 28) *Funkcje turystyki jako czynnika przemian społecznych i kulturowych*, w: *Turystyka a rozwój regionu*, Rozprawy i materiały Ośrodka Badań Naukowych im. W. Kętrzyńskiego w Olsztynie nr 56, Olsztyn 1976, s. 5-34.
- 29) *Czas wolny młodzieży*, w: *Wybrane zagadnienia z pedagogiki*, Instytut Kształcenia Nauczycieli „Nurt”, Oświata i Wychowanie, Warszawa 1977.
- 30) *Wychowawcza funkcja turystyki*, w: *Wybrane zagadnienia z pedagogiki*, Instytut Kształcenia Nauczycieli „Nurt”, Oświata i Wychowanie, Warszawa 1977.

- 31) [współautorzy] K. Antoniak: *Wychowawcze i resocjalizacyjne funkcje współczesnej turystyki*, w: II Kongres Naukowy Kultury Fizycznej. Materiały i dokumenty 1987, s. 216-220.
- 32) *Wissenschaftliche Forschungen über die Entwicklungsmöglichkeit der Auslandstouristik nach Polen*, w: *Fremdenverkehr in der neuen Europa*, Freudenstadt 1990.
- 33) *Wychowawcze funkcje turystyki i krajoznawstwa*, w: T. Wujek (red.), *Wprowadzenie do pedagogiki dorosłych*, Warszawa 1992.
- 34) *Tourism as the Subject of Interdisciplinary Research*, w: D. G. Pearce, R. W. Butler, *Tourism Research, Critiques and Challenges*, ed. by Routledge, London 1992.
- 35) *Tourists and Inhabitants. Some ethical problems*, w: *Tourism and Culture. Global Civilization in Change*, Wiendu Nuryanti ed., Yogyakarta 1996.
- 36) *Deontology of Tourism*, w: *Tourism Development: C. Cooper, S. Wanhill*, John Wiley ed., 1997.
- 37) *Wizja świata i człowieka u Pierra Teilharda de Chardina*, w: Michał Porowski (red.), *IPSiR dzisiaj*, Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, Warszawa 1998, s. 365-378.
- 38) *Socjologia turystyki*, w: Ryszard Winiarski (red.), *Nauki o turystyce: stan aktualny – perspektywy rozwoju*, AWF Kraków 1999 – (Studia i Monografie / Akademia Wychowania Fizycznego im. Bronisława Czecha w Krakowie, ISSN 1429-8627; nr 7) – Bibliogr. S. 51-52 – s. 41-52.
- 39) *Hasła encyklopedyczne* w: Jafar Jafari (red.): *Encyclopedia of Tourism*, Routledge, New York 2000.
- 40) [współaut.] D. A. Fennel: *Generating Goodwill in Tourism through Ethical Stakeholder Interactions*, w: *Tourism in Destination Communities*, ed. By S. Singh, D. Timothy i R. Dowling CABI Publishing, Wallingford UK 2002.
- 41) *Człowiek i jego czas wolny*, w: *Człowiek i ruch*, AWF Wrocław 2002, nr 2 (6), s. 30-41.

3. Artykuły w czasopismach

- 42) *II Narada Głównych Architektów województw i miast*. „Miasto” 1956, nr 1, s. 31-32.
- 43) [współaut.] Andrzej Chamiec: *W sprawie artykułu pt. „Urbanistyka i socjologowie”*. „Przegląd Kulturalny” 1956, nr 33, s. 11.
- 44) *Holandia wydziera morzu ziemię*. „Kultura i Społeczeństwo” 1957, nr 2, s. 176-179.
- 45) *Z narady głównych architektów*. „Miasto” 1957, nr 12, s. 35.
- 46) *Współczesne małżeństwo amerykańskie*. „Kultura i Społeczeństwo” 1958, nr 3, s. 190-197.

- 47) *Małżeństwo w Polsce współczesnej*. „Kultura i Społeczeństwo” 1958, nr 4, s. 189-191.
- 48) *Każdy dom rodzinny może być domem kultury*. „Szkola i Dom” 1958, nr 6, s. 6-7.
- 49) *W rodzinie rosną dzieci. [Dom rodzinny jako środowisko wychowawcze]*. „Szkola i Dom” 1958, nr 7/8, s. 3.
- 50) *O dobre przygotowanie do małżeństwa*. „Szkola i Dom” 1958, nr 10, s. 5.
- 51) *Czy rzeczywiście kryzys małżeństwa?* „Szkola i Dom” 1958, nr 11, s. 4.
- 52) *O niektórych zagadnieniach oświaty i wychowania w Indiach*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1958, nr 4, s. 253-258.
- 53) *Zainteresowania francuskiej młodzieży akademickiej (podsumowanie wywiadów przeprowadzonych we Francji)*. „Kultura i Społeczeństwo” 1959, nr 4, s. 144-156.
- 54) *Aspects des problemes du mariage dans la Pologne d'aujourd'hui*. „Familles dans le mode”, Juin 1959.
- 55) *O wychowaniu przez pracę*. „Kultura i Życie” 1959, nr 5, s. 5-7.
- 56) *O wychowanie człowieka kulturalnego*. „Kultura i Życie” 1959, nr 10, s. 7.
- 57) *Światowy Kongres Rodziny*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1959, nr 1, s. 243-245.
- 58) *Małżeństwo w świecie współczesnym*. „Rodzina i Szkoła” 1959, nr 3, s. 3.
- 59) *Czy kryzys rodziny*. „Kultura i Życie” 1960, nr 5, s. 6.
- 60) *Paryska szkoła dla rodziców*. „Oświata Dorosłych” 1960, nr 2, s. 11-112.
- 61) *Paryska Szkoła dla Rodziców*. „Rodzina i Szkoła” 1960, nr 2.
- 62) *Preparation de la jeunesse polonaise au mariage et á la vie familiale*. „Le Groupe Familial” 1960, nr 6.
- 63) *Studia czy powołanie? Jedno i drugie. [Problem kształcenia urbanistów]*. „Fundamenty” 1960, nr 15, s. 7.
- 64) *Cité Universitaire Antony (o francuskiej młodzieży akademickiej)*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1960, nr 1, s. 243-246.
- 65) *Niektóre problemy kultury XX wieku*. „Kultura i Życie” 1960, nr 4, s. 6-7.
- 66) *Niektóre problemy XX wieku. Czy kryzys rodziny?* „Kultura i Życie” 1960, nr 5, s. 8-9.
- 67) *Niektóre problemy XX wieku. Jak można pomóc współczesnej rodzinie?* „Kultura i Życie” 1960, nr 6, s. 10.
- 68) *Kilka uwag w sprawie kształcenia przyszłych urbanistów*. „Miasto” 1960, nr 3, s. 10-12.
- 69) *W sprawie przygotowania kadry urbanistycznej*. „Miasto” 1962, nr 8/9, s. 49-53.
- 70) *Jeśli planujesz na 100 lat zajmij się wychowaniem człowieka. [Sprawa przygotowania zawodowego urbanistów]*. „Inwestycje i Budownictwo” 1960, nr 10, s. 19-23.

- 71) *O rozszerzenie nauczania planowania przestrzennego*. „Inwestycje Budownictwo” 1962, nr 10, s. 23-25.
- 72) *Wychowanie wobec procesów urbanizacyjnych*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1964, nr 3, s. 77-91.
- 73) *Miasto jako środowisko rozwoju człowieka*. „Zeszyty Konwersatorium CPARA” 1964.
- 74) *Wychowanie wobec procesów urbanizacyjnych*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1964, nr 3, s. 77-93.
- 75) *Model współczesnej kobiety*. Wypow.: Wanda Rachalska, Magdalena Sokołowska, Krystyna Malachowska, Ryszard Radziłowicz, Krystyna Wrochono, Jerzy Piotrowski, Krzysztof Przeclawski, Aleksandria Olędzka-Frybesowa. Oprac. Jacek Wejroch, Andrzej Wielowieyski. „Więź” 1965, nr 6, s. 65-82.
- 76) *Niektóre aspekty wychowawcze procesów urbanizacji*. „Studia Socjologiczne” 1965, nr 4, s. 37-55.
- 77) *Przegląd problematyki i terenów badań z zakresu socjologii miastaw powojennej Polsce*. „Studia Socjologiczne” 1965, nr 4, s. 307-311.
- 78) *Paryski ośrodek higieny psychicznej*. „Biuletyn PTH” 1966, nr 2.
- 79) *Człowiek w wielkim mieście*. „Biuletyn PTH” 1966, nr 5.
- 80) *Samorząd społeczny w spółdzielniach mieszkaniowych*. „Domy Spółdzielcze” 1966, nr 9, s. 20.
- 81) *Niektóre problemy wychowania w osiedlu mieszkaniowym*. „Informacje Komunikaty CZ SBM” 1966, nr 2, s. 16-35.
- 82) *Niektóre formy wychowania pozaszkolnego we Francji*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1966, nr 4, s. 155-167.
- 83) *Wychodźstwo ze wsi do wielkich miast*. „Roczniki Socjologii Wsi” 1966, nr 3.
- 84) *The adaptation of country girls to town life*. „The Polish Sociological Bulletin” 1966, nr 1, s. 112-122.
- 85) *Kluby młodzieżowe we Francji*. „Studia Pedagogiczne” 1967, t. XV: *Organizowanie środowiska wychowawczego*, s. 239-252.
- 86) *Tajemnicze Centrum* [Dyskusja Urbanistów i Architektów w redakcji „Stolicy”]. Wypow.: Czesław Kotela, Zygmunt Stępiński, Zbigniew Karpiński, Stanisław Wyganowski, Irena Kotela, Krzysztof Przeclawski, Jan Just. „Stolica” 1967, nr 23, s. 2-3, nr 24-26, s. 2.
- 87) *Wychowanie w spółdzielczym osiedlu mieszkaniowym*. „Domy Spółdzielcze” 1968, nr 12, s. 22-23.
- 88) *Dyskusja* [na konferencji na temat: *Problemy przewidywania przyszłości model kultury*]. Wypow.: Bogdan Suchodolski, Stefan Nowak, Marcin Kacprzak, Mieczysław Porębski, Bogdan Gotowski, Mieczysław Pęcherski, Michał Poholski, Stefan Żółkiewski, Jerzy Bukowski, Sylwester Zawadzki,

- Włodzimierz Wesółowski, Salomea Kowalewska, Jan Zieleniewski, Jan Strzelecki, Jerzy Holzer, Antoni Rajniewicz, Adam Józefowicz, Krzysztof Przecławski, Irena Wojnar, Franciszek Bielecki, Zygmunt Skórzyński, Marcin Czerwiński. „Kultura i Społeczeństwo” 1968, nr 1, s. 56-121.
- 89) *Wielkie miasto jako środowisko wychowawcze. Fragment książki „Miasto i wychowanie”*. „Nauczyciel i Wychowanie” 1968, nr 4, s. 17-31.
- 90) *Wychowawcza funkcja środków masowego przekazu*. „Nauczycieli Wychowanie” 1968, nr 5, s. 103-108.
- 91) *Wielkie miasto a wychowanie*. „Kultura i Społeczeństwo” 1969, nr 1, s. 181-189.
- 92) *Rola i pozycja społeczna młodzieży*. „Kultura i Społeczeństwo” 1969, nr 3, s. 171-180.
- 93) *Czynniki i instytucje wychowania w wielkim mieście*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1969, nr 3, s. 113-124.
- 94) *Socjologia wychowania a turystyka*. „Ruch Turystyczny” 1969, z. 1, s. 3-30.
- 95) [współaut.] K. Osińska: *W sprawie braku akceptacji leczenia zakładowego. „Walka z gruźlicą”* 1969, nr 4 (20), s. 25-30.
- 96) [współaut.] Eugeniusz Kosel: *Ruch turystyczny młodzieży wielkomięskiej. „Nowa Szkoła”* 1970, nr 5, s. 15-18.
- 97) *W krajach rozwijających się*. „Nowa Szkoła” 1970, nr 7/8, s. 96-97.
- 98) *Stwarzać możliwości wyboru (wypowiedź w dyskusji: ‘Za dwadzieścia parę lat...’)*. „Światowid” R. 19: 1970, nr 7, s. 4.
- 99) [współaut.] Andrzej Dziewulak, Eugeniusz Kosel: *Turystyka młodzieży wielkomięskiej*. „Ruch Turystyczny” 1970, z. 2, s. 3-32.
- 100) *Aktywność turystyczna młodzieży i wychowawcza funkcja turystyki. [Sprawozdanie z badań prowadzonych w 1969 roku przez Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej w Warszawie]*. Warszawa 1970 8° ss.119.
- 101) *Turystyka i wczasy*. Wypow.: Andrzej Trojnar, Krzysztof Przecławski, Roman Łazarch, Stanisław Ostrowski, Waclaw Łazuchiewicz, Olaf Rogalweski. Opracowanie Krystyna Kostrzewa. „Trybuna Ludu” 1970, nr 305, s. 3.
- 102) *Koncepcja wychowawcy środowiskowego*. „Człowiek w pracy i osiedlu” 1971, nr 3 (19), s. 7-17.
- 103) *L'education contemporaine et les institutions educatives*. „Paideia” t. 1: 1971.
- 104) *Wiek XX – wiek turystyki*. „Kultura i Społeczeństwo” 1972, nr 4, s. 87-104.
- 105) *Ideowo-kulturowa funkcja wychowawcza w czasie wolnym*. Ref., „Głos Nauczycielski” 1974, nr 35, s. 6-7.
- 106) *Czas wolny młodzieży*. „Problemy Młodzieży” 1974, nr 1.
- 107) *W co się bawić. [Instytut Badań nad Młodzieżą]*. „Życie i Nowoczesność” 1974, nr 230, s. 3.

- 108) *Modifications socio-culturelles syrvenant dans les groupes sociaux visités par les tourists.* „ESPACES”, Paris 1975, nr 18-19.
- 109) *V Plenum Rady Naczelnej ZHP w sprawie zadań ZHP w rozwijaniu krajoznawstwa i turystyki w środowisku młodzieży szkolnej.* „Ruch Turystyczny” 1975, z. 1, s. 119-120.
- 110) *Możliwości turystyki międzynarodowej w dziedzinie rozwoju stosunków międzyludzkich.* „Ruch Turystyczny” 1975, z. 2, s. 131-152.
- 111) *Czas wolny – nie zmarnowany.* [Czas wolny młodzieży]. „Trybuna Ludu” 1975, nr 110, s. 6.
- 112) [współaut.] Andrzej Dziewulak, Eugeniusz Kosel: *Czas wolny młodzieży miejskiej.* „Badania Oświatowe” 1976, nr 1.
- 113) *Turystyka jako czynnik przemian społecznych i kulturowych.* „Problemy społeczno-ekonomiczne Polski Północno-Wschodniej”, Olsztyn 1976, nr 6.
- 114) *Czas wolny – czas nie zmarnowany.* [Wolny czas młodzieży. Z pracowni badawczych]. „Trybuna Ludu” 1976, nr 100, s. 5.
- 115) *Autokarem donikąd.* *Czas wolny młodzieży.* Rozmowę przeprowadził Bronisław Misztal, „Trybuna Ludu” 1976, nr 182, s. 5.
- 116) *Młódzież – a czas wolny.* Rozmowę przeprowadził Wojciech Markiewicz, „Życie Warszawy” 1976, nr 4, s. 1-2.
- 117) *Le comportement des loisir chez les jeunes et ses fonction éducatives.* Ref., „Paideia” t. 6: 1977, s. 205-213.
- 118) *Turystyka czynnikiem przemian społecznych i kulturowych.* „Polityka Społeczna” 1978, nr 8, s. 15-17.
- 119) *A nam się marzy turystyczna trasa.* Rozmowę przeprowadziła Hanna Polsakiewicz, „Głos Nauczycielski” 1979, nr 14, s. 9.
- 120) *Turystyka a przemiany kultury góralskiej (stylu życia górali podhalańskich).* Ref., „Wierchy” R.48: 1979, s. 35-43.
- 121) *Turystyka a wymiana wartości.* „Ruch Turystyczny” 1980, z. 2, s. 169-182.
- 122) *Turystyka a przemiany środowiska.* „Ziemia” 1982, s. 217-221.
- 123) [współaut.] Krzysztof Lublański: *Determinanty rozwoju działalności krajoznawczo-turystycznej w szkole.* „Chowanna” 1983, z. 3, s. 253-265.
- 124) *Badania naukowe nad turystyką w Polsce.* „Problemy Turystyki” 1984, nr 1, s. 54.
- 125) *Tourism and the contemporary World.* „Problems of Tourism” 1983, nr 3/4.
- 126) *Telewizja a młodzież.* „Kultura i Społeczeństwo” 1985, nr 4, s. 201-209.
- 127) *Młódzież a turystyka.* „Kwartalnik Pedagogiczny” 1986, nr 2, s. 29-39.
- 128) *Podstawowe kierunki działania Instytutu Turystyki w latach 1986-1990.* „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1986, nr 3, s. 40-43.

- 129) [współaut.] Adam Mazur: *Centralny program badawczy: 'Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego'*. „Problemy Turystyki” 1986, nr 1, s. 67-81.
- 130) *Turystyka a styl życia młodzieży polskiej – kilka uwag o wynikach badań (Tourism and Way of Life of Polish Youth)*. „Problemy Turystyki” 1986, nr 2, s. 115-118.
- 131) *Spółeczny i kulturowy 'impakt' turystyki międzynarodowej. Okrągły stół w Marly-le-Roi*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1987, nr 2, s. 34-38.
- 132) *Turystyka a wartości (Tourism and Values)*. „Problemy Turystyki” 1988, nr 4, s. 3-11.
- 133) [współaut.] John Alloock: *Introduction*, w: *Tourism in the Centrally Planned Economies*, „Annals of Tourism Research”, Sp. Issue 1, New York 1990.
- 134) *Myślenie w dniu dzisiejszym. [Wychowanie młodzieży]*. „Przegląd Katolicki” 1990, nr 8/9, s. 4-5.
- 135) [współaut.] Ryszard Szczeciński: *Działalność Instytutu Turystyki w 1989 roku. /Część I/*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 2, s. 3-39.
- 136) [współaut.] Ryszard Szczeciński: *Działalność Instytutu Turystyki w 1989 roku. /Część III/*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 2, s. 40-52.
- 137) *Światowy Kongres Socjologiczny w Madrycie*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 3, s. 86.
- 138) *Drugi etap badań wiedeńskich*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 4, s. 84.
- 139) *XII Światowy Kongres Socjologii*. „Problemy Turystyki” 1990, nr 1/2, s. 103-104.
- 140) [współaut.] Ryszard Szczeciński: *Raport z przebiegu III etapu badań CPBP 08.06. 'Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego'*. „Rocznik Centralnego Programu Badań Podstawowych” [R.2]: *Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego. Wyniki prac z roku 1988-1990*, s. 3-17.
- 141) *Młodzi a turystyka (Kongres PTTK Opole)*. „Ziemia” 1990.
- 142) [współaut.] Ryszard Szczeciński: *Centralny Program Badań Podstawowych: 'Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego' w latach 1986-1990*. „Problemy Turystyki” 1991, nr 1/2, s. 5-8.
- 143) *Stan turystyki polskiej*. „Problemy Turystyki” 1991, nr 1/2, s. 9-16.
- 144) *Wnioski: kierunki i uwarunkowania dalszego rozwoju turystyki w Polsce*. „Problemy Turystyki” 1991, nr 1/2, s. 121-128.
- 145) *O socjologiczne wyjaśnienia zjawisk turystyki (Towards a Sociological Explanation of the Tourism Phenomenon)*. „Problemy Turystyki” 1991, nr 3/4, s. 51-56.

- 146) *Nowa sytuacja w Europie Wschodniej. [Perspektywy religijne].* „Znaki Czasu” 1992, nr 28, s. 42-50.
- 147) *Nowe horyzonty w nauczaniu, kształceniu i badaniach w zakresie turystyki i hotelarstwa.* „Problemy Turystyki” 1992, nr 2, s. 115.
- 148) *Rola turystyki w przemianach społecznych i kulturowych końca XX wieku.* „Problemy Turystyki” 1992, nr 3, s. 101-109.
- 149) *Kształcenie dla turystyki w krajach Europy Środkowej i Wschodniej.* „Problemy Turystyki” 1993, nr 1, s. 5-9.
- 150) *Religia a turystyka.* „Problemy Turystyki” 1993, nr 3, s. 57-64.
- 151) *Turystyka a świat współczesny: [fragm.]* Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Warszawie 1996, nr 6, s. 147-151.
- 152) *Polityka zagraniczna Stanów Zjednoczonych pod prezydenturą Georga W. Busha.* „Polska w Europie” 2001, z. 3, s. 69-98.

4. Referaty opublikowane w materiałach pokongresowych

- 153) *Quelques problèmes de la sociologie de l'éducation en Pologne contemporaine.* Holandia 09. 1968.
- 154) *L'éducation contemporaine et les institutions éducatives,* w: *L'Association Internationale des Sciences de l'Éducation. – Congrès International Varsovie 4-9 IX 1969,* s. 1-15.
- 155) *Educational Institutions in Big Cities and the Problem of Value Conflict.* II Europejskie Seminarium Socjologii Wychowania, Austria 09. 1969.
- 156) *Sociology of Education in Poland.* International Review of Education XVIII/72/1, Hamburg 1972.
- 157) *Die ideologisch-kulturelle Funktion der Erziehung in der Freizeit,* w: *II Konferenz der Pädagogischen Wissenschaften der DDR,* Berlin 1974.
- 158) *Modifications socio-culturelles survenant dans les groupes sociaux visites par les touristes.* Espaces IX, Paris 1975.
- 159) *Some aspects of youth tourism,* w: *Social Needs and their Realization in Tourism,* Berne 1977.
- 160) *The Process of the Child's Socialization in the City Environment.* The Child and the City, Milano 1980.
- 161) *L'impact des industries culturelles de l'audio-visuel sur le comportement socio-culturel des jeunes.* Les industries culturelles UNESCO, Paris 1982.
- 162) *Turizam kao factor sociokulturnih promjena.* Nase Teme XXVII br 9, Zagreb 1983.
- 163) *El turismo y el mundo contemporaneo.* Estudios Turisticos Verano 1984, nr 82.

- 164) *La erise de l'education dans la societe*. Rassegna di Pedagogia nr 2, Pisa 1984.
- 165) *The role of tourism in the contemporary culture*. Revue du Tourisme 1 AIEST, Berne 1985.
- 166) *Tourismus als der Gegendtand der Wissenschaften*. Prinos Vyskumu Cestovneho Ruchu 1, Bratislava 1985.
- 167) *Tourism as a Medium of Intercultural Communication*, w: *Tourism as a Vital Force for Peace*, Vancouver 1988.
- 168) *Tourism and the transformations of the Style of Living*, w: *Leisure, Participation and Experience*, Sussex 1989.
- 169) *Tourism as a Factor of Change-Conclusions*, w: *Tourism as a Factor of Change. A Sociocultural Study*. Ed. by J. Bystrzanowski, Vienna 1991.
- 170) *Tourism Education in Eastern Europe*, w: *Tourism in Europe*, Durham 1992.
- 171) *Les changements sociaux en Europe de l'Est*, w: *AIEST vol. 34*, St-Gall 1992.

5. Referaty nieopublikowane¹⁴¹

- 172) *Educational Institutions in Big Cities and the Problem of Value Conflict*. II Europejskie Seminarium Socjologii Wychowania, Austria 09.1969.
- 173) *Quelques problèmes de la sociologie de l'éducation en Pologne contemporaine*. Noordwijk (Holandia) 09.1968.
- 174) *Telewizja w życiu dzieci i młodzieży*. Konferencja UNESCO, Toronto 1980.
- 175) *Tourism means Life*. Spotkanie Międzynarodowej Akademii Studiów nad Turystyką, Zagrzeb 1999.

6. Recenzje

- 176) Hans Nät: *Die Ursachen der Jugendkriminalität*. Basel 1955. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Przyczyny przestępczości nieletnich*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1957, nr 2, s. 147-151.
- 177) Knut Pipping, Rudolf Abshagen, Anne-Eva Brauneck: *Gespräche mit der Deutschen Jugend. Ein Beitrag zum Autoritätsproblem*. Hersingsfors 1954. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Rozmowy z młodzieżą niemiecką*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1957, nr 3, s. 148-154.
- 178) Robert Redfield: *The little community. Viewpoints for the study of a human whole*. Chicago 1955. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Mała społeczność*. „Kultura i Społeczeństwo” 1957, nr 3, s. 179-183.

¹⁴¹ Informacje uzyskane podczas wywiadu przeprowadzonego z Profesorem Krzysztofem Przeclawskim, dnia 12 kwietnia 2003 roku w Warszawie.

- 179) Louis Joseph Lebert, Robert Bride: *Guide Pratique de lebhquête sociale*. V. 1-3, Paris 1951-1955. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Przewodnik w dziedzinie badañ społecznych*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1958, nr 1, s. 200-202.
- 180) *Les guide des parents. Les pblèmes médicaux et pédagogiques de l'éducation*. Paris 1955. Rec. Krzysztof Przeclawski, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1958, nr 4, s. 263-265.
- 181) John Sirjamaki: *The American family in the twentieth century*. Cambridge 1953. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Rodzina amerykańska w XX wieku*. „Kultura i Społeczeństwo” 1958, nr 1, s. 239-240.
- 182) Robert Redfield, Milton Singer: *Village India. Studies in the little community*. Chicago 1956. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Wiesć hinduska*. „Kultura i Społeczeństwo” 1958, nr 2, s. 183-187.
- 183) Duplessis Le Guelinel (Gérard): *Les Marriage en France, étude démographique*. Paris 1954. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Matżeństwo we Francji*. „Przegląd Socjologiczny” T. 13: 1959, z. 1, s. 272-274.
- 184) Davis Kingsley: *Human society*. New York 1949. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Społeczność ludzka*. „Przegląd Socjologiczny” T. 13: 1959, nr 2, s. 173-177.
- 185) *Jeunesse*. London 1957. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Pozyteczne wydawnictwo o młodzieży zachodnioeuropejskiej*. „Kwartalnik Pedagogiczny” 1960, nr 3, s. 241-242.
- 186) Kaye Barrington: *The development of the architectural profession in Britain*. London 1960. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Przemiany w sytuacji społecznej architektów*. „Kultura i Społeczeństwo” 1960, nr 4, s. 259-263.
- 187) *Famille et habitation*. 1-2. Paris 1959-1960. Rec. Krzysztof Przeclawski: *Nauki Humanistyczne a koncepcje mieszkalnictwa*. „Kultura i Społeczeństwo” 1961, nr 4, s. 174-178.
- 188) Janusz Ziółkowski: *Urbanizacja, miasto, osiedle*. Warszawa 1965. Rec. Krzysztof Przeclawski, „Studia Socjologiczne” 1965, nr 4, s. 258-264.
- 189) Tadeusz Lewandowski: *Samorząd społeczny w spółdzielniach mieszkaniowych*. Rec. Krzysztof Przeclawski, „Sprawy Mieszkaniowe” 1967, nr 1, s. 104-106.
- 190) Max Kaplan, Phillip Bosserman: *Technology human values and leisure*. Nashville 1971. Rec. Krzysztof Przeclawski, „Ruch Turystyczny” 1974, z. 1, s. 120-122.
- 191) Marc Boyer: *Le tourisme*. Paris 1972. Rec. Krzysztof Przeclawski, „Ruch Turystyczny” 1975, z. 1, s. 103-105.
- 192) Alain Minc: *La grande illusion*. Paris 1989. Rec. Krzysztof Przeclawski, „Tygodnik Solidarność” 1989, nr 2, s. 16-21.

7. Redakcje prac zbiorowych i opracowania

- 193) Capo Enrico, Fonti Giuseppe M.: *Wychodźstwo ze wsi do wielkich miast*. Opracowanie z włoskiego Krzysztof Przeclawski, „Roczniki Socjologii Wsi” T. 3: 1964, s. 37-46.
- 194) [red.] *Młodzież w osiedlach spółdzielczych*. Zakład Wydawnictw Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”, Warszawa 1971.
- 195) [red.] *Osiedle i wychowanie*. Państwowe Zakłady Wydawnictw Szkolnych, Warszawa 1972.
- 196) [red.] *Czas wolny dzieci i młodzieży w Polsce*. Wydawnictwa Szkolnej Pedagogiczne, Warszawa 1978.
- 197) [red.]: *Po pracy i nauce: wzory zachowań młodzieży w czasie wolnym*. Instytut Wydawniczy Centralnej Rady Związków Zawodowych, Warszawa 1979.
- 198) [red.]: *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1984.

b. Twórczość popularna

- 199) *Nasz wiek dwudziesty: moje życie, myśli i podróże*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1999.

B. Bibliografia przedmiotowa

a. Recenzje prac Krzysztofa Przeclawskiego

- 1) *Miasto i człowiek*. Warszawa 1966. Rec. Ludwik Gawron, „Nowe Książki” 1966, nr 13, s. 813-815.
- 2) *Miasto i wychowanie*. Warszawa 1968. Rec. Marcin Czerwiński, „Nowe Książki” 1968, nr 4, s. 1120-1121.
- 3) *Miasto i wychowanie*. Warszawa 1968. Rec. J. Głównyński, Mikołaj Winiarski, „Studia Socjologiczne” 1969, nr 4, s. 213-218.
- 4) *Miasto i wychowanie*. Warszawa 1968. Rec. Mikołaj Winiarski, „Ruch Pedagogiczny” 1969, nr 6, s. 778-780.
- 5) *Miasto i człowiek*. Warszawa 1968. Rec. Elżbieta Wnuk-Lipińska, „Kultura i Społeczeństwo” 1970, nr 2, s. 292-294.
- 6) *Miasto i wychowanie*. Warszawa 1968. Rec. Elżbieta Wnuk-Lipińska, „Kultura i Społeczeństwo” 1970, nr 2, s. 292-294.

- 7) *Turystyka a wychowanie*. Warszawa 1973. Rec. Stanisław Wodejko, „Ruch Turystyczny” 1973, z. 2, s. 65-68.
- 8) *Turystyka a wychowanie*. Warszawa 1973. Rec. Elżbieta Janowska, „Kultura Fizyczna” 1974, nr 5, s. 231.
- 9) *Turystyka a wychowanie*. Warszawa 1973. Rec. Kazimierz Denek, „Nauczyciel i Wychowanie” 1974, nr 1, s. 96-98.
- 10) *Socjologiczne problemy turystyki*. Warszawa 1979. Rec. Tyburcjusz Tyblewski, „Oświata Dorosłych” 1981, nr 1, s. 58-60.

b. Artykuły w czasopismach o Krzysztofie Przeclawskim

- 11) Liliana Olchowik: *Filozof turystyki*. „Poznaj Świat” 1996, nr 4, s. 3 i 36.

Wykaz piśmiennictwa przywoływanego i cytowanego oraz innych źródeł informacji

A. Publikacje książkowe

1. Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a wychowanie*. „Nasza Księgarnia”, Warszawa 1973.
2. *Encyklopedia Warszawy*. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1975.
3. Krzysztof Przeclawski: *Socjologiczne problemy turystyki*. Instytut Wydawniczy CRZZ, Warszawa 1979r.
4. Krzysztof Przeclawski (red.): *Turystyka a człowiek i społeczeństwo*. Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych, Warszawa 1984.
5. Krzysztof Przeclawski: *Humanistyczne podstawy turystyki*. Instytut Turystyki, Warszawa 1986.
6. Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a świat współczesny*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1994.
7. Krzysztof Przeclawski: *Człowiek a turystyka. Zarys socjologii turystyki*. „Albis”, Kraków 1996.
8. Krzysztof Przeclawski: *Etyczne podstawy turystyki*. „Albis”, Kraków 1997.
9. Krzysztof Przeclawski: *Nasz wiek dwudziesty. Moje życie, myśli i podróże*. Uniwersytet Warszawski, Warszawa 1999.

B. Artykuły w czasopismach

1. Krzysztof Przeclawski: *Wiek XX – wiek turystyki*. „Kultura i Społeczeństwo” 1972, nr 4, s. 87-104.
2. Krzysztof Przeclawski: *Turystyka czynnikiem przemian społecznych i kulturowych*. „Polityka Społeczna” 1978, nr 8, 15-17.
3. Krzysztof Przeclawski, Adam Mazur: *Centralny Program Badawczy: ‘Turystyka jako czynnik rozwoju społeczno-gospodarczego’*. „Problemy Turystyki” 1986, nr 1, s. 67-81.
4. Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a styl życia młodzieży polskiej – kilka uwag o wynikach badań*. „Problemy Turystyki” 1986, nr 2, s. 115-118.
5. Krzysztof Przeclawski: *Podstawowe kierunki działania Instytutu Turystyki w latach 1986-1990*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1986, nr 3, s. 40-43.
6. Krzysztof Przeclawski: *Społeczny i kulturowy impakt turystyki międzynarodowej. Okrągły stół w Marly-le-Roy*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1987, nr 2, s. 34-38.
7. Krzysztof Przeclawski: *Turystyka a wartości*. „Problemy Turystyki” 1988, nr 4, s. 3-11.
8. Krzysztof Przeclawski: *XII Światowy Kongres Socjologii*. „Problemy Turystyki” 1990, nr 1/2, s. 103-104.
9. Krzysztof Przeclawski: *Drugi etap badań wiedeńskich*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 4, s. 84.
10. Krzysztof Przeclawski: *Światowy Kongres Socjologiczny w Madrycie*. „Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki” 1990, nr 3, s. 86.
11. Krzysztof Przeclawski: *O socjologiczne wyjaśnienie zjawiska turystyki*. „Problemy Turystyki” 1991, nr 3/4, s. 51-56.
12. Krzysztof Przeclawski: *Nowe horyzonty w nauczaniu, kształceniu i badaniach w zakresie turystyki i hotelarstwa*. „Problemy Turystyki” 1992, nr 2, s. 115.
13. Krzysztof Przeclawski: *Rola turystyki w przemianach społecznych i kulturowych końca XX wieku*. „Problemy Turystyki” 1992, nr 3, s. 101-109.
14. Krzysztof Przeclawski: *Religia a turystyka*. „Problemy Turystyki” 1993, nr 3, s. 57-64.
15. Liliana Olchowik: *Filozof turystyki*. „Poznaj Świat” 1996, nr 4, s. 3 i 36.

C. Adresy internetowe

1. www.zse.lublin.pl
2. www.wiem.onet.pl

3. www.uw.edu.pl
4. www.bi.ui.edu.pl

D. Wywiad

Przeprowadzony z prof. Krzysztofem Przećławskim dnia 12. 04. 2003 roku w Warszawie.

Main body of handwritten text, consisting of several lines of cursive script. The text is mostly illegible due to fading and blurring.

Spis treści

CZĘŚĆ I	7
Przemówienie Profesora Janusza Zdebskiego podczas uroczystości nadania Profesorowi Krzysztofowi Przeclawskiemu godności doktora honoris causa	9
Laudacja – Prof. dr hab. med. Zdzisław Jan Ryn	11
Krzysztof Przeclawski: Przemówienie z okazji nadania tytułu doktora honoris causa AWF Kraków 14 września 2005 roku.	19
CZĘŚĆ II.	25
Małgorzata Prochal: <i>Krzysztof Przeclawski (ur. 1927) – Próba Biografii i Bibliografii Uczzonego</i> (Dokumentacyjny przyczynek do najnowszych dziejów humanistycznej myśli o turystyce w Polsce)	27
Rozdział I. Materiały do biografii Profesora Krzysztofa Przeclawskiego	32
Rozdział II. Próba charakterystyki twórczości naukowej Krzysztofa Przeclawskiego, poświęconej humanistycznym problemom turystyki	78
Rozdział III. Materiały do bibliografii osobowej Krzysztofa Przeclawskiego.	109

ISBN 83-89121-67-0